

1954

1182⁶

E. K. S. Kirjanduse-haruseeltsi toim. nr. 16

S. Prants

Eesti kaubalaewa-selts

„Linda“

35.1.
2403.

~~No 1162/68~~

„Teaduse“ Kirjastus, Tallinnas

U. Vertt trakt. Tallinnas.

A-3870

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
31652

Lisandused ja täiendused raamatu sisu kohta.

Lehekülg 54. Seltsi aida ehituse suuri kulusid põhjendanud ehitajad sellega, et see hoone põline pidada saama, hädaohu vastu kindel: „Kui inglisman Tallinna alla tuleb, võib ta Saksa kontorite aidad ära purustada, meie majale ei tee ta aga midagi, sellel on raudtalad sees.“

Lhk. 123. Kuldauraha on lõpetamiskomisjonil alles; on hoolitsatud, et see Eesti Rahwa Muuseumile saab.

Lhk. 126. Ka Eslon arwab seltsi kidumuse suuremaks põhjuseks kaptenite omapead talituseviisi. Tema soovitanud seltsi juhatusetele, et laewadele äriasjade aiamiseks iseäraline ametnik (laewameeste keeli: superkargo) seataks, siis ei saaks raha kaptenite kätte. Aga kardetud sellekohast kulu (paarkümmend rubla kuus) ja ei tehtud seda. Tagajärjeks oli, et kaptenite käes kümnend tuhanded ära julasid.

Lhk. 128. Esloni elulugu on lhk. 17, mitte 138.

„Linda“ lugu on senini kaks korda ilukirjanduses käsitatud: 1887. a. ilmus „Tallinna Sõbras“: „Astad, rahvuslik näitemäng kolmes aktis“, allkirjaks —ks; 1894. a. „Postimehes“ ja pärast eraraamatus Ed. Wilde jutustus „Linda aktsiad“. Esimene on täieline mõnitus (pamflet) „Linda“ seltsi sündmuste kohta, teisel on „Linda“ lugu ainult tagaseinaks, jutu käigusse see palju ei puutu. „Tallinna Sõbras“ nr. 9 (1887. a.) leiduw tiikike „Rahvuslik näitus seitsmes aktis“, ka —ks allkirjaga, on paljalt „Linda“ ekstituste jämedakujuline nimekiri; lõpusalmiks on, et „„Linda“ kurb lugu ei tulnud mitte ainult osawuse, waid õige suurel mõõdul ka truumuse puudusest“.

Sissejuhatuses.

Eesti ärkamiseaja liikumine viimase aastajaja teise poole keskel ilmus välimiselt kolme esimese Eesti ühise ettevõtte kujul: „Eesti Kirjameeste Selts,“ Eesti Aleksandri-kooli asutamine ja „Eesti kaubalaevade selts Linda“. Nende kaudu avaldas end Eesti rahvusetunne kõige esiti tuntavalt ja mõjuvalt. Vastastabade pikkuse pärispõlve tarretusesoleku järele hakkas end eestlaste isetegevus küll juba kohe rahva wabanemise järele võimsalt avaldama. Esiti pidi see muidugi ainult isikliku ettevõtte ja edasipüüde kujul sündima. Rahvuslist ühistunnet hakkas aegapidi kirjandus looma ning kasvama rahvahariduse mõjul ärkas agaramates waimudes isamaalsuse-püüe ja -hüüe. Seda õhutati esiotja kitsamates ringkondades oma sõprade ja tuttawate keskel, kuni see

iha, midagi üleüldise tuluks ette võtta, Eesti seltside asutamise püüdeks tihenes (nüüd poolsada aastat tagasi). Raua nagu tuha all õhkunud rahvusline waimustus lõi 1869. a. peetud esimesel Eesti laulupidul heleda leegina põlema. See oli esimene Eesti rahwa üleüldine ettevõtte. Ning et see nii väga ilusti korda läks, andis ta hoogu järgnewatele ühispüüetele, mis kestwaks pidid jääma, kuna laulupidu ainult möödaminew nähtus oli. Laulupidu otsekohese wiljana tekkis järgnewatel aastatel E. Kirjameeste Selts ja Aleksandri-kooli komiteede kogu, jelsamal aastakümnel ka „Linda“ selts. Need kolm ettevõtet on ükssteisega ligidas ühenduses, nii et neid kaunis tabawalt „Eesti rahwuse-tunde kolmikuteks“ on nimetatud. Nii „E. Kirjameeste Seltsi“ kui ka Aleksandri-kooli asja juhtijateks olid suuremalt jaolt need samad mehed, eesotsas J. Hurt. „Linda“ asja ajajid küll teised, aga sellegi hälli juures seisid tähtsamad Eesti isamaalased, kellest mõned ka sellesse tegelasteks astusid (Weske ja Treffner). Oma esimese sammu awalikkusesse astus „Linda“ otse Aleksandri-kooli tegelaste koosolekul Tallinnas 19. augustil 1879 ja Aleksandri-kooli sõbrad olid selle mõtte esimesed mõjukad laialikandjad.

Teatawaste ei ole ükski nendest ettevõtetest neid lootusi täitnud, mida asutamise ajal nende peale pandi. „Eesti Kirjameeste Selts“ elas küll 20 aastat, jäi aga juba esimese aastakümne lõpetuse järele põdema ja kustus kurwal kombel käsu teel. Aleksandri-kooli ettevõtte ei saanudki oma sihile, waid rahwa oma tegewus selle juures lõppes juba ettevalmistamise-töö juures; awatud koolist ei saanud mitte Eesti kõrgem õpeasutus, waid

wõõra õpekeelega Raarli mõisa linnakool. Ometi on mõlemad need ettevõtted hulk aega Eesti tsamaalsuse-püüide kandjaks ja koondajaks olnud, rahwa ärksamaid liikmeid oma lipu alla kogudes rohkeste äratust loonud ja laiali kandnud, nii et nende wilja weel tänapäewani maitseme. „E. Kirjam. Seltsi“ hoolet on Eesti kirjan-dusesse kaunis kogu tähtsaid raamatuid tekkinud, Aleksandri-kooli komitee tegewus walmistas meie rahwast feltsielu asjaajamisele ette ja harjutas inimesi selles talituses.

Raugelt kurwem oli Eesti rahwusetunde kolmanda sülelapse „Linda“ feltsi käekäik. Wäga tihti on Aleksandri-kooli „Eesti walulapses“ nimetatud. „Linda“ feltsi kohta on aga see nimetus weel enam omane. Tema ei saanud õieti oma töö wilja awaldama hakata, waid juba kohe süündimise järel tekkis noorukesele tõbeidu rindu, mis ta waraselt surmale närtstas. Ainult mõned aastad sai ta suuremal mõõdul töötada; siis hakkas ta juba surmawõitlust pidama, ning tosin-aastase elutsemise järele kustus ta, kõigiti kurba mälestust järele jättes. Ja sellest ajast peale on „Linda“ feltsi elu ja olemine oma rahwa ja weel enam wõõraste juures nagu mõneks kehastatud äparduse kujukse saanud, mis tõendama pidawat, et eestlased oma asju ajada ei oska. Painaja moel on „Linda“ õnnetus paarkümmend aastat meie ühiste ettevõtete püüide peal lasunud ja inimesi nende juurest eemale hoidnud. Taheti midagi peale hakata, tähendati teiselt poolt hoiatawalt: Tuletage „Lindat“ meelde! Alles wiimasel ajal hakkab see kollitus kaduma.

Aga see hukkamõistmine, mis „Lindale“ osaks saanud, on suurelt jaolt üheks külgne, osalt koguni ülekohtune.

„Linda“ elu ja olu oli ikkagi parem kui see arwamine, mis temast järgi on jäänud. Ettevõtte iseenesest oli aus, suur, kõrge ja tähtis; ta äpardus tuli mitmesugustest mõjudest, mida sugugi ainult Eesti iseloomu süüiks ei saa ajada. Sest sarnaseid äpardusi on muude rahwaste juures küllalt olnud, palju suuremaid weel. Kõige ligemaks näituseks olgu „Tallinna Raubapanga“ asi, mis parajaste siis langes, kui „Linda“ sündis, nii et ta surmast oma jagu „Linda“ elu tuli. Selle panga asutajad ja esitajad olid suure Saksa kulturarahwa liikmed, ta tegelased rikkad mõisnikud ja wilunud ärimehed, aga ometi lõpetas pank oma tegevuse umbes miljoni rubla suuruse kahjuga; ta aktsiad, saja rubla wäärtuses, müüdüd wiimati wana kauba turul, 15 kop. tükk. Sellega wõrreldes oli „Linda“ lõpp ikka weel wäga palju parem, sest see maksis oma osanikkudele nende aktshinnast lgi weerandi wälja. Niisuguseid pööraseid petmisi, salamaksusid ja muld kelmusi, kui kuulsa kulturakandja rahwa prantslaste Panama ettevõttes nähtawale tulid, kus üle 500 miljoni rubla altkäe-maksuks kulutati, ei tunne „Linda“ lugu mitte. Seltsi asutaja G. Eslon wõttis oma otsuse enda armsa piiüde nurjamineku kohta järgnewalt kokku: „Linda“ seltsi õnnetus oli ta asjaajajate oskamatus, põhjusemõttest kõrwale kaldumine ja mõnede tegelaste omakasu otsimine. Tema arwamise järele oli äparduse üheks põhjuseks otse see, et seltsi asi algusel liig hästi hakkas minema, palju suuremalt ja edukamalt kui asutajad seda mõelnud. Sest nad ei tahtnud oma rajatawat seltsi mitte kohe suureks ülemaalisteks ja rahwuslisteks asjaks teha, waid seda esiti kitsamas ringkonnas hoida. Aga aeg oli niisugune, et ettevõtte õige ruttu laialiseks

paisus ja raha rohkem kokku tuli kui loota võidi. Sest rahwa meeleolu oli siis liikum ja elav ning isamaalise mõtte kohta vastuvõtlik. Liig kiire kasvamine ei ole aga iiheski asjas edaspidisele kosumusele üsna hea, vaid toob enamaste ikka mõnda moodi tagasiwajumisi ja pettasaamisi. Waimustus on üleüldistes ettevõtetes küll väga tarwilik, aga see üks ei aita weel, vaid peab ka tarwiline asjatundmine ja harjumine olema. See puudus aga „Linda“ seltsis. Pealiskaudselt waadates tundub iseäraliselt, et just „Linda“ asi nii ruttu nurja läks, kuna ta asutamise ajal meie rahwa enesetunne ja jõukus juba rohkestes olid kaswanud, nii et „Linda“ kaswasse pooleteise aasta jooksul üle 300.000 rubla raha kogus, kuna „E. Kirjameeste Selts“ ja Aleksandri-kooli komiteed oma asju esiti õige piskuga pidid ajama. Ligemalt tähele pannes aga selgib asjalugu. Mõlemad nimetatud ettevõtted kandsid waimlist laadi, nende asjaajajateks olid rohkem haritud mehed, kellel oma tööpõllul tarwilik asjatundmine oli ja keda muud osawõtjad siis täiesti wõisid usaldada. „Lindas“ oli asi teisiti. See oli äri-
 line ettevõte, selle asjaajamises oli harjunud ja osawaid tegelise elu mehi waja, keda aga eestlaste seas siis weel wähe leidis. Laewa-asjanduse talituses ei ulatanud waimustus, ei olnud selleks ka need rahwa rohkem haritud pojad kohased, kes „E. Kirjameeste Seltsis“ ja Aleks.-kooli komitees õnnistusrikkalt töötasid. Paar nendest, kes omeli tegelasteks ka siia asusid, tõid asjale rohkem kahju kui kasu. Raugelt suurem osa tegelasi oli aga lihtrahwa seas. Ja rahwas hakkas siis alles oma jalale toetama ning oli suurte asjade ajamiseks harjumata. Tähelepanew on, et isegi nii suur rahwuslane ja edumees

kui C. K. Jakobson seda oli, „Linda“ ettevõtet esiti waraseks ja mittekohaseks on arwanud; alles siis, kui ta nägi, et see suuri laineid lõi, liitus ta selle külge. Dieti oli asutajate seas ainult üks laewaasjanduse tundja (Eslon) ja temagi oli seni ainult wähesel moodsul asjandus; kui siis pärastpoole tegelasi juurde tuli, kellel mitte ükski tarwiline asjatundmine, waid ka õiglane meel puudus, läks lugu peagi liimist lahti. Isamaalise tunde õhutusel tuldi seltsi ja toodi sinna rohkeste raha. Seltsi asutajad ja ka enam osa liikmeid arwasid oma õiglasuses ja kohtlasuses meeles, et kõik asjatalitajad selle ettevõtte juures, mis kallist Eesti esiema nime kandis, niisamuti ausad ja õiglased on kui nemad. Hästi kujutaw on seltsis walitsewa meeleolu kohta koosolekutel tihti kuulnud hüüde, kui seltsi juhtisid waliti: „Meile pole tarku mehi waja, waid aga ausaid!“ Aga aususe tundemärki pole ju kellegil otsa ees ning tagajärjeks oli, et „ausate“ meeste walimisel wäga tihti eksiti ja neid waliti, kes rohkem ilusaid sõnu oskasid teha ja tihti kõweral teel omale poolehoidjaid meelitasid (kõrtsides liigutamisel, millest seltsi asutaja pisarsilmil kõneleb). Kui siis weel seltsi terve tegewus õige pea ta päristeelt kõrwale juhiti, „merelt maale“, oli talle nõör kaela pandud. Otskohaseid kelmusi on asja juures oma jagu küll tehtud, aga need ükski ei oleks seltsi surmanud, waid suurem halbtus oli juhtijate asjatundmise-puudus, mille mõjul ka seltsi wara raiskamised wõimalikuks said, nimelt laewakaptenite omawoliline tegewus, sest juhatusest ei olnud õiget järelewalwajat. Nagu saatusepilge tundub see olewat, et seltsi asi seni korda läks, kuni teda dieti ametlikult olemas polnud, see on, kahel esimesel elu-aastal

põhjuskirja kinnitamiseni, kus ta tegemust asutaja Es-
lon juhtis; niipea kui selts seaduslikult elama hakkas,
algas ju ka ta otša poole astumine.

Ometi — asjata ja tuluta ei ole ka „Linda“ seltsi
ettevõtte Eesti elu kohta mitte olnud, vaid sellestki
on meile halbtuste kõrval head wilja tärgranud.
Mõnusaks ja magusaks mälestuseks meie rahwale
on see asjalugu, et temal kord õige laialiste tööpiiridega
aktšiaselts elutses, täis ja puhas eestiline asutus, kelle
asjaajamine täitsa Eesti keeles oli, aktšiatel eestikeelne
kiri eesotsas, isamaaline kujutus keskel. „Linda“ tegemus
pani meil tükkil ajal rahwa meeled ärkwele, tekitas roh-
ket isamaalist tunnet, saatis elu ja liikumist; ta oli kor-
raks siin oma jagu „rahwahariduse=seltsiks“. Ta
tuntud lugu on, et otše äparduste kaudu õpi-
takse paremine asju ajama. „Linda“ lood on
wististe mõnegi teise ettevõtte juures õpetuseks
olnud, mida teha ja mida mitte. Harjutanud on
„Linda“ seltsi nähtused meie rahwast ta asjaajamises
palju ja on temale head eluõpetust jaganud. Ta käekäigu
ligem tundmaõppimine wõib seda weel enam teha. Selle-
pärast wõtame siin Eesti esimese mereasjanduse=seltsi
sündmused ligemale waatamisele.

I. Seewalmistus.

Meie rahwas on ta oma nimetuse järele maarah-
was. Ta pea-elukutseks oli põljest ajast karjapidamine
ja põlluharimine. Aga juba pooleteise=tuhanda aasta eest,
Eesti esirahwa Lääne mere kaldale asumisel, tulid nende

tegewuseharude juurde m e r e l k ä i k, kaubitsemine ja rööwimine, mis selle aja toore mõttemiisi järele ühenduses seisid (kalapüüki tunti muidugi juba warem). Kaugelt suurem osa meie esivanemaid elas küll ikka maarahwa elu, aga nende läänepoolsed harud, Lääne- ja Saaremaal, olid õige suured meresõitjad. Otse inestamisewäärt suur oli saarlaste merewägi 13. aastajaja algul, sakslaste siiatuleku ajal. 1211. a. jaadeti termelt 300 laewa Roiwa jõeale sõtta; need said seal kõik otsa, aga neli aastat hiljem seisis saarlastel ometi weel paarsada laewa sakslaste wastu merewõitluses ja wististe polnud seal weel kõik koos. Saksa ajaloo-kirjutajal oli suur õigus eestlastest öelda, et „nende suurem jõud seisab laewades“.

Alles 1226. a., kui Eesti mannermaa juba wõõra sõna kuulas, käis Saare laewastik weel Daanimaal rööwisõjas, ja see oli nähtawaste nii tugew, et sel ajal õieti wägew Daani riik oma randa ta eest kaitsta ei saanud.

Uga järgnewal aastal heideti ka saarlased wõõra walitsuse alla ja siis oli nende meresõit otsas, läänlastel niisama. Rööwikäikudest ei wõinud allahheidetud rahwa juures enam juttu olla. Raubitsemine läks Lääne merel täielst Saksa meremeeste kätte. Saare- ja Läänemaa rahwa laewandus suikus kuussada aastat täies tarretuses. Alles rahwa wabanemine õhutas selle jälle uuele elule.

Uga ka pärispõlwe ajal oli eestlaste juures oma jagu laewandust olemas. Kuid see ilmus niüid teisel kohal kui wabaduse ajal: Wiru rannas, Soome lahel. Terwe orduaja läbi käidi Wiru rannast Soomes kauplemas. See sündis muidugi mõisnikkude käsul ja wolitusel,

kes kaubanduseftki endale tuluallikaid otfsid. Kui 16. aastafaja keskel ka Põhja-Gestimaa Rootsi alla läks, nõnda Soome lahe mõlemad kaldad ühe riigi omaks wõeti, sai nende waheline asjaajamine weel hästi hoogu. Suur laewandus Soome lahes seifis muidugi Saksa ja Rootsi laewade käes, wäiksemaid asju aga ajasid mõlemapoossed rannalaewad. Rauba-afneks olid: Wiru poolt wili, Soomest silgud, sool ja raud.

18. aastafaja algul tulnud riigiline eraldus Soome- ja Wirumaa wahel mõjus muidugi nende wastastikuse läbikäimise peale takistawalt, aga ei lõpetanud seda mitte, waid see kestis ühtelugu edasi. Seft teatawaste seifis meie maa esiotsa muu Wene riigiga majandusliselt wäga lõdwas ühenduses; kaubandusesidemed hoidsid teda senifel moel Saksa- ja Rootsimaa küljes ja wiimase alla käis ka Soomemaa. Pealegi olid meie maa mõisnikkudel maa awalikus elus õige suured eesõigused. Wene riigis seifis sool kõrge tolli all, wiinapõletamise pealt nõuti suurt kroonumaksu, meie maa mõisad aga põletasid wiina ilma mingi maksuta ja wõisid Soomest soola tollita oma maale tuua (Soomes ei wõetud soolaltollit ja nõnda oli see seal odaw). Wirumaa ranna mõisatele oli Soomemaaga kauplemine suureks tuluallikaks, mille mõjul Lontowasse tubli sadamapaik sigis, kus äri nagu mõnes linnakeses käis.

Isenesest mõista kaswas rahwa wabaksfaamise järel wirulaste laewaasjandus hoogsalt suuremaks. 19. aastafaja keskel leidus Wiru rannas juba terve kogu laewu, muidugi wäikseid, aga ikkagi nii tiisedaid, et nendega Soome lahest wäljapoole usaldati minna, Põhja lahte, Turu linna ja weel kaugemale. Laewameeste napp

warandusline jõud saatis neid laewade nõutamiseks otse loomusunnil ühteheitmisele. Hulk laewu olid mitme mehe ühiseks omanduseks. Selles ühistegewuses aga peitus juba laewameeste=feltside idu. Ja siit kohalt läks siis ka, kui ajad awaramaks said ja rahwa omategewus laienes, suurema laewameeste=feltsi asutamise ettemõte wälja — sündis „Linda“ feltsi rajamise mõte .

Mõjuwaks teewalmistamiseks sellele oli aga teisalt tulnud kirjandusline äratus, mereasjanduse tulu ja tähtsuse selgitus. Ja selle algus oli wäljaspool Gestic, naabrirahwa lätlaste juures. Runa wabaduseajal lätlased laewanduses eestlaste ligigi ei saanud (nad ei puutunud ju siis ka mere rannale), ilmus nende rahwaste wabaneamise järele wastupidine nähtus: lätlased jõudsid mereasjanduses eestlastest ette. Et see nõnda tuli, on oselt küll selle nähtuse arwesse panna, et Lätimaa ranna rahwas suurelt jaolt otse wanadest liiwlastest ja kurelastest põlwenes, kes tähtsad meremehed olid olnud. Teiselt poolt kaalus aga see väga palju, et lätlastel usin ja agar kõrge haridusega rahwamees Christian Waldemar oli, kes mitmete muude isamaaliste ettemõtete kõrwal ka Läti rahwa laewaasjandust hoogsalt edendada ja õhutama hakkas. Waldemar sai 1872. a. „Moskwa Keiserliku Mereasjanduse=feltsi“ asutamisel kohe selle kirjatoimetajaks ja tähtsaks tegelaseks. Selle feltsi ülesandeks oli Wene riigi laewaasjandust üleüldise tõsta ja edendada ning Waldemar juhtis tema tähelepaneku nimelt Lääne mere ranna peale, mis Wene riigile otse läweks kulturalise Lääne=Europa poole oli, Waldemar kirjutas Wene, Saksa ja Läti keeles osawad ja mõjuwad seletusekirjad mereasjanduse suurest täht-

jaga, pärastpoole aga tõusis nende arm sajani. Kooli wili oli õige pea filmanähtaw. Tofin aastaid pärast kooli algust oli Heinaste meestel juba 70 kaugeõidu-laewa, kes wäga hästi teenisid, nii et endine lihtne, kehwarahwaline küllakoht kenaks ja jõukaks alewikuks muutus.

Et Heinastes asi nii ilufaste edenes, see julgustas Waldemari ka mujal sarnasteks ettewõteteks, Kura maal tekkis tema hoolitsusel mõne aasta jooksul kahaksa Läti meremeeste-kooli, kes 1868. a. saadik kroonult aastas 10.000 rubla abiraha said. Nende tööwõtjaks oli lätlastel ju 1888. a. 400-laewaline kauge-mereõidu laewastik.

Cesti rahwale aga jäi Heinaste kool tofinaks aastaks ainukeseks; seegi oli lätlastega ühine. Cestis puudus ju mereasjanduse õhutajaks Waldemari moeline mees. Aga Läti tegelase film ulatas ka sila ja tema soovitusel hoolitses Moskwa Mereasjanduse-selts ka Cestisse meremeeste-koolide asutamise eest. 1. now. 1876. a. awati Baltiskis esimene Cestimaa meremeeste-kool, kus esimesel aastal 11 õppijat oli, enamaste eestlased. Teine kool sigis järgnewal aastal Narwa (see oli juba waremine Narwa ligidal ühes Wene küllas töötanud, mis aga asupaigaks omane ei olnud). Edaspidiseks plaanitseti weel meremeeste-koolisid Rääsmule, Tallinna, Naissaarde, Kolka, Pärnu ja Kuresaarde asutada; nendest ettewõtetest saadeti aga ainult esimene korra, mujal jäi nõu teoks tegemata. Rääsmu kool on oma osawa kooliõpetaja Eintreu juhatusel Cesti meremeestele rohkel mõõdul tarwilist haridust jaganud.

Kui 1878. a. „Sakala“ käima sai, asus see oma muu rohke äratamisetöö kõrwal ka Cesti mereasjandust

õhutama. „Sakala“ numbrites 48—52 (lisalehtedes) ilmus E. Waldemari pikem kirjutus: „Meie laewamehed ja laewameeste-koolid. Rutsjekiri Eesti ranna-äärsele rahwale, et nad kaugemere-õitudest kaubalaewade peal osa wõtma hakkaksid“. Rutsje oli tõeste osawalt ja mõjukalt kokku seatud. Mõtte õhutuseks tarwitati niihästi ärilise kui ka lileiildsuse tulu tõmbewõimu ja selle juures wägewat, kujukat keelt, oma jagu liialdusigi. Seletati, et Eesti-maa meresinnade — Narwa, Tallinna ja Pärnu — kaubawedu wäljamaale ja sealt meile aastas 20 miljoni rubla maksab. Selle rahasumma wedamiseks kuluks 800 hobust ära, igaihel 50 leifikat taga. See päratu suur rahakogu läheb meil nüüd aga kaotssi, weereb wõdraste tasku, sest et meie seda ise omale teenida ei oska. Otsse kulla- ja hõbedajõgi woolawat meist mööda, aga meie inimesed ei märkawat seda oma tuluks tarwitada ega sellest osa saamiseks mereasjandusesse asuda. Nüüd olewat kõrge riigiwalisus asja tähele pannud ja tahab seda hulka raha, mis senini wõdrastele läinud, oma rahwale jätta; selleks asutab ta meile merekoolisid. Kui suurt tulu mereasjandus saadab, selle kohta seati Heinnaste eeskujuks. Sealsed laewnikud teeniwat oma 70 laewaga terwelt poole miljoni rubla aastas. Laewadel on kokku umbes 500 madrust, kelle kuupalk läbistikku 15—18 rubla on, nii aastas umbes 200 rubla. See on selge näitus, kui palju laewateenistus kalapüügist tulusam on. Laewad teeniwad oma ehitussekulu 5—10 teekonnaga tasa. Hakkaks Eesti ranna rahwas tõsiselt meretegewusesse, wõiks tal 20 aasta wältusel tuhat kaubalaewa olla ja nendel 8—10.000 inimest kasulikku teenistust leida, „mis niihästi nende eneste kui ka terve

rahwa au ja rikkust suurel määral kaswataks". Edasi seletati suurt tulu, mis laewaasjandus lätlastele on toonud. Aga „Eestimaa rand on ometi suure kaubalaewa-wäe asutamiseks palju sündsam ja omasem kui lätlastemaal. Sest sealne mererand on enamaste sirge, Eesti rand aga on täis lahtesid ning nõnda merekalda ulatus palju suurem." Loodi ette ametlik arwustik, mille järele Eesti randkond umbes 1800 wersta pikk on; jellel maapiinal leidub 1838 talu, enam kui 67.000 inimesega. Aga ka kaugemal maal on palju inimesi mere-eluga tuttawad. Rõik 50.000 Saaremaa elanikku, Tallinnamaa rannarahwast 20.000 ja Liwimaa rannalt 10.000, — nii 80.000 inimest, — wõiwat rannarahwaks arwata, kes endast meremehi wõiks anda. Ei olewat ka seda sugugi karta, et sellepärast rannarahwal põlluharimiseks ja kalapüügiks töölistest puudus tuleks, sest selleks jatkuks ligi 100.000 inimese juures käsi ikka veel küllalt. „Mereasjandus awaks aga Eesti rahwale tee suurele tähtsusele saamiseks; sest suur Wene riik tarwitab oma asja ajamiseks palju meremehi". Iuba nüüd teeniwat Heinaste Eesti laewnikud, kelle perede hingearw wast 800 on, oma 20—30 laewaga umbes niisama palju kui 40.000 saarlast ja muhulast kalapüügiga ja põlluharimisega.

Rirjeldus lõppes wägewa õhutusega: „Meie kaubalaewa-wäe õitsmahakkamine toob tulu kõigele riigile ja rahwale, linnale ja maale, mõisale ja talule, ka kirik ja koolgi saawad sellest osa, sest nende jaoks wõib siis rahwas enam wälja anda. Rõige suurema kasu saawad muidugi laewnikud, nimelt need, kes merekoolis õppinud, sest siis on nende teenistus palju parem ja palk kõrgem".

üks nendest oli kõrge haridusega ja laialt tuntud avalise elu tegelane, teine lihtne rahwamees, ning wiimane saatis mõtte tegelikult täide, kuna see esimesel mitte korda ei läinud.

„Sakala“ 43. numbris a. 1880 kirjutab E. R. Jakobson, et tema juba 1871. a. Tallinnas elades (kust oma „Kooli Lugemiseramaatut“ kirjutas) siin kahte tähtsat ettevõtet rajada püüdnud: Eesti laewameeste seltsi ja põllumeesteltsi. Aga kumbagi ei saanud ta elusse wiia, sest aeg olnud selleks alles liig warane. Rahwa osawõtmine nendest püüetest olnud küll elaw, mitusada nime saadud põhjuskirjale alla, „aga need jäid sinna seisma, kuhu anti“. Kuhu need anti, seda ei nimetanud Jakobson ligemalt ja ei öelnud ka, kumma seltsi jaoks põhjuskiri oli walmistatud ja mis moodi see oli. Ka nendest „mitimestajast“, kes ettevõtte osalised olnud, ei ole keegi asjast kusagil laiemalt teatanud. Wahest on mõni nendest weel elus ja saab neid ridasid lugeda; sel korral oleks küll väga soowitaw, kui ta midagi rohkem sellest püüdest teada annaks, mis Eesti hariduseloo kohta tähtjas wõiks olla. See elawus, mis rahwal J. ütelse järele asja kohta olnud, rauges nähtawaste pea, kuna algatajale oma püüdest pettumuse tunne järgi jäi ja pärastpoolegi weel seda waraseks tunnistanud (Esloni teatel).

Igatahes jäi Jakobsoni püüe ainult kitsamasse ringkonda ning mujal pool ei teatud sellest midagi. Mees, kes kaheküa aastat hiljem ettevõtte korda saatis, ei ole sellest wähemutki kuulnud, waid algatas seda täieste ise seiswalt. See mees on **Gustaw Eslon**, sündinud 12. juulil 1846 Harju rannas, Ruusalus, Munkwiigil.

Eslon on üks nendest tüsedatest ja tõsistest Eesti iseloomudest, kelle väsimata töö, wisa hoole ja tugewa edasipüüdmise najal Eesti elu ärkamine nii mõjuwalt ja edukalt wõis sündida, nagu seda näeme. Otsata raskustest läbi on Eslon edasi püüdnud, walguse ja täienemise poole. Ta isa oli agar meremees, ühes teistega kolme laewa omanik. Meresõidul sai ta ka surma, uppus

Gustaw Eslon.

1846. a. sügisel, kui poeg alles mõni kuu wana oli. 12-aastasena kaotas ta ka ema. Nõnda sai G. Eslon waeslapsena juba noorelt väga raskeid päewi tunda ja elukuumaa kannatada. Poisikeseks saades läks ta Kolga mõisa krahw Stenbocki juurde toapoisiks; seal wõis ta mõnda õppida ja pärast täiendas oma õppimist weel erateel Tallinnas tundisid wõttes. Kuusalus leeris olles

pani sealne õpetaja praost Rentmann nooremehe terast meelt tähele ning soovitas Kolga herrastele, et nad tema Kuuda seminari saadaksid. Nõnda sündis, ja 1867—1870 õppis Eslon Kuudas „koolmeistriks“. Õppimise järel oli ta Wäänas ja Kolga-Kõnnus kooliõpetajaks, kummagis kaks aastat, siis asus ta korra kodutalusse ja hakkas laewameheks. Sõitis mitu aastat merel laewa „Karolinega“, mis tal wendadega ühine oli. Meresõidul õppis terane mees laewaasjandust rohkelt tundma, täiendas ka muidu oma haridust ja oli sellewõrra tagawara kogunud, et Tallinnas Liivamäe uulitsal endale paari majakest wõis nõutada. Siin aga igatses jälle kooliameti järele ja läks Tallinna ligidale Nehatusse koolmeistriks. Wäikeses Nehatu koolimajakases pandi siis alus „Eesti laewameeste-seltsi“ ettevõttele.

See mõte oli aga juba kümmekond aastaid Esloni rinnas küdenud. Oma Kuudas oleku ajal oli ta tihti niisuguse seltsi asutamise peale mõtelnud ja plaanijid teinud, kuida seda korda saata. Kõnnus kooliõpetajaks olles kõneles ta oma nõust ka muudele ja hakkas seda tegelikult täitma. Ta kogus hulga nimesid, kes seltsi asutajateks tahtsid heita, aga midagi ei saadud weel walmis teha. Alles Nehatus, kus linna ligiduses olles asja-ajamine hõlpsamaks sai, asus ta tõsiselt ettevõtte juurde. 1879. a. kewadel seati seltsi juhtmõtted kindlaks ja 14. juunil anti „Eesti Raubalaewa-seltsi“ asutamise palwe Tallinnamaa kubermanguwalitsusele. Palwe allakirjutajad olid Gustaw Eslon, Jüri Herms, Anton Jäddal, Johann Mürkes ja Priidik Potisepp.

Tähendatud päewa wõib juba „Linda“ seltsi sünnipäewaks armata. (Asutatama seltsi erinimeks ar-

jumaa Aleksandri-kooli tegelaste pidulik koosolek kooli asutamiseks luba saamise kümne-aastase mälestamise puhul. Oli enne kooli ettevõttest kõneldud ja selles asjas üksteist waimustatud, oli meeleolu selleks kõigiti sünnis, et ka elusse ärganud laewameeste-seltsi asja kõnele tuua. G. Eslon, kes ise ka Aleksandrikooli asjas agar tegelane oli (ta käis abikomiteede asemikuna üldistel Al.-kooli koosolekutel), pidas siin kõne, milles ta ettevõtte suurest tähtsusest seletas ja kõiki ärkja- maid inimesi „üle Cestimaa ja kus Cesti keel kõlksub“, kutsus uue meremeeste-seltsi liikmeks heitma, asja ka muudele tutvustama ja neid osavõtmiisele äratama. Tuli sütitab tuld ja asjast ise waimustatud Esloni sõnad kal- lasid waimustust ka muude rinnasse. Rujutawaks nä- tuseks koosolekul walitsewa isamaalise tunde kohta on jee lugu, et kui üks ligioliija (wäikekaupmees Jaanwerk, kes ka kõige esimesena „Linda“ seltsile 100 rbl. maksis) Aleksandrikooli heaks wana Radrina-rubla annetas, see warmalt loofimisele pandi, et nõnda koolikapitali enam kaswatada kui rubla wäärtuses. Loofimine wõeti ette, wõitja aga annetas rublatüki tagasi ja see pandi uueste loofile, ka kolmat korda weel, nii et loofimisest kokku 27 rubla sisse tuli. Aga ka wiimane „Radrina“ wõitja ei pidanud seda omale, waid annetas ta „Cesti Laewa- meeste-seltsile põhjuskapitaliks igaweseks mäle- tuseks.“ (Ahes muudega on seegi mälestus kaotfi läinud.)

Selle sünnimuse kaudu oli „Linda“ ettevõtte õige ruttu laiemalt tuttawaks saanud ja „Cesti Postimees“ hakkas asja mõjumalt õhutama. Selmisel aastal „Saka- las“ trükitud Waldemari kiri laewaasjanduse tulust trü-

kitti nüüd „Eesti Postimehes“ uueste ja tutvustati nõnda asja rahwale. („Sakala“ seisib sel ajal ja ei saanud nõnda asjas tegeu olla.) Sellest ajast peale hakkas „Eesti Postimees“ usinalt „Linda“ tegewusest teateid tooma. Esimesed sõnumed selle kohta on, et Tartu „Eesti Põllumeeste-selts“ (Jannseni juhatusel) oma koosolekul 30. septembril noorele „Linda“ seltsile õnnesoowitelegrammi saatnud ja et Tallinnas 1. oktoobril asjaosalistel „jälle suurem kokkutulemine olnud“.

Esimene seltsi awalik tegewuse awaldus oli „Eesti Postimehes“ nr. 43, 24. okt. lehe eesotsfas ilmunud pikem kirjutus: „Rutsumine ja kallis palwe kõigele Eesti rahwale.“ Selles teatati, et seltsil juba umbes sada liiget on ja temale lubatud rahasummad 30.000 rubla peale tõusnud. Anti ka seltsi põhjuskirjast ja tegewuse juhtmõttest pikem seletus. Selle tuum oli, et seltsi liikmed panewad suuremal ja vähemal summal oma jõudumööda raha kokku ja ostawad wõi ehitawad sellega omale häid kaubalaewu, mis meie maa kaupa wõõrale maale weawad ja sealt teist kaupa siia toowad, nõnda isamaale ja rahwale kasu saadawad. Nastamaks seltsi liikmetel on üks rubla, osamaksuks annab igaiüks nii palju kui keegi suudab, aga alammäär on kümme rubla. Seltsi ametlikult kinnitamiseni antakse fissjemaksude wastu trükitud „ajutised kwititungid.“ Esiootsa kannab seltsisse pandud raha wiis protsenti kasu. Igal liikmel on seltsi koosolekul hääleõigus, wõib kõigist kooskäimistest osa wõtta ja seltsi asjas kaasategew olla; asjad otsustab muidugi enamus. Ligemaks seltsi asjaajajaks on liikmete walitud „wolimehed“, keda ainult nende seast wõib walida, kes üle saja rubla seltsisse

on maksnud. Wolimehi walitakse iga tuhande rubla kapitalisumma kohta üks; kellel üksi tuhat rubla makstud ehk rohkem, jääb jäädawalt wolimeheks, aga tal on ainult üks hää, olgu ta rahasumma kui suur tahes. Teenitud kasuraha jääb (peale wiie protsendi intresside) esiotsa feltsi kassasse laewadekogu suurendamiseks. On see wiis aastat nõnda sündinud, siis muudab feltsi walitus liikmetele makstawaid intressisid nii kõrgeks kui laewade teenistus kannab (see tõuswat harilikult 30 protsendi peale aastas). Iga liige võib feltsis õpetlikka kõnesid kuulda ja neid ise pidada. Rahjusaamist ei ole kellegil karta, sest laewad kinnitatakse õnnetuste wastu. Selts käib Tallinnas koos iga kuu esimesel pühapäewal. Raks korda aastas, kewadel ja sügisel, on peakoosolekud, feltsi tegewuse aruandmiseks. Selle jaoks walitakse „kolm rehnungite ülewaatajat, kes kõik feltside awaldawad, mis nad leiawad.“ On aruanne tehtud, walitakse uued wolimehed ja eestseisus. „Rooskaimised on peale Tallinna ka Baltiskis ja maal, kuhu liikmeid enam kogub. Osamakjud, mis alla saja rubla suured, korjab eestseisus kokku ja paneb nad esiotsa rligipanka kasusid kandma, tuhande-rublalistes summas maksetakse otsekohe sinna kwiitungi wastu, mis feltsi juhatusele saadetakse, et see maksu kirja paneb.“

Kirjatiiki lõpul teatati, et feltsi esimesel suuremal kokkutulekul 1. okt. rohkestes liikmeid koos olnud, nende seas ka Dr. Weske, Tartu abifeltsi (kes sinna siis juba oli asunud) asemikuna. Neid võib ka mujal asutada (Peterburis olla see juba sündimisel, seal on liikmeks ka professor Rõler), kus niisama aastamaksusid ja lubatud summasid wastu võetakse kui peafeltsis.

1. oktobri koosolekul „said mitmed asjad läbi räägitud ja ka eestseisus kuulutatud“. Selle kokkusead oli järgmine: Esimees G. Eslon, abid J. Mürkes, J. Herms, C. Schwarzbach, kirjatoimetaja G. Stein, abid M. Kruup, M. Mölder, J. Turkatam, J. Kentoff, kasjahoidja P. Pottsepp (Nehatu wallawanem), abid R. Ruusmann, J. Koch, C. Oppe, C. Ramm. „Seltsi tegevusekoht (päris korter) on esiotsa Narva maanteel nr. 21, „Lootuse“ seltsi majas.

„Cesti Postimehes“ ilmunud sõnumest saame teada, et koosolekul peale muude M. Kruup pikema kõne pidanud, mille sijuks oli: Seltsi eesmärk on Eesti rahvast ühenduse sisse nõuda; „Linda“ liikmed kuulevad vaikist sarmehäält muistsest ajast, mis Eesti rahvast uuele elule püüab äratada. „Enam ei saa nüüd Linda leinama ega filmarefi woolama, vaid me käime uue iluga ja uuest hõiskab Eestimaa.“

Suure usinuse ja hoolega töötas iseäranis G. Eslon seltsi edendamiseks. Et ettevõtet rahvale veel enam tutvustada kui see ajalehtede kaudu võimalik oli, läks ta Tartusse, kus Dr. Weskega üheskoos „Linda“ asjast osavõtmiseks waimustaw „kutsukiri“ kokku seati, mis trükitult igale poole wälja saadeti, üle terve Eestimaa ja mujalegi — Riiga, Peterburisse jne., kus aga ärksamaid inimesi teati olemat. (Kutsukirja kõrge isamaaline salwitud kõnewiis: „Armsjad Eesti wennad, kellel kodumaa kasu ja au kallis on, astugu meie seltsi ligi“, tuleb küll Dr. Weske arwesse panna. Laiendatud kujus awaldati see kiri „Cesti Postimehes“.)

Shutus mõjus. Mõne nädala jooksul olid peale

Tartu ja Peterburi ka Narwas ja Kolgas abiseltfid asunud, lubatud rahajumma tõusis 40.000 rubla peale.

Uji oli niikaugel, et seltsi tegewuse awamiseksi üleüldine koosolek wõidi ära pidada. See sündis 2. detf. 1879 „Lootuse“ seltsimajas. Osawõtjaid oli üle 300, nende seas selle-aegsed tähtsamad Eesti elu tegelased, nimelt ka E. K. Jakobson ja J. W. Jannsen (need mitu waljud wastujalgjed leidfid siin ühise tööpinna). Dr. Weske asemikuna oli M. J. Eifen (seekord üliõpilane). Koosoleku awas asutaja G. Eslon, kõneles seltsi kasulikust püüdest ja ühenduse sihist, teatas ka mõnda eestseisjuse senisest tegewusest. Selle järgi kirjeldas E. K. Jakobson mereasjanduse tähtsust ja tulu meie rahwa kohta, öeldes, et „Linda“ õigel ajal olewat elusse tõusnud, rahwa elu kindlale põhjale panema. Seltsidel on üleüldse rahwa edendamises suur tähtsus, „Linda“ aga toob ka otsekohest waranduslist kasu. Jannsen seletas ülesande raskusi, mis seltsil kanda tulewad; nendest peab aga jagu saama ja asi korda minema, kui rahwas selleks ettewõtteks ühineb. J. Herms teatas asjatundjast komiteest, kelle selts omale nõuandjaks oli walinud; seda täiendati nüüd weel, nii et komiteesse 25 liiget sai, nende seas kõik meie merekoolide kooliõpetajad, wäljastpoolt E. Waldemar. Komitee annab kirjalikult oma arwamisi teada, kudas selts oma asju kõige paremine peab ajama, laewu ostma jne. (Mähtawaste on aga selle komitee mõju edaspidise asjakäigu kohta õieti wähenenud; seda ei nimetatagi pärastpoole enam; wististe kustus ta enne kui „Linda“ õieti asju ajama hakkas.) Einwald kõneles Eesti ühendusest ja armastusest. M. Kruup rääkis pikemalt seltsi põhjusmõtetest, nagu need

kutsekirjas ilmunud. Eesti rahwa ühendus „Linda“ seltsi ettevõtteks sünnib meie riigi merekaubanduse kasuks, meie rahvale auks ja tuluks. Selts ei taha mingit erakondlikku tegewust awaldada, waid soowib terve rahwa heaks töötada, igast politikast end eemale hoida. Tallinn jääb seltsi pea-asukohaks ja keskpaiagaks; mujale wõiwad abiseltsid asuda, et hõlpsamine liikmeid koguda ja raha wastu wõtta. Rõne lõpul pandi isamaaline elewus täiel noodil kõlama: „Uhel meelel edasi, astkem röömuradasi! Au ja kasu hiilgab ees. Tuhat korda tõstkem häält: Eesti mehed edasi!“

Selle järele tegi weel E. R. Jakobson kõigist kõnedest lühikese kokkuvõtte ning siis lõi isamaaline waimustus õieti leegile: „Lauldi kolm korda püsti seistes wõistete filmadega Reisirilaulu ja hüüiti kolm korda hurraa.“ („Eesti Postimehe“ kirjelduses nr. 50, 1879. a.)

Uasta lõpuni oli liikmete arm üle kaheksaja tõusnud. Rõige paremate lootustega astus noor „Linda“ oma pool aastat kestnud saamise-ajajärgust wälja ja asus 1880. a. algul päristegewusse.

III. Pea õitfes.

Uus ettevõte leidis palju suuremat osawõtmiist ja raha hakkas hoopis rohkem kokku tulema kui seltsi asutajad iganes wõisid loota. Uga otse see nähtus tegi kohe ka warjukülje tuntawaks. Dige suure õhina mõjul hakkas seltsi ka inimesi koguma, kellel mitte seltsi edu ja üldine tulu südamel peal ei seisnud, waid midagi muud. Rokkusündimata meel, mõistmata olek ja kõlwatu oma-

kasu otsimine figisid seltsi juba kohe ta algusel ja istutasid ta rindu surmaidu.

Seltsist osawõtjad olid kaugelt suuremalt jaolt talurahwas maalt, wäikese raha omanikud, kellel suurema äri ajamiseks asjatundmine puudus. Asja ettevõtjaid, talituse juhatajaid, usaldati aga täieste. Esiotsja olid need ka tõeste selle usalduse wäärilised. Seltsi juhatuses walitses õiglane waimustus oma ettevõtte kohta, puhas ja aus meel ja täieline ühtlus asjaajamises. Seeda näitab selgelt see, et seltsi asutajad tegelased esimeste kuude jooksul kõik rohked asjatalituse-käigud, sõidud jne. wabatahtlikult, ilma mingit taju nõudmata, ära tegid. Seltsi raha ei olnudki nendel siis weel käes, sest esiotsja andsid seltsiastujad ainult rahalubadusi. Alles 1879. a. lõpul ja 1880. a. algul hakati raha niihästi Tallinnas kui ka abiseltsides sisse maksma (uus abiselts awati Rakweres 19. weebruari). Rahade wastuwõtmine, nende kohalepaigutamine ja selle üle arwete pidamine, kui ka muu asjatalitus, nõudsid ometi juba palgatud jõudusid, ja siis seati seltsi juhatajale Eslonile esiotsja 40 rubla kuus palka (selle juures aga määrati, et tema kindlaks palgaks see summa saab, mis selts kinnitamise järele oma direktorile lubab), kirjutajale Kruupile 25 rubla. Taheti esiotsja kõigiti piskuga maja pidada. Eslonile tuli seltsi asjaajamisega nii rohkeste tööd, et tema enam oma koolmeistri-ametit ei wõinud pidada, waid selle käest andis ja ainult seltsi tegewusesse jäi. Selles oli ta igapidi wäsimata hoolas, käis nimelt mitmel korral pealinnas rahaministri ja muude ametnikkude juures, et seltsi täieliste põhjuskirjade kinnitamisest kiirustada. See tegewus wenis aga wäga pikale,

mis ametikohtades tuttav nähtus on. Ettepannud põhjuskirjades leiti ühte ja teist, mida kinnitada ei soovitud. Iseäranis suureks tõukekimiks oli Esloni ettepannud selfsi-wolikogu seadmine, mis selfsi täiskogu ja juhatuse wahel nagu ühendajaks sidemeks oleks, sarnuselt kui praegu „Eesti Kirjanduseselfsis“ asemikkudekogu on. Niisugune seadlus oli aga sel ajal meie riigi selfside korralduses tundmata ja seda ei tahtud siis ka „Lindale“ lubada. Eslonil oli selfsi põhjuskirja walmistamisel otse meie maa waldade omawalitsuse kord filma ees seisnud ja ta tahtis ka selfsis niisugust wolikogu luua kui waldades on. Tema mitmekordse palwe peale lubati see wiimati. Pärastpoole on ta seda tegu kahetsenud, kuna otse see selfsi tegemuse teelt kõrwale kaldumiseks mahti andis. Liikmete täiskogu usaldas selfsi ligema asjaajamise wolikogu hooleks. Sellesse waliti aga peaasjalikult linnamehed, kellel hõlpsam oli koos käia. Nende seas sai aga kergelt ka omakaasu otsiw ärimeel wõimule ja nad tegid siis selfsis suured asjad ära, milleks nendel täiskogu poolt wolitust ega õigust ei olnud. Pea-koosolekutel teatati tihti asjast alles siis, kui see juba tehtud oli. Ja siis polnud muidugi enam muud nõu kui tegu heaks kiita. Seda tehti esiotsa ka tõrkumata; selfsi liikmed mõtelnud ja ütelnud, et „mis meie, maamehed, nüüd asjast suurt teame, eks linna-fakjad tunne seda paremine ja eks nad tee, mis tarwis on“. Küll hakkas ka mõni waraselt hoiatama, et „kes palju usub, saab palju petta“, aga seda pettasamiist märgati alles siis, kui see juba oli sündinud.

See suur halbtus selfsi elus tuli küll alles pärastpoole täies suuruses ilmsiks, aga algus selleks tulnud

M. Kruupi arvamise järele juba 28. detf. 1879. a. peetud koosolekul (ajalehtedes ei ole sellest koosolekust teateid leida). Siis astunud mõned Meriküla mehed feltfi, maksnud 700 rubla põhjuskapitaliks, ja need toonud endaga ühes erakondliku ja tülika waimu osawõtjate sekka. Hakatud nurisema, miks feltfi ametis üks ja teine on, kelle asemel nurisjad ise oleksid soowinud olla, peetud juba sala=koosolekuid ja sepiitsetud plaanifid, kuidas feltfi asjade juhtimist uute meeste kätte saaks wõtta. Ja mida enam liikmeid feltfi kogus, ühtlasi ka toodaw rahasumma kaswas, seda suuremaks ja mõjuwamaks läks erakondlik meel ning omakasu otsimise püüie.

Esiotja jäi see ometi kitsamasse piirkonda, mõttehaudujate eneste keskele; awalikult ei tulnud ta nähtawale ega pääsnud mõjule. Waid feltfi tegewus kosus ruttu ja priskeste. 1880. a. algusest saadik oli ka „Sakala“ jälle käimas ja toetas oma rohke mõjuga ettewõtet suurelt. 17. märtsil teatati, et Tallinna peafeltfi juba 60.000 rubla puhast raha sisse on makstud, ja selle juurde tähendas „Sakala“ julgustawalt: „On algus nii hea, siis peab asi edasi minema.“ 23. aprillil oli Tallinnas 93.000 rubla koos, peale selle abifeltfides kogutud summad — arwata mõnikümmend tuhat rubla. Seltfi liikmete arw oli wiiesaja ümber. Raha tuli rohkem kokku kui see feltfi asutajatele meeldis, sest seda ei saadud esiti õieti tarwitada. Sissetakstud raha eest tuli toojatele kohe wiis protsenti maksta; aga kui see raha kõik riigipanka oleks pandud, nagu esiti määratud, oleks juhatus suurt kahju pidanud kandma, sest riigipank maksis ise hoiusummade pealt ainult 3 protsenti. Nii otsiti teist teed: osteti feltfile toodud ra-

haga väärtpaberid, nimest rohkel arvul uue 5 % „Hommi-
kumaa riigilaenu“ paberid, mida siis alt hinna osta sai,
sajarublaline paber maksis 91—92 rubla. See teguviis
oli küll õieti juba seltsi juhtmõttest (mereasjandusest)
kõrwale kaldumine, aga seda tehti ettevaatlikult ja see
õnnestas täieste, sest nimetatud paberid tõusid pärast-
poole hinnas ja selts sai neist ära müües hästi kasu.

Suurel arvul tõstis „Linda“ kapitali see juhtumi-
ne, et jelsamal ajal „Tallinna Raubapank“ kinni jäi:
inimesed töid siis oma seal seisnud summad otsekohe
„Lindasse“. Panga osanikud said määratud kahju; aga
pangas olevad hoiussummad maksti talurahwale täielt
välja. (Selleks oli üks panga direktor, Hiiumaa Rõr-
gesaare mõisa omanik parun Ungern-Sternberg, oma
poolt wiisjadatuhat rubla andnud.)

Aga mitte ainult ärilisel, waid ka waimlisel püüdis
„Linda“ selts rahwa elu edendamiseks töötada. Tema
koosolekutel peeti üleüldise rahwahariduse sihilisi kõnesid.
Sel ajal oli see võimalik, mille peale nüüd mõeldagi ei
wõidaks. Keiser Aleksander II walitsuse ajal ei olnud
Wene riigis mitte niisuguseid seltside ja ühisuste sead-
lusi ja ametlikka koosolekute määrusi kui nüüd; tege-
likult aga oli seltsides siis palju enam liikumise waba-
dust kui praeguste seadusliste määruste najal. Sest
ametiwõimude sallimus oli siis palju suurem. „Linda“
selts oli õieti alles ajutiselt olemas, sest ta põhjuskiri
seisus kinnitamata; ometi lubati tal täies wabaduses
oma asju ajada, mitte ainult enda otsekohest ärilist tööd
teha, waid ka muidu talitada. Kui. 19. weebr. 1880.
a. keiser Aleksandri II walitsuse algusest 25 aastat täis
sai, mälestati seda sündmust Eesti seltsides ja mujalgi

pidulikult ja sedasama tegi ka „Linda“ selts 24. meebr. Peeti kõnesid päewa tähtsuselt, lauldi riigi- ja isamaa- laulusid jne. Ühtlasi talitati aga ka ärilisi asju. Teatati, et „austatud käe läbi on kiri saadud, rahaministerium olewat valmis seltsile, kui tal üks osa raha juba koos, ka oma poolt rahalist abi andma; ühtlasi nimetab ta oma poolt rewidendid, kes niihästi riigi kui ka seltsi kapitali üle walwawad“. (Selle teate juurde tähendas „Sakala“ nr. 14: „Isegi on mõista, et selle läbi asi palju julgemaks saab minema, keda seltsi wastalised igapidi juba eksitada püüawad.“ Sellest üteldesest selgib, et seltsil juba siis wastastega tegemist oli; kuid kes ja mismoodi need olid, jääb uduseks.) Dige mitmeid ja suuri lootusi kaitsutati seltsi süles. „Selts mõttis nõuks kapitali asutada, mille intressidest noor advokadiks õppija eestlane abiraha (stipendiumi) saaks, ja tehti kohe selle korjamisega algust.“ Bidusöögist mõttis üle saja intseese osa ja pidulaual peeti waimustawaid kõnesid.

2. märtsil oli jälle koosolek; sellest ei leidu aga ajalehtedes mingit muud teatust kui see, et siis üks seltsi tegelane A. Sepner koosolekul kõne on pidanud: „Edasi!“ See ilmus „Sakala“ lisalehes nr. 15. Kõnesolewa aja kohta öieti kujutaw on see, et täh. kõnel „Linda“ seltsi päristegemusega ja ta oluga mingit kaudsetki ühendust pole, waid selles ainult üleüldise aratawa laadiga isamaalised kõnekäänud leiduwad. Terwest kõnest läbi käiwaks punaseks paelaks on, et:

„Hüüdku meie heal,
Eiagu Eesti meel,
Rõlagu Eesti keel,“ jne.

Suur osa kõnest on luulekeeles ja see on kolme järku seatud, nähtavaste E. R. Jaksoni tuntud kõne eeskujul: „Eesti rahwa walguse=, pimeduse= ja koidu= aeg.“ Enne olnud meil:

„Eesti haljendamal pinnal,
 Kuldselt hiilg'wa kingu rinnal
 Rahu lehwib taewa kullal,
 Priius särab aasal, põllal.
 Kalewite radadel
 Ditsjeb Taaral wõimus teal jne.

Siis tulnud aeg, kus:

Eesti haljendamal pinnal...
 Loitib leek ja walgub mõök,
 Rostab metsalise rөөk;
 Sõjatuli wihas raksub,
 Orjapiits ju wahwast' plaksjub.
 Eesti püha riismetel
 Urras nutulaulu heal.

Aga nüüd jälle:

Eesti haljendamal pinnal...
 Rahulipp on lehwimas,
 Pritustäht ju säramas.
 Mööda on kõik waew ja häda,
 Ilutsedes hõiskab süda.
 Eesti pinnalt pikse wael
 Rõlab mõidulaulu heal.“

Niisuguseid koosolekuid peeti peale Tallinna ka mltmes abiseltsis, nagu seda mõnest ajalehes ilmunud sõnumesi näha on; aga ligemat kirjeldust nendest ei leidu.

Narwa abifeltsi koosolekust 30. märtsil öeldakse aga niipalju, et see meremeeste-koolimajas olnud ja et seal äratavaid kõnesid kuulnud. Rõigiti arusaadaw on, et sel ajal ka majanduslise feltsi koosolekuid üleüldise rahwa-hariduse wankri ette katsuti rakendada. Sest muid feltsifid oli siis Gestis weel wähe, ainult mõned põllumeeste- ja lauluseltsid. Spetliste, haridusefihiliste kõnede pidamiseks tarwitati siis iga juhust.

Ütsekohest tegewust ei olnud abifeltsidel kuigi palju: ainult rahade wastuwõtmine, kirjapanemine ja edasitoimetamine. Peafeltsis Tallinnas oli tegewus muidugi laialisem. Selts käis ikka weel „Lootuse“ feltsimajas koos, kus tal nüüd oma jaoks ärikoht awatud oli; seal wõeti igapäew rahasid wastu jne.

Dige warakult pidi aga juba feltsi juhatus kurtma hakkama, et „kahtlased jutud liikumas olemat, kui peaksid mõned mehed omakasu nõudma ja feltsi tagawara-kapitali enda tuluks koguma“. Nende tagasitõrjumiseks ilmus ajalehtedes seletus, et „iga liige töö hakatusest saadik oma osamaksu pealt kindlalt 5 protsenti saab ja seda 5 aastat ühtemoodi. Rohkem teenitud kasu jääb esiotja feltsi, aga ikka osaniku omaks. Wiie aasta sees wõib aga osaniku sada rubla 50 wõi ka 100 rubla juurde teeninud olla; siis saab osanik wiie aasta pärast oma protsendid juba 150 wõi 200 rubla pealt.“ Nii-juugune rohke kasu töötus oli muidugi uueks tõmbe-wõimuks, mis feltsi osawõtjaid kogus. Suurt ühekülgsust, mis nii jelles kui ka endistes seletustes ilmus — kõneldi ikka ainult suurest kasust kui kindlast asjast, mõtlemata, et iga äri ka kahju wõib tuua, — seda ühekülgsust ei läbetud waimustusehoos tähele panna.

Et aga selts oma alguse ajal mitte ainult waimustusest ei elanud, waid ka majandusliselt kaunis julgel alusel seisis, näitab selgest nähtus, et ka Saksa ringkonnad tema wastu lugupidamist tundsid ja temaga heal jalal püüdsid seista. Tallinna Saksa lehed ja ka pealinna „St. Petersburger Zeitung“ kõnelesid seltsi tegewusest osawõtvalt ja kiitvalt. Tallinna suured kaubamajad Gahlnbäck ja Girard tahtsid koguni ise seltsi osanikkudeks hakata, et üheskoos ja ühes mõttes asju ajada. Seltsi juhataja Eslon oli selle poolt: ta arwas wilunud ärimeeste kaastöötamisest seltsile tulu ja edu tõuswat. Aga teised tegelased seisid pakkumisele täie rõhuga wastu. Mõned kartnud sakste wigurid ja arwanud, et need „Lindasse“ ainult eestlasi wõrgutama kipuwad; teised ei tahtnud seltsist tõuswaid suuri tulusid wõõrastega jagada, waid soowisid näidata, et Eesti mehed oma asjadega üksi walmis saawad. Sakste pakkumise peale wastatud pilkawalt ja peletatud nad eemale.

Et põnewuses olewatele seltsiliikmetele tegewuse algusega rahuldamist nõutada ja kokkutulnud raha kohe tulusale tööle panna, hakkas seltsi juhatus hoolitsema, et kusagilt mõne laewa saaks omandada; ise ehitamine oleks palju aega wõtnud ja nii kaua ei läbetud oodata. Hakati siis Tallinna sadamas siinnist juhust otsima, kuidas mõnda laewa osta. Ja juhust tuli pea. Maikuu algul ilmus siia Norramaa Christian Bangi kaubamaja purjekas „Morgenroden“. See meeldis waatajatele „Linda“ meestele väga. Ruttu kutsuti linnas olewad tegelased kokku ja wõeti nõuks seda katsuda ära osta. Küsimise peale saadi kaptenilt teada, et laewa omanik selle sündsa hinna eest küll ära müüib, sest tal olla

weel terve kogu teifi laewu. Kohe hakati kauplema — telegrafi teel, sest asjaga oli rutt; laew pidi Tallinnast aga uut kaupa peale wõtma, siis jälle teele minema. Laewa omanik nõudis selle eest esiti 80.000 Norra krooni, jättis aga 5000 maha, ja 4. mail oli kaup 75.000 krooni peal koos, Wene rahas 35.052 rubla 72 kop., mis summa Gahlnbäcki kontorisse ära maksti. Muud kulud: laewa ümberkirjutus, uus kinnituseraha, moona nõutamine jne. olid ligi 5000 rubla. Nõnda läks laew seltsile ligikaudu 40.000 rubla maksma. Seekord kiideti, et „Linda“ selle omandamisega õige kasuliku kauba olewat teinud, sest laew oli tugew ehitus, tamme- ja männipuust, raud- ja waskpoltidega kinnitatud, wees käiw osa waskplekiga ära löödud. Laewa kandewõim oli 655 tonni (umbes 40.000 puuda). Ta oli ka pea-aegu uus, alles kahe aasta eest ehitatud; ehitus maksnud müüja ütlemise järele 50.800 rubla. Laewa hindajaks olid mitmed kaptenid; ostjatest oli küll Eslon ainuke asjatundja ning tema arwas kauba kaunis heaks. Et selts alles päriselt kinnitamata oli ja nõnda tema nimel kaupa teha ei wõidud, kirjutati ostetud laew juhataja Esloni nime peale, ning nõnda seisus see kõige selle aja, mil ta „Linda“ oma oli, olgugi et Eslon juba pea seltsi juhatuselt ja seltsistki lahkus. Alles siis, kui laew seltsi tegewuse lõpetamisel ära müüdi, tuletati ta nimelist omanikku meelde ja nõuti laewa käest ära andmiseks tema allkirja. — Laewa senisele nimele lijati weel seltsi nimi ligi, nii et ta nimeks sai „Linda Morgenroden“.

9. mail oli laewa pidulik wastuwõtmine ja õnnistamine. Selleks kutsuti tolle-aegne kindralsuperintendent

W. Schultz ewangeliumiusu ja preester Rarp Tiisik Greeka-õigeusu kombe järele pühitsemissi toimetama. Pärast oli laewal pidulik terwisejoomine ja omakeskine lõbus jutuaamine. Rõnesid pidasid G. Eslon, preester Tiisik ja M. Jaanwerk. Terwisejoogiks oli „suurte saks-te“ moel wahuwein; seda kulu aga ei pandud mitte seltsi arwesse, waid selle maksid asjaosalised oma käest.

14. mail saadeti laew, nagu öeldi, „Linda lipu all“ Tallinnast teele — wanade raudteeroobastega, mis Amerikaspe, Siladelfiaspe saadeti; selle esimese sõidu eest saadi juba ligi 6000 rubla weoraha. Sügiseks pidi laew Amerikast puuwilla-koormaga tagasi tulema, Tallinnaspe wõi Kroonlinna. Laewa juhatajaks jäi senine kapten Gundersen edasi, kes oma ametis hästi wilunud oli. Muudest laewameestest (13) jäid ka pooled edasi, teised wõeti aga uued, eestlased.

Laewa ostmine tõi seltsi juhatusele ühelt poolt küll heakskiitmisi; rõõmustati, et selts tegelikuks tööks esimese sammuga on astunud ja oma päris-ülesande juurde asunud. Teiselt poolt tõi see aga ka esimesi awalisi etteheiteid. „Sakala“ (nr. 24) nurises laewa ostmise pärast; selles olewat „Linda“ selts natukene liig ruttu toimetanud, sest seltsi põhjuskirjadki pole weel kinnitatud, nii et nüüd seltsi laew erainimese oma on. Ka sündinud laewa ostmine ja wäljasaatmine nagu poolsalaja, seltsi selja taga, nii et seltsi liikmed sellest tähtsast sündmusest rohkemal armul osa wõtma ei saanud tulla, mis ometi paljude soow oleks olnud. Wõõrastaw olla, et laewa ostmise ja õnnistamise teatus esiti Saksa lehtedes ilmunud, alles pärast tulnud see Eesti lehtedesse. „Seesugune awaldus on meile südamesse lõiganud; eest-

seisuse teguviis teeb seltsile kahju, kõik kirjad, mis Tallinna ümbrusest seltsi liikmetelt tulnud, tunnistavad seda selgeste." Sellest hoolimata palus aga toimetus seltsist osavõtjaid, end oma ausas ja heas ettevõttes mitte eksitada lasta, „sest seltsi enese käes seisab ikka wiimane ots ja woli“.

Warsti selle järele astus aga „Sakala“ seltsi juhatuse kaitseks „Perno Postimehe“ wastu wälja, kus „Linda“ asjade kohta õieti kibe laitus oli ilmunud. Raebati, et selles „Saksa wõi untjaka waim“ walitsewat, mis nimelt selles nähtawale tulnud, et Eesti laewaselts oma esimesele laewale wõõra, Saksa nime andnud. See tegu pahandanud Pärnu isamaalasi wäga; „nimi „Morgenroden“ mõjus kui pikselöök Eesti weresse“. Seal olnud parajaste 600 rubla „Linda“ kapitaliks kokku pandud ja seda raha tahetud Tallinna saata; aga niipea kui teada saadud, et „Linda“ laewale Saksa nimi pandud, jäetud see nõu katki ja wiidud raha Pärnu pank. „Sakala“ seletas selle kohta, et „Morgenroden“ sugugi Saksa nimi ei ole, waid Norra oma; ka pole see nimi mitte nüüd laewale antud, waid oli tal juba enne, ja senise hea nime kaotamine oleks laewa ärile kahju toonud. Aga ka „Sakala“ arwas põhjust olewat kurta, et „Lindasse“ Saksa waim tikkumat; sellepärast olewat rahwa seas laialine nurin.

Seltsi juhatuse kaitsejaks astus „Eesti Postimees“, kes selleski asjas end „Sakala“ wastasena tahtis näidata. Ta nurises, et „ka Eesti noor meremeeste-selts, õrnake „Linda“, „Sakala“ laimu alt ei pääse, sest et ta on julenud ilma Jakobsoni lubata oma tööle hakata“. Seltsi juhatuse waikis esiti laitude kohta, aga

wististe nõuti liikmete poolt asja seletust, ja siis ilmus 2. augustil „Sakalas“ eestseisuse õiendus. Seletati, et laewa ostmine väga rutuline olnud, wiivitada ei wõidud, sest siis oleks kauba juures 3—4000 rubl. kahju wõinud tulla, — laewal olnud ka teisi tahtjaid. Kui kaup küpsaks saanud, pidi laew kohe jälle teele minema, nii et hoopis wõimata olnud õnnistamisepidust eestikeelsetes nädalalehtedes teatada. Sellepärast pidanud asjast Saksa päewalehete kaudu teatatama. Seltsi tulu nõudnud tungiwalt, et temale toodud raha otsekohe laewadesse rohkemat kasu teenima pandaks kui see riigipangas seistes wõib tuua. Seltsi tegevus sündiwat täitsa seaduslikul teel, kuberneril kindla lubaga ja ministriumi teadmisel. Laewa ostmine toonud seltsile hea tuluallika; see teeniwat Amerikast tagasi tulles kaubawega umbes 8000 rubla. — Sellele õiendusele lisas „Sakala“ toimetus oma poolt hoiatuse ligi, et eestseisus oma asju ikka ainult seltsi teades peaks ajama.

Kolm kuud pärast laewa omandamist tegi seltsi juhatatus uue ostukauba: ostis omale Tallinnas suurema maja, kus paremalt ja awaramalt wõis asju ajada kui senises üürikorteris. Maja osteti Wene Heategewa Seltsi käest ja maksti sellest 21.000 rubla, millest aga ainult 6000 rubla wälja tuli maksta; muu jäi wõlaks. See maja (praegune Gorschunowi oma) seisib Narwa maantee ja Maneshi uulitsa wahel. Sinna asus nüüd ka „Lootuse“ selts, kelle juures „Linda“ sinnenamaale üüril oli olnud, tema üüriliseks ja wõttis suurema osa ruumisid enda kätte. (Hiljem asus sinna „Estonia“.)

Maja omandamine ei käinud õieti küll laewaseltsi eeskawasje, aga tegelikult oli see ettewõtte tarwilik, sest

feltfi laialine tegemus nõudis kindlat ja kohast peavarju. G. Eslon armab, et majata halb oleks olnud läbi ajada, ja et seda sündsate tingimistega võidi omandada, siis saatis see feltfile kasu. Ra maja kirjutati esiti Esloni ja kahe teise eestseisuse-mehe nimele.

Seljal ajal olnud Esloni teate järele feltfil veel kaks teist kasulist kaupa käsil, mis aga mõlemad kerge-meelselt käest lastud ära libiseda. Tallinna lähes Revelsteini juures oli suur väljamaa aurulaev „Ceres“ kinni jooksnud ja wiga saanud. Laewa wäärtus olewat uuest umbes 300.000 rubla olnud. Nüüd tahtnud kinnitusefelts seda 60.000 rubla eest ära müüa. Esloni arwates oleks selle laewa „Lindale“ ostmine väga tulus olnud, aga teised tegelased seisnud ta soowile wastu ja kaup jäi katki. „Ceres“ wiidud päästelaewaga Stockholm ja seal makstud ta eest 100.000 rbl.

Teine hea kaup oleks Suure-Lähtru ja Selja mõisate omandamine olnud, mis seekord müüa olid. Need mõisad oli üks Wiljandi mees, omal ajal laialt tuntud Widriks, mõne aasta eest wõla peale ostnud, aga oli hiljem pankrotti jäänud, ja nüüd pakuti neid 105.000 rubla eest müüa. Eslon soowitanud ostmist, sest mees olnud teada, kes Selja mõisa kohe feltfilt 35.000 rubla eest jälle ära oleks ostnud. Lähtrus olnud head palgi-metsa üksi mitmekümne tuhande rubla wäärtuses ja kui mõisa maa vähemates osades talupoegadele oleks müüdüd, nagu Eslon soowitas, oleks felts mõisast hoopis rohkem saanud kui nimetatud ostuhind oli. Sest Lähtru mehed lubanud feltfile mõisamaa teshatini 45 rubla maksta; nõnda oleks maast üksi 104.000 rubla saadud, sellega mõisa hooned ja mets feltfile muidu kätte

jäänud. Selja mõisast saadav hind puhtaks kasuks tulnud. Aga ka sellele kaubale seisnud teised vastu, selletades, et Eesti meestel ei kõlbavat mõisat omandada ja seal omal orjasid pidada. Pärast ostnud parun Schilling Lähtru 175.000 rubla eest ära. Sealset talumehed nutnud otse, teada saades, et „Linda“ Lähtrut ei omandanud ja nõnda nende lootus, mõisa maad omale saada, nurja läks.

30. sept. 1880 ilmus „Sakalas“ ja „Eesti Postimehes“ esimene avalik aruanne feltsi waranduslise seisukorra kohta. (Selles on, wististe esimest korda Eesti keeles, wõõraste nimetuste „kredit“ ja „debet“ asemel Eesti sõnu tarwitatud: omandus ja wõlandus.) Omandusearwes leiame järgnewad summad: wäärtpaberites 48.400 rubla, kasjas ligi 23.000 rbl.; laew kõigi kuuludega ligi 40.000 rubla, maja 21.000 rubla, laenud liikmetele 5000 rbl. Wõlanduses seisid: liikmete osamaksub 117.525 rbl., maja wõlg 14.000 rubla, liikmetele makstawat intressid ligi 4000 rubla ja — puhas kašu feltsi tegewusest üle 3000 rubla. Waranduse tafakaal kokku oli nii siis 138.250 rbl. 27 kop.

See aruanne ei leidnud „Sakala“ filmis armu. Toimetus ütles, tema ei saawat sellest aru, kudas juba mõnekuulise tegewuse järele puhast kasu saab wälja arwata; jeda wõiwat ainult siis teada saada, kui tegewuseaasta lõpetatud ja kõik arwed läbi on waadatud ning kinnitatud.

Mõnedest wastikkhelidest hoolimata, mis juba nüüd kuuldawale tulid, oli feltsi esimene elu-aasta ometi õige õnnelik olnud. Osawõtmine ta tööst oli wäga elaw, tal oli oma tubli laew, hea maja ja üle 70.000 rubla raha

weel tarwitamiseks käes. Nõnda olid edaspidised kostumiselootused kõigiti head. Aga juba järgneva aasta tõi mõndapidi pettasaamisi.

IV. Üks juure kallal!

19. oktoobril 1880 oli „Linda“ seltsil esimene suurem äriiline peakoosolek, kuhu osavõtjaid rohkel arvul oli ilmunud. Seltsiliikmete tuju tõstmiseks oli juhatuse eelnimetatud enneaegse kenakujulise aruande avaldamise ja ajalehtedes seltsi laevast suure kiitusega kõneldud. See olewat tubli kiirõitja, minemat teistest laevadest ruttu mööda. „Kui mõni laev ees sõidul näha on, siis on see kahe tunni sees kätte saadud ja kahe tunni pärast maha jäädes jälle filmist kadunud.“ Aga kõigest sellest hoolimata ilmus juba siis liikmete hulgas nukrus ja peakoosolekul tuli vastasrind tegelikult nähtavale. Koosoleku juhatajaks oli kooliõpetaja Stein. Välalused läksid elavaks, koosolek kestis kella 10-ni. Püüti mõndapidi eestseisuse tegemust arvustada ja sooviti sellesse uusi mehi. Otsus tuli, et senine eestseisus edasi ametisse jääb, kuni põhjuskiri kinnitatud. Valiti aga neljaliikmeline revisjonikomisjon, kes kõik senised eestseisuse tööd läbi vaatab, tarbekorral täie seltsi peakoosolekuks kokku kutsub ning sellele oma töö aruande ja tarvilised muudatused ning soovid ette paneb. Laev ja maja tuleksid esiti terve eestseisuse nimele kirjutada, kuni põhjuskiri ära kinnitatakse. Maja ümberkirjutamine mõetigi ette (laev aga jäi Esloni nimele edasi). Põhjuskirjade uus eelnõu, mis Musta mere Laevaasjanduse seltsi põhjuskirja najal kokku seatud,

loeti seltsile ette; seda täiendati mõndapidi, kiideti ühel meelel heaks ja waliti kolm meest, seda riigivalitsusele kinnitamiseks ette panema: G. Eslon, preester Tiisk ja Thomas Jakobson.

Runa juba selle koosoleku otsused esialgse eestseisuse kohta tükati umbusaldust avaldasid — otsustati, et edaspidi suurem tegewus ainult peakoosoleku lubaga peab sündima — näitas omelt Esloni walimine, et usaldus seltsi asutaja vastu enamuse juures kindel oli. Esloni ettevõttest kõrwale jätta ei wõidudki ka, sest et ju tema senini nagu terve asja hing oli olnud ja ka põhjuskirja kinnitamise tegewuses kõige rohkem tööd teinud. Edaspidigi jäi see talitus pea-asjalikult tema hooleks. Ta käis mitmel korral ise rahaministri Bunge jutul pealinnas ja mujal. Minister oli kõigiti ettevõtte poolt, oli walmis seltsi tegewust ka rahaliselt toetama, mida aga seekord sugugi waja ei olnud, sest seltsil oli isegi raha rohkem koos kui sellele õiget kohta leidus. Aga mitmete ametikohtade wahel käimise pärast wiibis põhjuskirjade kinnitus ikka weel järgnema sügiseni.

Wahetajal sattus seltsi tegewus juba kibeda arwustamise alla. Runa ajakirjandus ettevõtet esiotsa täie rõhuga oli kiitnud, astus „Sakala“ nüüd lausa wastarinda. Wahest mõjus selleks ka asjalugu, et seltsi eestseisus oma seletusekirja senise tegewuse kohta „Eesti Postimehes“ (nr. 43) oli awaldanud, mitte „Sakalas“. See leht arwas nüüd, eestseisuse kiri olewat niisugune, „et ta „Linda“ seltsi iga haritud inimese silmas teotab ja selgeste näitab, et esimees oma kohale ei sünni. Eestseisus kaebab, seltsi sees olewat wõitlusi, mis waletarkusest, auahnusest ja enesekasu püüdmisest wälja läinud,

mille vastu eestseisus aga õige tarkusega, see on, Sumala kartusega tahab mõidelda ja waletarkust põgenema saata". Seesugune arvamine tulewat „lapsikust ja wõõriti mõttest, et selts ainult paari mehe omandus on, kes esimeste liikmete seas juhtunud olema".

Oma 45. numbris wõttis „Sakala" jälle seltsi asja kõnele ja andis nõu, et enne midagi tähtsamat ette ei wõetaks kui põhjuskirjad kinnitatud on; siis tuleksid eestseisujes mehed walida, „kes laewade olekut ja tööd igapidi tunnawad ja tarwilise kõrge waimuharimise järjes seisawad. See selts saab tõeste õitsema ja rahwale kui ka liikmetele suurt kasu tooma, kui aga tööd õigel wiisil käsile wõetakse."

Pärastpoole ei leidu seltsi kohta „Sakalas" enam sarnaseid kibedaid arwustusi. Nähtawaste oli tema toimetaja seltsi juhtidega isiklikul läbikäimisel nende kohta parema arwamise saanud. Huwitaw on Esloni teatus C. R. Jakobsoni rahalaenamise kohta „Linda" seltsist. Tema tulnud Tallinnasse ja kurtnud, et Wiljandi Põllumeestel seltsi maja ehitus, mis tal siis käsil oli, rahapuuduse pärast tikkuwat katki jääma. Wiljandi rikkad mulgid ei tahtwat raha maja peale enne anda kui see ju walmis on. Uidaku teda Tallinna mehed „Linda" seltsi rahaga kimbatusest. Eslon ei wõinud seda muidugi oma peaga teha, kutsunud aga ruttu mõned tutawad kokku, teatusega, et „Jakobsonil tallinlastele tähtsat juttu on ajada". Tuldi siis kokku ja laenati mõnede „Linda" meeste kindlal isiklikul wastutusel seltsi kaswast Jakobsonile 7000 rubla. See laen tasuti õigel ajal ära.

1880. a. oktobrikuul tuli seltsile ka juba esimene wälimine äpardus. Teatati, et ta laewal merel õnnetus

olnud, jooksnud oma reisil Bordoosse Daani väinas litvakule kinni ja saanud wiga. See teatus tekitas esiti ärewust, aga seltsi juhatus tõttas seda kohe waigistama, seletades, et selts õnnetuselt mingit kahju ei saa, sest laew on 40.000 rubla eest kinnitatud. Nagu pärast teada saadi, oli laewa parandamine küll õige suurt kulu nõudnud (ligi 6500 rubla), aga selle kandis kinnituseselts.

Selle nukruse, mis laewa äpardus tekitas, peletas pea see rõõmusõnum minema, et „Eesti kaubalaewa-seltsi“ tööd juba kõrgemal pool tähele on pandud. Moskwa Mereasjanduse-selts oli „Lindale“ „tema tegemuse eest laewaõidu edendamise heaks“ kuld-auraha andnud, mis keiser Aleksander II 25-aastase walitjuse jubileumi mälestuseks asutatud.

4. jaanuaril 1881 peeti jälle peakoosolek, aga sellel ei saadud suuremat teha, sest juhatus teatas, et põhjuskiri alles kinnitamata on. Otsustati siis märtsi- wõi aprillikuul uut koosolekut kokku kutsuda. See jäi aga sündimata — nagu juhatus ajalehtedes teatas, sellepärast, et põhjuskirjade kinnitamine weelgi wiibib. Sest riigivalitsus nõuab üksikute punktide kohta weel mõnda muutmist. Kuna selts täie tegemusega peale ei saa hakata, jätetud ka koosolek pidamata, et liikmetele käimisega mitte asjata tüli ja kulu teha. Seltsi laewast teatati, et ta „niiüd üsna Amerikas ümber rändab, kus ta jälle kaunis suurt kasu seltsile saab tooma“. Seletusekirja all seisis seltsi juhtija G. Esloni nimi.

18. juunil peeti Rakweres abiseltsi koosolek, kus uus eestseisus waliti.

Suurest sündmusest Eesti elus, juunikuul 1881 Eesti seltside asemikkude pealinnas käimisest, wöttis ka „Lin-

da" selts oma asemikkude G. Ruusmanni ja M. Löötsmanni kaudu osa (Eslon ei saanud haiguse pärast minna). Rakvere abiselts saatis oma poolt erisaadiku E. Hagedahli. Rokku oli saatkonnas 17 seltsi poolt 19 asemikku. 15. juunil pandi Eesti rahwa tänutunde avalduseks keisri Aleksander II hauale tore hõbepärg ja 19. juunil käisid saadikud Aleksandria sumelossis keisri Aleksander III jutul truualamluse-märgukirja andmas. Sellel puhul tuli „Linda“ seltsi asi ka Majestedi ees kõnele. Seltsi asemik Ruusmann ütles keisrile (Eesti keeles), seltsi otstarbeks olevat see, et merekaubandusest tulew rahakasu mõõrfile ei läheks, waid oma maale jääks. Ja Majestet wastanud selle kohta armulikult: *Nõnda peab sündima.* (Ruusmanni sõnad ja keisri wastuse tõlkis professor Rõler.)

Ras osalt ka selle käigu mõjul wõi muudel põhjustel, ei tea öelda, aga õige pea selle järele, 1. augustil 1881 kinnitati seltsi põhjuskirjad ministeriumis lõpulikul kujul. Nende järele määrati seltsi põhjuskapitaliks 300.000 rubla, iga aktsia suurus oli sada rubla. Seltsi juhatuses pidi olema neli direktorit, nendest üks talitaja direktor, keda teised oma seast walimad, ja 15 wolikoguliiget; tegewuse järele walwamiseks kolm rewidenti. Senine juhatus teatas kinnitusest kohe ajalehtedes, seletades, et senini raha 171.000 rubla kokku on toodud, et aga selts enne oma täit tööd peale hakata ei wõi, kui põhjuskapital käes on. Sellepärast maksku nüüd kõik need liikmed, kellel senini ainult 10—50 rubla on makstud, wiibimata, igatahes enne aasta lõpu, oma summad saja rublani täis, nii et „weel sel aastal täielikud aktsiad igaihele wõib kätte anda ja

siis jelts uue aastaga oma tegewust täies ulatuses alustada". Seltši põhjuskirja all seisid 650 nime.

Oli senine wiivlemine seltši tegewuse ametlikuks algamiseks mõndagi meelt nukraks teinud, siis kadus see küll, kui „Linda“ aktfiad osalistele kätte ulatati. „Linda“ aktfia kuju on täieste selle meelesolu wälimine kehastus, mis seltši asutajate juures walitses: Aktfiapaberi keskel luuleline Linda laewaasjanduse kujutustega, ankruga jne.; eemalt paistwast laewastikust tuleb temale parajaste rõõmusõnumik „Linda lipu all saadud Eesti rahwa tulust“. (Selle kujutuse oli Esloni teatel kunstnik A. Weizenberg walmistanud.) Kuju mõlemal poolel seisis Moskwa seltšilt saadud auraha pilt. Aktfia oli nägus ja sellepärast maksti walmistamise kuluks ta eest rõõmuga nõutawad kaks rubla.

Enam kui kahe-aastase ajutise elutsemise järele oli jelts nüüd kindla aluse saanud ja ta tegewusele näisid juured lootused awanewat. Wälimiselt oli kõik ilus ja kena. Aga sisetsemiselt näris juba siis seltši elujuuri kurjus. Sest nagu eespool tähendatud, olid õiglaste ja waimustatud tegelaste kaasas seltši ka mitmed „kõweraakaelised“ kippunud, kes sünnist juhust waritsesid, et ligimeste usaldust kurjaste tarwitades seltši oma liipsilehmaks teha, „sogases wees kalu püüda“. Aga ka asutajad ise olid endi waimustusehoos sellega wea teinud, et seltši osalisteks suuremal arwul otse wäikse raha omannikka püüdsid koguda, kelle „waewaga teenitud kopikad“ seltšis „kümnekordset kasu“ pidid tooma. Odwati seltšilt kohe „suurt saada“, aga kui seda ei saadud, oli pahameel paisumas. Riisuguste suurte ettewõtete osalisteks on ikka jõukamad inimesed sündsamad, kes tar-

SADA RUBLA

EESTI KAUBALAEWA SELTSI
LINDA

Kõige kõrgemalt kinnitatud 1° juuresi kuu päeval 1881

AKTSIA
EESTINE WÄLJAANNE

SUUR SADA RUBLA HÖBEDAT

SADA RUB.

СТОНОНСКОЕ ОБЩЕСТВО СЪАДОХОДСТВА
ЛЕНДА

ВЫСОЧАЙШЕ утверждено 1° Августа 1881 года

X X X X X X X X X X
ПЕРВАГО БЕЛУСОГО

ВЪ СТО РУБЛЕВЪ СЕРЕБРЯНОМЪ

Tallinnas: *20 Maigil 1882*
 Puckliid: *Pöhlhilt*
 Kaanitatupidaja: *Martik* Kassir: *H. K...*

СТО РУБЛЕВЪ

"Linda" aktšia kujutus.
 Aktšia pöhiwäriwiks on õrn heleroheline, serwakirja-wiir-tilla.

bekorral ka kahju kanda, vähemalt taju saamisega oodata võivad. Paljud „Linda“ osanikud panid aga terve oma kogutud varanatuksese feltsi ja nendele tundus pärastine äpardus ülikibedalt, ajas meeled ärevusesse, tegi nii asjaajamise põnewaks ja kibedaks, koosolekud käralisteks.

Sekeldused feltsi asjaajamise pärast algasid juba varaselt, 1881. a. 4. jaanuari koosolekul. Revident Rangstein (endine Tallinna Raubapanga ametnik) andis aru feltsi möödäläinud talituseaasta tegemusest, mis juba tükis teistmoodi kuulmus kui esimene aruanne kolme kuu eest. Nüüdse aruande järgi oli feltsi tegemus 1880. a. 1. jaanuarist 31. detsembrini peale kulude 588 rubla 88 kop. puhast kasu toonud (30. sept. aruandes seisvast enam kui 3000 rublast kasust polnud enam juttu). Algas läbirääkimine, mille jooksul mitmelt poolt raamatupidamist puudulikuks tunnistati, millest segadused olewat sigenenud. Tagajärjeks oli, et feltsi esimene kasjahoidja Karl Oppi enese ametist lahti palus; asemele waliti Hans Elts, kuna raamatupidajaks Rangstein seati. Oppile anti nüüd aga teistfugune tegemus: feltsi omanduseks olevate wäärtpaberite hoidmine, ostmine ja müümine (sest ka selle, õieti rahapanga tegemusesse käima talituse wöttis „Linda“ oma töö-alaks). Selle talituse juures tuli aga esimene awalik äpardus. Kui Oppi pärast oma hoole all olnud wäärtpaberid ära andis, leiti nendest üle 2500 rubla wäärtuses puudumat. (Kõneldi, et Oppi nad lugematast käest andnud; kus kadumine tulnud, jäi segaseks.) See kahju ei jäänud ometi feltsi kanda, waid asjatalitaja tajas selle oma käest ära, misläbi ta küll oma maja kaotas. (Halwem lugu oli teise

kasjahoidja tegemusega; sellel jäid mitmedsajad rublad wõlga seltsile tasumata.)

Wiis nädalat pärast põhjuskirjade kinnitamist, 8. sept. 1881, oli seltsil esimene kindlakawaline peakoosolek, kus täielik põhjuskirja järeline seltsi juhatus waliti. „Sakalas“ kiideti walimise järgi, et walitsuse liikmeteks „omased mehed“ olewat saanud. Neljast direktorist olla kaks mereasjanduse tundjad, üks kaubatundja ja üks talumees. Esimese walimisekäigu järele pidid direktoriteks S. Rangstein, kaptenid H. Byström ning Mathiesen ja H. Mölder saama; nii jäeti asutaja Eslon esiti kõrwale. Et aga Mathiesen ja Mölder ametit wastu ei wõtnud, waliti nende asemele J. Roosberg ja G. Eslon. Peadirektoriks (talitajaks) taheti Byströmi saada. Seda peeti kõrgemalt haritud meheks ja meretalituses asjatundjaks; loodeti nii temast seltsile kasulikku asjaajajat saawat (B. oli kaua aega Rotermanni kaubaäris tegew olnud, enne kaptenina merel sõitnud). Iseäranis rohket tulu mõeldi tema Rootsi keele mõistmisest tulewat. Eslon ei pidanud seda küll tähtsaks, sest ka siiamani saadud kõik wõõrakeelsed asjad Gahnbäcki kontoris ilusti ära ajada; see üks seisnud „Linda“ meestele alati lahti. Ometi arwas temagi B. walimist süüdsaks ja astus rohkema haridusega mehe eest kadeduseta kõrwale. Wahest targalt asjaolu järele kaaludes oli B. ise koosolekule ilmumata jäänud; sellepärast anti juhtiva direktori amet ajutiselt Rangsteini kätte, kelle asemele aga pea Byström astus. Seltsi nõukogusse walituteft on kaheksa nime teada: J. Herms, C. Komm, Wiedemann, J. Ruhno, J. Ricko, M. Saar, G. Tamm ja C. Goldberg; neid süüdistati pärast Tartu

maja ostmise asjas. Seitsme nime pole nimetatud. — Seltsi walitsuse ja nõukogu liikmete ameti-aeg pidi põhjuskirja järele kolm aastat kestma, aga õiges korras ei saanud keegi seda aega täis teenida.

Peakoosoleku otsuse järele pidi senine seltsi walitsus kõik asjad ja aruanded võimalikult pea uue kätte andma, kes siis järgnevas weebuarikuuks uuele peakoosolekule seltsi seisukorra kohta täielikult aru annab.

Roosolijate tuju tõstmiseks teatati erawiisil, et „üks suur ja kuulus Moskwa kaubamaja 200.000 rublaga „Linda“ tegewusesse osaliseks tahtwat tulla“.

Tähelepandaw on asjalugu, et tuntud ajaleht „Tallinna Sõber“, kes seltsi asutamise puhul Esiloni kõnet seltsi tegewusele kutseks ta rahvusliku tooni pärast laitanud, senini „Linda“ tegewusest end eemale hoidnud ja ainult lühikesti teateid toonud, nüüd soojaks seltsi sõbraks heitis. Tema soovis „seltstile ja ta uuele walitsusele kõike õnne ja õnnistust, julge olles, et selts mõõrast waimu oma keskel sallima ei saa, mis mõnda teist Eesti seltsi tühja tiili tallermaaks teeb. Igapooline austus ja usaldus tehku „Linda“ seltsi suureks ja kuulsaks“. See „Sõbra“ lahkus ei kestnud ometi kuigi kaua, waid otse tema hakkas kõige enne kibedaks „Linda“ tegewuse arwustajaks.

Uue walitsuse süles tõusis aga peagi lahkmeelsus, mille tagajärjeks oli, et seltsi asutaja G. Esilon, kellele teised walitsuse liikmed elu kibedaks tegid, juba nowembrikuul ametist lahkus ja seltsi tegewusest üleilidse eemale jäi. Ta tegi seda väga mõruda meelega, ära tundes, et asi wildakule teele on kaldumas. Tema oli jõudu ja oskamist mööda enda asutuse pärisihiti kinni

püüdnud hoida ning asumiseaja suured raskused ja rohked kulud, umbes 10.000 rubla (laewa ja maja ümberkirjutamise töö, nende kahe-aastane kinnituseraha, põhjuskirjade kinnitamisel olnud suured väljaanded jne.), nõnda suutnud ära kanda, et seltsi kapital alles oli ja intressid ka makstud. („Ma jätsin nendele ära tulles 316.000 rbl. eest wara kätte,“ ütleb Esilon.) Seltsi päris-tegewusest (aktsiate väljaandmisest jne.) ei wõtnud ta enam osa. Lahkumisel nõudis Esilon küll, et kuna nüüd juhtiva direktori palgaks sada rubla kuus oli määratud, ka temale senise tegewuseaja eest seesama palk arwataks, nagu lepitud oli, ja saadud 40 rublale iga kuu kohta 60 ligi makstaks. Et seda ei tehtud, wõttis Esilon ise selle summa tema käes olematest seltsirahadest maha, mida temale väga pahaks pandi.

Seltsi asutaja lahkumiseega ta tegewusest hakkas asi ruttu allamäge minema. Dige mitmed teisedki seltsi algatajatest aimanud paha ja wõtnud oma rahad seltsist välja, mida siis weel hõlbus oli teha.

V. Pea närtfis.

„Linda“ seltsi tegewuse ajajärk 1881. aasta sügisest 1883. a. sügiseni H. Bystromi juhatusel oli wälimiselt ilus ja õitsew, asja-ajamine rohke ja laialine. „Lindal“ olid Tartus ja Tallinnas oma majad ja kauplused, mida mujalgi linnades käima taheti panna; kaks laewa sõitsid merel; selts seisis isamaalise ettevõttena lugupidamises, kuigi mitte enam kõlkide filmas. Elsemisel aga oli otse see ajajärk seltsile h a u a k a e w a j a k s. Sest siis sündisid temale kõige suuremad kahjud.

Mõne tegelase arvamise järele on uue seltsi walit-
 suses juba ta tegewuse algusest saadik lõhkuwad jõud
 töös olnud, kas wast ka sihilikult wõi üksi tead-
 matuses, on väga raske ütelda. Suureks weaks peetakse
 juba seda, et walitsus põhjuskirja määrust, seltsi aktiaid
 aegapidi, kahe aasta jooksul wälja anda, mitte ei pida-
 nud, waid selle tegewuse õige ruttu, mõne kuu jooksul
 ära toimetas, et 1882. a. algusega kõik asi joones oleks.
 Et aga selle aja sees põhjuskapitaliks mitte 300.000
 rubla kokku ei saadud (paljud, kelle raha seltsis „aju-
 tiste kwiitungite“ wastu seis, ei wõtnud aktiaid), wä-
 hendati see 200.000 rubla peale. Ka oli seltsi asutaja-
 jatel soow ja mõte olnud esiti ainult ühe osa kapitaliga
 töösse hakata, et nõnda osawõtjatel, kes mereasjandusele
 enamaste hoopis wõõrad olid, wõimalik oleks end wä-
 hehaawal selle tegewusega tutwustada. Kui siis ettewõte
 küllalt hästi poleks läinud, oleks osalistel hõlpsam ol-
 nud tegewust vähema kahjuga ära lõpetada. Kuid seltsi
 uued juhid pärisid waljult, et seltsi osalised oma aktia-
 hinna ruttu täis maksaksid, misläbi nad hästi palju raha
 kätte saaksid. Aga sellest polnud weel mitte küll, waid
 nad müüsid ka finnamaani seltsi omanduseks polnud
 wäärtpaberid ära, osalt kahjuga. Wõiks arvata, et see
 laewade nõutamiseks sündis, seltsi mereasjanduse hoog-
 saks käimapanemiseks, mida üleüldiselt oodati ja loodeti
 ja milleks nüüd tee lahti oli. Aga keugel sellest — lae-
 wade ostmise peale ei mõeldudki, waid saadud rahaga
 asuti maisamaal äri awama. Täitsa peakoosoleku
 teadmata ja mingi wolitufeta osteti juba 1881. a. det-
 sembrikuu algul Maneshi uulitsa äärde plats, et sinna
 seltsile päratut kiwist aita ehitama hakata, milleks min-

git õiget tarvidust ei olnud, ja maksti selle eest 2000 rubla käfirahaks ära. Platši eest makstud liig kõrget hinda (19 rbl. ruutsüld), kuna see ometi sadamast kaugele seisis; Eslon soovitanud sündsamat kohta — Siimeoni uulitsalt, raudtee äärest, aga sellest ei hoolitud.

Warsti pärast Esloni lahkumist tuli seltsi walitsuses uus löhe. J. Rangstein, kes liihikest aega juhtivaks direktoriks oli olnud, sattus seltsi tegemuse-aruande walmistamisel teiste walitsuseliikmetega wastolusse. Seltsi peakoosolek oli 8. weebruariks 1882 kokku kutsutud; et aga liikmeid wähe ilmus, jäi see 8. märtsiks pidada. Rangstein oli oma poolt aruande kokku seadnud, mida ta seltsile soovis ette panna; seda ei lubanud aga teised walitsuse liikmed; siis lahkus ta ametist ja awaldas paha meelega enda walmistatud aruande Tallinna Saksa lehtedes. See mõjus meelesole peale põrutawalt, sest ta tõi ootamata paljastusi. Seltsi tegemus ei olnud kahel esimesel eluaastal wähematki kasu toonud, nagu senini küll arwatud, waid terwelt 12.824 rubla kahju. Pehmenduseks lijati küll juurde, et suurem osa sellest kahjust kaupluse tegemusest on tulnud, mida wähest edaspidi rohkema tulusaamisega jälle wõib tasuda. Peale nimetatud kahju olnud seltsil weel mitusada rubla kahtlasi wõlapärimisi, millest ta wähest ilma jääb. Kahju saamise põhjusi ligemalt ei seletatud. „Tallinna Söber“ aga arwas, et see selge olnud, nimelt „äritaw rahwuse tuhing“.

Rangsteini tegu tunnistati aga kohe tühiiseks kahtlustuseks ja seltsi laimamiseks. Pahandati wäga, miks ta asja Saksa lehtedesse kandnud. Peakoosolekul, mis 8. märtsil H. Treffneri juhatusel kokku astus, teatati

tetud platsile „magasit“ ehitada; et platsi ostmise walitsuse omawolilil siindinud, sellest waigiti. (Mõnede asjaosaliste teadete järele ei olematki selle kohta mingit otsust tehtud, waid asjast ainult räägitud. Igatahes on see selge, et ettemõtte kohta seltsile mingit eelarwet ette ei pandud, waid aga umbkaudselt magasi ehitus kõne all oli.) Niiviisi õige omawolilisel seltsi asju ajades usaldas ometi sellekordne walitsus oma eelkäija peale warju heita ja nõudis endale peakoosolekult õiguse „neid wigasid parandada, mis seltsi asutamisel Esloni ja Oppi läbi tehtud“. Kas ja midamoodi seda siindinud, sellest ei kuuldu edaspidi enam midagi; küll aga nähti õige pea selle tegewuse wilja, mis seltsi walitsus oma umbkaudselt saadud wolituse põhjal ette wõttis. Hakati kõwa hoolega seltsile aita ehitama; ehitati ja ehitati, kuni suur kolmekordne kirwiehitus walmis sai, mille kulud lõpuks 42.000 rubla peale tõusnud. Kuid sellest suurest kulusst hoolimata ei olnud ehitus äritalituse jaoks sugugi kohane; õueruum oli wäga pisike, sisse-
sead halb jne. Ehitusetegewusest kõneleb G. Eslon imel-
tsi asju. Tööjuhatajad ehitanud omale jelsamal ajal ka
mujale majasid ja nii weerenud koormate kaupa ehituse-
aineid teisjale. . . . Kuna seltsi walitsus omale, enda
ühe laewa kauba paigutamiseks, küll suure aida sai,
üüris ta ometi ka weel teisjale kaks aita ja maksis
kummagi eest aastas 500 rubla. Talitati, nagu oleks
seltsil raha kui raba. Seltsi juhid lootnud, et raha
edaspidi ikka niisama kokku woolab kui ejiotsja.

Kõik see wõis nähtuse mõjul siindida, et seltsi asja-
ajajaid piirita usaldati. Oli ju 8. märtsi peakoosolekul
juhataja H. Treffner kõiki kahtlustusi seltsis walitsewa

„Cesti waimu“ sõjariistaga furnuks löönud ja julgelt tõendanud, „Linda“ selts olewat terwes maailmas kõige usaldatavam pank, nii et igamees oma raha sinna julgeste võib wiia.

Liialduse wastu ei tõstnud ükski Cesti ajaleht häält; ei tahtud ju „isamaalist asja“ segada, ei tuntud ka seltsukorda dieti. Ainaks arwustajaks usaldas „Tallinna Sõber“ hakata, kes hoiatawast ütles, et nimetatud sõna küll poliitikatuhinast tulnud üliwaimustust tunnistab, aga mitte tarka asjaajamise-waimu. Tema hoiatuselt ei hoo-
 ltud aga ühtigi, sest see leht seisis oma poliitikasihhi pärast halwa nime all.

Selsamal ajal, kui aita ehitati, oli „kaubalaewaselts“ hoopis oma sihi ja põhjusemõtte wastaselts — pudukaup-
 mehiks hakanud! G. Esilon kõneleb sellest nähtusest praegu weel täie kibedusega, seletades, et terwe see tegewus hoopis tema tahtmise wastu ja tema keelust hoolimata toime pandud, et ta otse sellepärast seltsi juhatuselt pi-
 danud lahkuma. Asjaajamises olid seltsi wolimehed täieste omawolil talitama asunud. Ka pandud seltsile kaubaäri asutamine koguni kawalal, kaudsel teel toime, Tallinnas elutses juba siis üks wäikepoodnikkude ühi-
 sus: Ruhno ja kompanii. Need mehed toonud, niipea kui „Linda“ omale maja sai, enda kaubapoe sinna, loo-
 tes, et nõnda äri enam hoogu saab. Teinud majas kaup-
 luse kordaseadmiseks tarwilised parandused, mis 700 rubla maksid, ja ajanud seal edukalt oma äri. Dige
 pea aga hakatud soowitama, et selts poe oma kätte
 wõtaks, — see toowat temale suurel mõõdul tulu. Es-
 lon seisnud esiti terwe selle mõtte wastu; kui aga tei-
 sed kõwaste peale käinud, öelnud ta, et selts poe ama-

misel endale uus kaup nõutagu ja kompaniile ta majapanduse-kulud välja maksku. Aga asi aetud ometi nii, et selts poega ühes ka selle senise kauba „õige hindamise järele“ endale võttis. Kuid hindajateks olnud müüjad ise ja nende sõbramehed ning need hinnanud „kompanii kauba“ 11.000 rubla peale, kuna see teiste inimeste arvates vahest 4000 rubla väärt olnud.

Nõnda unustati juba seltsi tegewuse algul ta põhjusemõte ära, Eesti rahwa mereasjandust tõsta, sellest „kulla ja hõbeda jõest“ warandusi wõtma hakata, mis meie maa randadest mööda öeldi woolawat. Selleks kogutud kapitaliga kalbuti igapäewasele kaubaäri teele, mida mööda käijaid enne küllalt oli. „Linda“ pidi wõõrsilt „isamaale“ raha teenima hakkama, nüüd aga tahis ta seda omamaalastelt wõtta. Et aga seltsi juhatajad hästi küll tundsid, kui wõõriti see tee oli, näitab elgelt asja peita püüdmine seltsi täiskogu eest. Tallu'i selle selja taga ja teadmata. Nagu aida asjast, oli ka kaubaärist 8. märtsi koosolekul ainult üleüldiselt kõneldud, ilma et mingit kindlat otsust oleks tehtud.

Nii wõõriti kui see tegu iseenesest küll oli, oleks ometi ka sellel teel ajutiselt tuluga wõidud käia ja seltsi jõudu kosutada, kui asju mõistlikult ja õiglaselt oleks osatud ja tahetud ajada. Sest seltsi kaubapood jooksis hästi; ta töötas ju, nagu üleüldiselt arwati, „rahwa kasuks“. Selle nähtuse peale rajasidki seltsi tegewuse „maalewedajad“ oma ettevõtte: Tarwis olewat enne kaubaäri rohkemal määral raha teenida, et siis seda suurema hooga mereasjanduses tööle hakata. Mitme tegelase arvamise järele olnud selle tarkuse mõjukam kuulutaja Dr. Weske, keda kui rahwameest laialt usal-

dati ja kelle sõna järele püüti käia. Aga otse see lugu näitab, kudas „Lindase“ waraselt mõjumehed tikkusid, kelle ase igal pool mujal oleks wõinud olla, mitte aga majanduslise, liiati weel mereasjanduslise seltsi juhtimises. Peale Esloni ei olnud seltsi asutajate seas kedagi, kes laewaasjandust wähegi oleks tundnud, ning teda hakati waraselt kõrwale tõrjuma, otse selleks, et siis oma meele järelises kaubaäri-tegewuses awarat mahti saada. Ei raatsitud selle peale mõelda, et wäliseid asjatundjaid jõudusid seltsi teenistusesse wõtta, waid armati end ise targad küllalt olewat. Tõepoolest puudus aga tegelastel mitte ainult mereasjanduses, waid ka kaubaäri ajamises iga wähegi laialisem asjatundmine, ja kui siis ka weel mõnede tegelaste juures püüie maad wõttis „sealt wõtta, kust saab“, läks lugu lausa liimist lahti. Seltsi ärijuhatus olnud suurel määral niisugust kaupa, millest kudagi õige hinnaga lahti ei saanud; seda müüdnud siis mujal poodides naeruwäärilise hinna eest. Sa tagajärjeks oli, et seltsi kaubaäri haruldaselt suurest läbimüügist hoolimata oodatava suure kasu asemel alati kahju tõi. Kuid seda asjalugu oskas seltsi juhatus hulga aega warjata, ka oma aruannetes keedulisel teel kinni katta ja nõnda seltsi liikmeid teadmatuses hoida, nii et tõsist asjalugu alles siis märgati, kui suur kahju juba sündinud ja seltsi jõud halwatud oli.

Aprillikuul oli „Rev. Zeitungis“ teatus, „Lindale“ olewat ülemalt poolt määrus tulnud kõike talitust kõrwale jätta, mis otsekohe seltsi põhjuskirjas lubatud pole; ta ei tohi majasid osta ega poodisid pidada. Seltsi walitsuse poolt tuli warmalt wastus, et see tühi jutt ole-

mat. Aga peagi ilmus ka „Cesti Postimehes“ sõnum, et niifugune määrus tõeste olewat tulnud ja et saatkond Peterburisje saadetud keelule pehmendust paluma. Wististe on asi nõnda olnud ja saatkonna käik ka wilja kandnud. Sest detsembrikuul 1882 kuulutas „Walitsuse Teataja“, nagu ajalehtedest näha, mõne „Linda“ põhjuskirja-paragrahwi muutmist, mis ministritekomitee ettepanekul Rõigekõrgemalt poolt kinnitatud. Mismoodi need muutused olnud, ei nimetatud ligemalt; armatawaste aga laiendati nendega feltsi tegemuse piirid kaubanduslihes talituses, mille mõjul ta õieti täie julgusega Tartus tegemusele wõis asuda.

Sellest ajast peale lähewad juba kõik feltsi tegemuse teated koguni keeruliseks ja üksteise wastu käiwaks. Seltsi juhatus tasus wäga laialist usaldust, mis talle rahwa poolt osaks saanud, halwaste ja ei teatanud feltsi asjaajamisest Cesti lehtedes kuigi palju. Wene ja Saksa lehtedes ilmus teateid enam; nähtawaste taheti muulaste ringkondade ees feltsi usaldust alal hoida, eestlaste juures arwati see muidugi kindel olewat. Ainult kaudselt said Cesti lugejad teada, et feltsil 190.000 rubla põhjuskapitali koos on, et ta omale Narwas kaubaasjanduse awanud ja — mis ainuke rõõmustaw teatus selle aasta jooksul oli — feltstile ka teise laewa ostnud, „Aleksander“ nimi, millele muidugi ka „Linda“ nimi ligi lisati. See teine laew oli aga palju wäiksem (331-tonniline) ja ka wanem kui esimene; ta saadi ka hoopis odawamalt kätte: maksis 11.000 rubla.

Oma kõige tähtsama ettewõtte asjas 1882. aasta jooksul, Tartusse suure maja ostmises, mis kaup detsembrikuul tehti, talitas aga feltsi juhatus jälle üsna

omawoliliselt, hoopis salaja, seltsiliikmete teadmata ja peakoosoleku lubata. Kui jeda 1882. a. sügisel peeti (ajalehtedes ei leidu sellest teateid), saadi seltsi liikmed sel wiisil heasse tujusse, et nendele näidati, kudas uuel aidal ju „Linda lipp peal lehwis“. Jäädi siis juhatuse talitusega, niihästi aida ehituses kui kaubaäri sead-mises, öieti rahule. Tartu maja ostu nõust ei lausunud siis weel sõnagi. Seltsi tegewuse Tartusse wiimine sün-dis arwatavaste pea-asjalikult Dr. Weske soowitusel, kes kõigest wäest seltsi asjaajamises kaastegew tahtis olla ja arwas, et kui „Linda“ Tartusse kaupluse seab, siis sellega tee awatakse, millel ka jüdamaa-rahwa raha „Lindasse“ wõib ulatada. Suureks õhutuseks ettewõttele sai, et siis parajaste üks Tartu suurematest majadest müüa oli, Raatuse ja Peterburi uulitsa nurgal olem Wara mõisa omaniku krahw Sieverssi maja, uhke kol-mekordne kiewehitus. Selle maja ostmisest oli nimelt Dr. Weske waimustatud, kiitis, et „see ei ole mitte maja, waid päris palee“; selle „Lindale“ omandamine oleks suur Eesti asja wõit. Maja osteti ja maksti sellest 52.000 rubla; ostukaup tehti aga esiti seltsi asja-talitaja, Haawa mõisa rentniku Jaan Reimanni nime peale; pärast, kui selle üle nurinat tõsteti, kirjutati maja jälle Reimannilt seltsi omanduseks. Kumbki üm-berkirjutus nõudis aga suuri kulusid — 3000 rubla ümber, nii et see „palee“ nende kuludega kokku üle 58.000 rubla maksma tuli.

Uwalikult saadi sellest kaubast alles siis teada, kui maja 14. jaan. 1883 seltsi omaks õnnistati. Kirikliku talituse toimetas praost Willigerode, kirjasõna alusel „Kui Sehoma koda ei ehita“ jne. Pärast kõneles Dr.

Weske „Linda“ seltsi suurest tähtsusest meie rahwa kohta ja J. Reimann avaldas rohket rõõmu, et eestlased nit-
suguse maja omanikkudeks saanud. (Teised tartlased kii-
delnud: „Kae, kon meil oma tare!“)

Rohe awati „Linda“ majas ka seltsi kauplus, mille
ärt tõepoolest õige suurepäraliseks läks. Rahwas püüdis
täie hoolega „isamaa asja“ edendada ja efiotsja olnud
mitmelgi suurel Tartu äril kõwa mõistlusehirm. Aga
see õitswuseaeg jäi lühikeseks. Niisama wähe kui Tal-
linnas, oli „Linda“ Tartus wilunud ja asjatundjaid te-
gelasi, kes ka äri õieti juhtida oleksid wõinud. Keele-
teadlase ja luuletaja Dr. Weske kätte usaldati kauba-
äri juhtimine; tema ülesandeks sai „Linda“ Tartu abi-
kaupluse järelewaatamine ja selle tegewuse üle walwa-
mine. Kassahoidjaks oli sel ajal laialt tuntud rahwate-
gelane M. Vares. Wististe ei puudunud Weskel sel-
leks head tahtmist, wõimine ja oskamine aga puudusid
täieste. Nõnda läks kaupluse asi nii, nagu see õige
korralduse puudusel pidi minema: suurest läbimüügist
hoolimata töi ta tuhanded rublad kahju. „Linda“ Tartu
kaupluse asjatalituse kohta liikusid sel ajal rahwa suus
wäga imelised kõned; wististe oli nendes palju liial-
dusi, aga wähest suitsu taga oma jagu ka tuld. Raupa
müübid koguni teisel arwul ja teise hinnaga, kui see
kassasse ja kirja pandi. (Niisama sündinud ka Tal-
linna kaupluses.)

Suur santsus sündis sellest, et „Linda“ selts Tar-
tus awalise elu wõitluste keerusse kisti. Sel ajal oli
parajaste äge waielus Aleksandri-kooli asja pärast kät-
mas — ja ka Tartus tekkis isamaalaste wahel walt
wastolu. Sinnamaani oli „Wanemuise“ selts Cesti elu

koondusekohaks olnud; et selles seltsis aga Hurti sõp-
 ruskond mõjul oli, hakkas teine wool end „Linda“ ma-
 jasse koondama. Tartu Eesti Põllumeesteltsi kodu-
 kohaks võeti nüüd „Wanemuise“ asemel „Linda“ ruu-
 mid; Tartu abikomitees tõusis lõhe: üks osa jäi Dr.
 Hermanni juhatusel „Wanemuisesse“, teine kogus J.
 Reimanni ja Weske ümber „Lindasse“. Et nad ägedad
 Hurti wastased olid, wõttis Hurti südi eestkostja A.
 Grenzstein oma „Dlewikus“ need mehed ja nende töö
 „Lindas“ walju arwustuse alla. Arwas, et ülikooli lek-
 tor kaubaäris põrmugi oma koha peal pole. Weske
 olewat takistuseks, kelle pärast inimesed „Lindast“ eemale
 jääwat. Seltsi asi tehtawat erakonna asjaks ja see tege-
 wat temale suurt kahju, kuna ta seisukorras muidugi
 palju halbtusi leidub. Toodi paljastusi: Maja, mille eest
 „Linda“ 52.000 rubla maksnud, olewat warem 35.000
 rubla eest saada olnud. Et asi tõepoolest nõnda oli,
 tõendawad mitmed seltsi tegelased. Mispärast sellest
 17.000 rubla enam maksti, oli siis tume ja on selleks
 ka jäänud. Arwamine on väga laialine, et kauba juu-
 res suured summad kõrwale on weerenud. Maja tõsine
 hind oligi nähtawaste 35.000 rubla ümber, sest selle
 summa wäärtuses andis ta tulufid ja selle hinnaga müüdi
 ta hiljem jälle ära. Tartusse „palee“ omandamine oli
 nii „Linda“ kõige suuremoelisem, aga ka kõige õnne-
 tum ettevõte.

Wahetajal olid aga ka Tallinnas seltsi asjad juba
 walju sõela alla sattunud. „Tallinna Sõbra“ 1883. a.
 6. numbris ilmus „E. L.“ allkirjaga „mitme tahtmise
 järele“ kirjutatud mõjuw hoiatuse seltsi asjaajamise kohta.
 Raebatti, et seltsi praegune walitsus oma tegewuses põh-

juskirja täieste kõrwale jätab, seda „woorimeeste poiste eesjuhiks“ nimetab ja rahwale tuhka filma puistab. Rurdeti, et „kenast laewaseltsiist pole muud alles kui kirju kribu=krabu pudupoe selts“. See on hoopis põhjuskirja ja ka seaduse wastu. Näituseks toodi üksikasjaliselt järgnewad kaebtused ette: Pudukaubapood olewat selleks, et seltsi walitsus oma sõpradele häid ametid ja rohket palka saaks anda. Pood toob ühtelugu rasket kahju, kasjudest poole rääkidagi. Suur kiwi-ait ehitatud töötusega, et see aastas 2000 rubla fisse toob, aga ei too midagi. Tartus osteti maja; miks wõõra nimel? Laew „Morgenroden“ seisab sügisest saadik Tallinna sadamas paigal, kuhu ta hilja tulla lasti; paremal hoolitsusel oleks laewa wõidud Kroonlinna edasi ja sealt jälle wälja saata, aga seltsi walitsus ajab muid asju Tartus, Wiljandis ja Rakweres, unustab laewa ära. Laewa kippar lasti järelekuulamata maale minna, maksti temale ja madrustele palk ja reisiraha wälja. Oleks aga enne waja olnud mõnda asja seletada jne. Seltsi walitsus peab oma koosolekuid salaja, enda keskel; rewisjonikomisjoni liikmed ja muud targemad mehed tõukab ta eemale, öeldes, et nendel seltsi tegewusega asja ei olewat. Niisuguse talitusega on seltsi kapital kõik wälja antud ja pealegi suured wõlad tehtud. „Selts wilgub weel ainult kui tuluke kustuma tuki küljes, mis pea tuhka langeb.“ Wiimaks manitseti, et „wadake teraselt ette, Eesti wennad, ette ja taha“, ja soowitati ligemal peakoosolekul walmsad olla. (Hiljem selgus, et selle kirja walmistajad Esilon ja Schreim olnud.)

Seltsi walitsus wastas selle kirja peale õige kurjalt „Walguses“ nr. 13, teda „nurjatuks teotuseks“ ni-

metades. Kirja kirjutaja antawat ühes „Tallinna Sõb-
ra“ toimetusega „kohtu alla“. Et ka Saksa lehed tähen-
datud kirja avaldanud, olla „pime tormijooks seltsi
wastu“. Rõik armustus tembeldati „male laimduseks
ja kurja tahtmisega sünnitatud wõõriti käänamiseks“.
Mingit asjalist seletust kaebtuste kohta aga ei antud.
Tõe-asjaks jäi, et „Morgenrodeni“ kapten Gundersen,
ainuke mereasjanduse tundja seltsi tegewuses, ilma
mingi põhjuseta lahti oli lastud. Eslon arwab seda
seltsile suureks õnnetuseks. Gundersen ajanud asju kor-
ralikult, teatanud iga kord, kui wõõrsil weokaupa tei-
nud, seda seltsi juhatusetele. Aga sellekordne seltsi walit-
sus tahtnud wõõrast mehest lahti saada ja pannud selle
järgi laewadele oma mehed ametisse: Roseni, Teere ja
Resbergi, kes aga hoopis omapead talitafid, seltsi wa-
litsusest ühtigi ei küsinud ja nõnda seltsile kahju kahju
peale tõid.

4. märtsil peeti põnewusega oodatud peakoosolek
ära, ja see kujunes õige tormiliseks. Juhataja wali-
mine tegi palju ärewust; wiimati waliti H. Treffner,
kuna ta wastane Althoff koosolekult wälja heideti. Seltsi
juhatus pidi koosolekule nüüd juba ülihalwa aruande
ette panema. Ta oli selle küll wäga keeruliselt kokku
seadnud, nii et seda mitmelt poolt „kentsakaks kirjatü-
kiks“ nimetati, millega mitte aru anda, waid koosoli-
jate meeli segada katsutud. Wäärtpaberid wõlidi seltsi
omanduseks ligi 14.000 rubla wäärtuses olewat, aga
misjagused need olid, ei nimetatud. Seltsi maja oli aru-
ande järele 1597 rubla tulu ja 1609 rbl. kulu toonud,
nii 12 rubla kahju; aga ometi seisis kasuarmes maja
jaoks 770 rubla ülewal. Laew „Morgenroden“, mis aasta

warem 29.772 rbl. peale hinnatud, nii nüüd — wana-nemiseprotsendid maha arwatud — 26.794 rbl. wäär-tuses oleks pidanud olema, seisjs aga 32.937 rbl. wäär-tuses kirjas, nõnda siis 6142 rbl. kallimalt kui õigus. Rõi-geft kahju peitmiseft hoolimata näitas aruanne feltsi tali-tuse kohta 1882. a. ikkagi 9224 rbl. puudust; kahe eelmise aasta kahju oli nüüd 8090 rbl. peale arwatud, seega üleüldine kahju 17.314 rbl. Wäljastpoolt aga se-letati, et kui laewa wõõriti hindamise summa, maja-arwe ekwiwiifiline kasu ja mõned muud arwe-eksitused ligi loetakse, siis feltsi kahju üle 27.000 rbl. tõuseb, tõepoolest weel palju suuremgi on.

Sellel koosolekul oli „Linda“ asjatalituse pealt se-nini teda warjaw kena linik osalt maha libisenud, kuna aga seisukorra halbtust weel sugugi täieste ei tuntud. Sest feltsi walitsus püüdis asja ikka weel ilustada ja meeli waigistada, arwustajaid „feltsi waenlasteks“ ni-metades. Eesti ajalehtedest ei raatsinud keegi wastikut ülesannet enda peale wõtta ja olukorrasse selgust pä-rida, waid see jäeti Tallinna Saksa lehtede ja „Tal-linna Sõbra“ teha („Olewiku“ arwustus käis ainult „Linda“ Tartu tegemuse kohta). „Rev. Zeitung“ kirju-tas, et „Linda“ aruanne koguni imelikult kokku olla seatud, ta minewat kõigi sarnaste feltside aruande kom-beft kõrwale. Eelmise aasta aruandest saadud ometi aru, mis kahju, mis kasu on, nüüd olewat kõik segi, „wõla-uskujate-konto“ hoopis arusaamata. Nähtawaste ajawat „Linda“ kolme asja: laewa-asjanduse juures (mis kõr-waliseks asjaks jäetud) suur- ja wäikekaubanduse ning ka pangatalituse asju (wäärt-paberite ostmist ja müümist). „Tallinna Sõber“ soovis kõwa rõhuga, et feltsi seisju-

kord täielikult ja õiglaselt selgeks tehtaks. „Selts pu-
hastagu end oma tõbisest joonest, wõtku oma waranduse
kohta õiglane hindamine ette ja seadku asjatundlik ju-
hatus, et seltsi wastu usaldus ärkaks.“ Ei oleks sellest
häda, kui sel wiisil aktsiate õige hind kas wõi poole
peale langeks; mõistlikul asjaajamisel tõuseksid nad pä-
rast jälle täiele hinnale ja wahest üle selle. Ürgu aga
keegi esiotsa weel oma raha wälja pärima hakaku, sest
siis lõhutaks selts ära ja osalised saaksid weel suure-
ma kahju kui poole oma kapitalist.

Siljem ilmus ühe seltsiosalise poolt uus käre süü-
distusekiri „Rev. Zeitungis“, milles seletati, et seltsi
raamatupidamine koguni korratu olemat, arweraama-
tutes mõned arwud üle kirjutatud, mitmed summad ka-
hekordselt kirja pandud, koosolekute protokollid puu-
bulikud jne.

Seltsi walitsus tunnistas aga kõik need nurise-
mised laimuseks ja kadeduse wiljaks. Ta awaldas enda
tegewuse õigeksmõistmiseks maikuul „Wirulases“ pike-
ma kirja. Selle tuumaks oli mõte, et selts ikkagi enam
kasu kui kahju olemat saanud. Kahju saamise põhjusti
otsiti kauakestnud asumiseajast, kus kulud oma moodi
kanda olnud, ka rahaprotsendid maksta, teenistus aga
puudunud. Laew ostetud kallilt, tasateenimine olnud
raske, pealegi tulnud laewal õnnetus jne. Kaupluste
seadmisel olnud palju takistusi, sest ajalehed toonud seltsi
tegewuse kohta laimusi, millega rahwale kahju tehtud.
Ikkagi toonud Tallinna kauplus 1882. a. 4000 rubla
kasu. Aita olnud äri jaoks waja. Laew seisis sadamas
küilma pärast paigal; seda talwel wälja saata oleks kar-
detaw olnud. Nüüd aga olemat laewal tubli kapten ja

ta teenib jälle. Teine laev ostetud heade tingimistega, 12.000 rubla eest (enne veldi 11.000), kuna ta väärtus aga 20.000 rubla olla; ta olevat senini juba kasu toonud. Riideti, et selts seda tugemamaks läheb, mida enam ta töötab. Eestseisuses olevat 22 meest, kes kõik palgata teenivad, ainult peadirektor on palgaline. „Wead on olnud, aga nende eest ei wasta nüüdne walitsus.“ Edasi seletati, kust aruandes seisew suur kahjusumma tulnud. „Morgenrodeni“ tegemus toonud 7000 rubla kahju, wäärtpaberite hinna langemine 2000, mõnesugused kulud 5000 rubla, palgad ja muud talitused 3000 rbl. (Nii loeti harilikud asjaajamise-kulud lihtsalt kahjuks.) Seletus lõppes suurelise tõendusega, et „Linda“ rahwa asutus on ja rahwa kasu nõuab. Sellegi imelise seletuse wõttis ajakirjandus heaks, „Sakala“ kiitis weel 1883. a. sügisel, ükski „Eesti asi“ ei olemat nii ruttu edenenuk kui „Linda“.

„Olewiku“ etteheidete kohta Tartu maja asjas seletati, kahe maja juures olnud ostmise asi juba niikaugele edenenuk, et kaup kokku minemas oli, kuid müüjad kõrgendanud hinda kohe, kui kuulnud, et ostjaks „Linda“ selts on. Nii olnud selts sunnitud maja Reimanni nimel ostma, mille juures ta muidugi ostukulud oma peale pidi wõtma. Edaspidi aga kirjutatakse maja seltsi omaks.

„Olewiku“ nõudmise peale, et Weske asemele keegi asjatundja Tartu abikontori juhiks saaks, seletati, et walitsuseliige Sarow selleks on seatud. Hiljem teatati, et abikontori pidaja W. Müller ametist lahti lastud, sest et ta Weskega läbi pole saanud. Müller lubas „teotuse pärast“ kohtusje kaebada. Sedasama ähwardas seltsi wa-

litfus Tallinnas oma wastastega teha. Esiotsja saatis dienduse Saksa lehtedesse. „Rev. Beob.“ ütles aga juba siis lausa, et seltsile ots (Krach) tulemas olla.

Dielt imelikult tundub, et seltsi sügisesel koosolekul, mis 19. sept. J. Rõrwi juhatusel ära peeti, peamureks olukorra parandamine ei olnud, waid ikka seltsi peale tõstetud laimuste tõrjumine, mille kohta pikalt nõu peeti ja siis otsuseks tehti komisjon walida, kes laimajatele wastab ja nad „kohtu alla“ annab. (Nähtawaste on need kohtuga ähwardused kõik täitmata jäänud.) „Mis peale selle sündis, ei ole wäärt, et seda ette tuua; need olid ainult otsata waidlused,“ loeme koosoleku kirjeldusest.

Waheajal oli „Linda“ lagunemise lugu juba ka Moskwa Mereasjanduse-seltsi ette läinud. Augustikuul 1883 kurtis seal E. Waldemar wäga walusalt, et „Linda“ oma põhjusedest kõrwale kaldunud ja kauba-asju ajama hakanud. Soowitati tungiwalt, et ta meelt parandaks ja ise omale laewu hakkaks ehitama.

„Linda“ asjaajamise häbistuseks oli nähtus, et hiljem asunud ja wähema põhjuskapitaliga (122.000 rbl.) töötaw Läti laewanduseselts „Austra“ ilusti edenes ja oma osalistele 15 protsenti osakasu wõis jagada.

1883. a. lõpul pöördus siis ka seltsis eneses juba suur pahameel senise juhatuse wastu, mis teda ametist taganema sundis. Novembri algul ilmus „Wirulases“ teatus, et „Linda“ peadirektor Byström „haiguse pärast seltsi juhatusest on lahkunud“. Pikkawalt tähendas selle juurde „Tallinna Söber“: Rumb haige on, kas „Linda“ wõi Byström, ei ole öeldud. Nähtawaste olid

teda aga mõlemad. Byström juri 1887. a. algul, „Linda“ pödes sellest ajast jaadik surmatõbe, kuigi ta veel 10 aastat elus püüis.

VI. Kas olla või mitte olla?

7. novembril 1883 oli „Lindal“ jälle peakoosolek; kas septembrikuu koosoleku jätkuks või uue peadirektori valimiseks, ei ole teatatud. Koosolekul otsustati põhjuskapitali veel 100.000 rubla võrra suurendada, nii siis ka need tuhat aktsiat välja anda, mis sinna maani tagavaraks olid jäetud, ja ühtlasi kauplemiseõiguse laiendamist paluda. Nähtavaste oli seltsi juhtidel mõte asju senisel moel priskelt edasi ajada. Enam huivitust kui see otsus äratas Eesti ajakirjanduses uue juhtiva direktori valimine. Selleks kutsuti endine mereväeohvitser Peeter Weizenberg Peterburist (kunstnik Weizenbergi lellepoeg). Selle kohta avaldas „Eesti Postimees“ suurt rõõmu ja soovis „Linda“ seltsile rohkeste õnne, et temale ometi kord asjatundja juhataja saab. „Uus direktor on täitsa eestimeelne mees, ka on temal mere asjus ja keeltes väga head tundmised“ (nii siis loeti direktori peateenuseks ikka „Eesti meelt“). „Olewik“ rõõmustas ka, teatas aga ühtlasi, et Weizenberg ameti ainult selle kaubaga vastu võtab, et kõik seltsi kapitalid ja ta talitused ligema kuu jooksul läbi waadatakse ja korda seatakse. Endiste asjade eest ei wastuta uus juhataja mitte. (Nagu kuulda, olnud seltsi talituse vastu mõned kaebtused ministeriumi saadetud; nende tagajärgedest aga ei kuulnud hiljem midagi.)

Weizenbergi teenuseks tuleb ometi arvata, et 1. jaanuariks 1884 seltsi seisukorra kohta parem ja täielikum aruanne valmistati kui endised olnud. Selle avaldamine oli aga nii seltsile kui ka ajakirjandusele väga suur üllatus. Ka suuremad kahtlejad ei teadnud arvata, et seltsi asi nii halvaks oli läinud. Aruandest nähti nüüd „Linda“ waranduse tipule tõusmist, ühtlasi ka selle kohutawat kahanemist. Selts oli tähendatud päewani üleüldse 311.317 rbl. 57 kop. sisse wõtnud, sellest 200.000 rbl. aktsiate eest (peale 100 rbl. osamakju maksti nende eest weel 1 rubla sisseastumise- raha ja 2 rubla aktšia hinnaks), üle 111.000 rbl. oli aga seltsi kassas laenuks. Rõigest sellest kapitalist ei olnud seltsil nüüd rohkem kui 1121 rbl. puhast raha oma kassas, 40 rbl. riigipangas ja muudes pankades 2082 rbl. (kopikad nimetamata); peale selle rahapaberites 5501 rbl. Rõik muu raha oli järgnewates asjades kinni (nimetame lugemise hõlbustuseks summad ümargustes arvudes): Laew „Linda Morgenroden“ üle 26.000 rbl., „Aleksander Linda“ ligi 11.000 rbl., kinnituseraha 2250 rbl., Tallinna maja 22.550 rbl., Tartu maja üle 54.000 rbl., Tallinna kauba-ait 39.000 rbl., aidas kaup 13.500 rbl., Tallinna pood ligi 30.000 rbl., Tartu pood ligi 29.000 rbl., warandusekraami ligi 3000 rbl., wõlakirjad 16.600 ja wõlgnikud 13.700 rbl., kulud üle 800 rbl., Tartu abikontor 7200 rbl., wiimaks — senised kahjud termelt 33.421 rbl. Kasu ja kahju kontos seisis 1883. a. kohta kasuks: Tallinna maja eest ligi 1500 rbl. ja rahapaberite eest 203 rbl., kahjuks aga: „Linda Morgenroden“ ligi 5600 rbl., „Aleksander Linda“ ligi 900 rbl., siis weel laewade

teenistus eraldi ligi 4500 rbl., kauplemine ligi 300 rbl. ja „kulud“ ligi 6000 rbl. Nõnda oli siis 1883. a. tegewuse kahju kokku 15.806 rbl. ning waremalt saadud kahjuga (17.314 rbl.) ühtekokku tuli eelnimetatud summa wälja — rohkelt kuuendik feltfi warandusest.

Nagu aga aruande kuju selgelt küllalt näitab, oli tõsine kahju weel wäga palju suurem. Sest kõik feltfi warandus oli nähtawaste õige kõrgelt hinnatud. Laew „Morgenroden“, mis ju kahe aasta eest alt 30.000 rbl. wäärtusliseks arwatud, seisis nüüdki weel üle 26.000 rbl. eest kirjas, „Aleksandril“ aga oli seesama hind, mis ostes — 11.000 rbl. Rauba-ait ei olnud kopikatki tulu toonud, millest näha wõib, kui suur ta päriswäärtus wõis olla; maja hind oli suurem kui ostmisel (wist arwati parandusekulud ligi). Rauba hinnaks oli üle 72.000 rbl. kirja pandud, puudus aga iga kindlustus, kas tõeste ka kaupa selles wäärtuses oli. „Wõlakirjad“ ja „wõlgnikud“ seisid aruandes lahus; mis wahe nendel oli, ei tähendatudki, nii ka mitte seda, mis warandus Tartu abikontoril oli, kuna ju poekaup eraldi aruandes seisis. „Kulud“ paigutati osalt waranduse, osalt kahjuarwesse.

Selle seisukorraga end tutwustades tundis kapten Weizenberg wõimata olewat asja endisel wiisil edasi ajada, seda enam, et ta oma mõnekuulisel ametitalitusel palju pahandust näha sai. Nagu ta hiljem nukralt kõnelnud, olnud „Linda“ laewade kaptenid omawolil asjaajamisega nõnda ära harjunud, et direktori eeskirjadest midagi ei hoolitud, waid üks kapten mõtnud erarwel kauba laewale ja läinud sellega, kuhu arwas. Jaanuarikuul tuli laewaweo kauba tegemise juures se-

keldus, mille tagajärjeks seltsile 200-rublaline trahw peale pandi; see lugu seletati uue direktori süüks ja õhutati meeli ta vastu. Kindla korra pidamine, mida Weizenberg nõudis, ei meeldinud „wabalt talitama" harjunud tegelastele mitte.

Seltsi peakoosolek 5. märtsil 1884 oli ta käekäigule pööripäewaks ja õieti juba ta olemise kohta otsustajaks. Koosolekut juhatas rätsep Räbi, abiks oli tisler Schreim, mõlemad Peterburi mehed, kes sealse abiseltsi tegelased, sel ajal aga Tallinnasse olid asunud. Koosolek oli, ajalehtede teadete järele, „wäga tormine" ja kestis terve päewa otja, üle kesköö weel, enam kui 12 tundi. (Sellest ajast hakates olid kõik koosolekud „tormilised" ja pikad.) Kohe koosoleku algul teatas uus direktor, et kõige pealt waja on seltsi seisukorra kohta selgusele jõuda. Praegu olewat see juba nii hädasohtlik, et tema juhatusametit muidu kestwalt oma kätte ei wõit wõlta, kui seltsi põhjuskapital jälle nii suureks tehtakse, kui ta põhjuskirja järele peab olema. Ta arwas seltsi warandusest juba üle kolmandiku kadunuks, nii et aktsiate õige hind wähest 60—65 rubla ümber wõib olla; nii tuleks aktsionäridel selle wõrra ligi maksta, et aktsiad oma sajarublalise wäärtuse kätte saaksid. Ei taheta seda teha, siis ei ole muud nõu kui selts ära lõpetada. Ta ettepanek wõeti aga juure pahameelega vastu; lõpetamisest ei tahetud kuulda, aga ka juurde maksta mitte. Toodi koguni imelikka arwamisi ette. Kui direktor seletas, et seltsi põhjuskirjad otsekohene leping riigiwaltisusega on, mida ühekiülgfelt murda ei tohi, sellepärast peab põhjuskirjade määruse järgi majadest ja laewadest iga aasta wananemise protsendid ma-

ha arvama, vastati lapsikult, keiser ei olewat põhjuskirjasid ometi mitte feltsi kahju, waid kasu jaoks kinnitanud, ja kui feltsil kasu pole olnud, ei tarwitse majade ja laewade hinnast midagi maha arvata. Selle peale hüüiti üleüldiselt: „Dige, õige!“ Kui direktor edasi seletas, et felts kahjuga töötamise juures iganes osakasu maksta ei wõi, nagu seda senini wõõriti wiisil oli tehtud („intresside“ kujul küll), sest see on seadusewastane kapitali kahandamine, pandi ka seda wäga pahaks ja üks wolikogu liige ähwardanud direktorit rusikatega. (Intresside maksmises on egiotsa wäga lahke olnud; ühel aktšial on märkus, et intressid 1. jaanuarini 1883 juba 22. märtsil 1882 ära makstud.) Wihestati wäga ka selle üle, miks uus direktor omale nii kõrge palga tinginud: 1500 r. aastas, peale selle kasubest osa (kaup oli neljaks aastaks tehtud). Reegi R. käärinud käisjed üles ja ähwardanud Weizenbergi ta „feltsi nülgimise“ leo eest pehmeks peksta. Niisugusei korral oli Weizenbergil muidugi wõimata oma mõtteid läbi wiia; teda nimetati lausa feltsi lõhkujaks. Ta astus kõnetoolilt ära, öeldes, et kõik see kära ta wastu hoopis ilmaaegne on, ta ei ole end iganes feltsi teenistusesse pakkunud, waid tahtnud sellekohase kutse wastu wõtta; nüüd aga lükab ta ameti kindlalt tagasi. Selle seletuse peale lahus ta koosolekult. Seal asuti nüüd uue eestseisuse walimisele. Nähtawaste olid waheajal ka muud Byströmi aegjed direktorid tagasi astunud ja nii waliti juhatusesse kõik uued mehed: peadirektoriks P. Schreim, abilisteks Räbi, Althoff ja M. Saar, kellele ülesandeks tehti kümne päewa jookjul asjatalitust oma kätte wõtta.

Seltsi juhtijateks olid nüüd senise valitsuse vastalised saanud. Aga see meeste wahetus ei toonud tegewuse sibil mingit muutust, waid seda aeti niisamuti „usu peale“ edasi, kuigi oma jagu ettewaatlikumaks saadi. Seltsi terwenemise lootused, mis asjatundja mehe juhatajaks walimisega tõusnud, olid nüüd lõpulikult hauda maerud; see püüe tuli kohjuks hilja. Seltsi uuel juhatusel oli tegewus nüüd muidugi palju raskem kui endisel, sest kapitalist oli suur osa kadunud ja muu majadesse ja kaubasse „kinni naelutatud“; suured wõlad ka weel tasuda. Ka oli seltsi juhatusel wahekorid ajakirjandusega nüüd teine kui waremalt, kus Eesti ajalehed kõigest seltsi tegewusest ikka ainult kiitwalt olid kõnelenud wõi seda wagusi pealt waadanud. Et see wõõriti olnud, tunnistas nüüd „Olewik“ lausa ja ütles, et „Linda“ seltsi äparduste süü suurelt jaolt ka Eesti ajakirjanduse peale langeb, kes seal waikinud, kus oleks waja olnud rääkida. Nüüd aga hakkas arwustusi seltsile mitmest poolt pihta sadama. P. Weizenberg, kes 5. märtsil väga ära pahandatud, awaldas „Walguses“ ja „Wirulases“ õige karmi kirja, milles ta terwet seltsi olu terawalt ja osalt ihekiilgselt arwustas. Suba seltsi asutamisel tehtud sellega pettust, et ta sõnakõlksude peale rajatud, mis inimestele põhjuskirja asemel kutsikirja näol kätte saadetud. Sellest saadik olewat selts pimeduses ümber kobanud, seltsist osawõtjad ei tundwat põhjuskirja üleüldse sugugi, waid suurem osa pidawat seltsi nagu mõneks panga-asutuseks, kuhu oma raha wõib jookswale arwele panna ja soowi järele jälle kätte saab. (Nagu mõned seltsi tegelased selgelt tõendawad, olewat seltsi walitsuseliikmed rahatoojatele otsekohe seletanud,

nad wõiwat oma raha igal ajal jälle wälja wõtta, kui seda tarwis on. Asjatundja tähenduse peale, et see kõne inimeste petmine on, wastatud rahustawalt: „Meie peame ju nõnda rääkima, muidu ei too inimesed seltsi raha.“) Weizenberg tunnistas, ta ei saawat isegi aru, kust talle see julgus tulnud niisuguses seltsis direktoriks hakata. Ta lootnud aga, et selts ometi oma äparduste läbi kolme aasta jooksul on õppinud ja aru saanud, kudas „Linda“ mitte mingi klubi ega lauluselts pole, waid äri-ettewõte. Wiimaks aga astus ta etteheite wastu, nagu läheks „Linda“ asi sellepärast nii halwaste, et eestlased alles lapsckingades seiswat. See on ekslik, sest ka Saksa ja Prantsuse wõi mis tahes maa talupojad ei saaks aktiwseltsi asjaajamisega paremine korda. Tema katsunud asja seadusetele tagasi juhtida, aga see oli juba liig kaugemale kõrwale läinud. Nüüdsed seltsi ametnikud ei saawat sellega iganes korda, praegu ei olewat selleks seltsis ka kõlbulisi jõudusid olemas.

Nii seletas Weizenberg. Seltsi suur enamus ei hoolinud aga tema häälest, ei raatsinud furra, waid soowis edasi elada; aga et seda senisel moel taheti, ei wõinud seltsil pikka iga olla. Wastikult ja wäiklaselt tundub, et asjatundmata juhtide tegewusest tulnud mitmekümnetuhande-rublalise kahju saamise juures ometi kangeste seda kulu kardeti, mis kõrgema haridusega mehele suurema palga maksmine tooks, ja suureks wõiduks loeti, et uus direktor Schreim 75 rbl. kuupalgaga leppis.

Oli juba senine seltsi juhatus tihti „laimduste“ pärast kurnud, siis tegi seda uus walitsus weel palju rohkem; nüüd küll suurema põhjusega; sest tema tegewust arwustati hoopis enam ja arwustamist loeti ju

„laimduseks“. „Olewik“ tõi teated, et „Linda“ Tartu abikontori tegewus 1883. a. 3166 rbl. kahju toonud. See teatus läks sealt ka Tartu Saksa lehte; direktor Schreim wastas siis sellele lehele, et „Olewiku“ teate allikas „wõõriti ja wiltu“ olewat. Selle peale wastas aga „Olewik“ hammustawalt, et tema teate allikas otsekohe „Linda“ oma aruanne on; selle kokkusead olewat muidugi niisama algupäralist laadi kui direktori õiendus; „nende lugemisel ähwardab hädaoht, et „Linda“ isandatest kas sugugi mitte wõi ometi waleste aru saadakse“.

Ra Tallinna Eesti lehtedes sõitles uus juhatus „laimamiste“ wastu, pahandas nimelt, miks feltsi juhatajaid „puusepaks ja rätsepaks sõimatakse“. „Wirulane“ otsis äparduse põhjusti feltsi asutajate „wagadusest“, kelle esimees koosolekutel palwe- ja piibliõnu lugenud ja jumalakartuse-laulusid laulnud. Kuid see oli ju ammu olnud, enne äpardusi. — Huwitawaks nähtuseks on, et feltsi senine kibedam armustaja „Tallinna Sõber“ nüüd uute walituseliikmete kohta kirjutas: „Loodame, et nad kindlad ja usaldatawad mehed on, ja soowime nendele õnne okkalisel teel.“ Selle soowi kõrwal käis kiüll uueste tõsine hoiatus, et „Linda“ oma talitust ja tegewust rohkem kokku wõtaks ja sellele „joocele“ jääks, mida tema nimi tunnistab. Muidu „saab ema Linda jälle ühe järwetäie filmawett walama, mitte enam oma mehe surma pärast, waid oma laste eksituse pärast“. Leht tõi kahetsusega teateid, et „Linda“ aktšiaid juba kaugelt alt hinna müüa pakutakse, 40—50 rbl. eest, aga ostjaid ei ole. Keegi pakkunud 1500 rbl. eest aktšiaid 500 rublaga müüa. Tema wõtnud sugulastelt selleks raha ja ei jule-

nud nüüd enam koju minna. Mitmele olewat raha kibe-
daste waja, aga seda ei saa „Linda“ kätte. „Tallinna
Söber“ tahtis nüüd oma poolt selle üleltingse hirmu wastu
wälja astuda, mis rahwa südamel „Linda“ pärast aset
wõtnud. „Rannatatagu, kuni uus walitsus oma aru-
ande walmis on teinud. Hädaline aktsiate müüapakku-
mine rõhub nende hinna weel rohkem maha; see wõib
ka kõige kindlama asutuse ümber liikata ja teeb nii
aktsionäridele endile kõige rängemat kahju.“

Uga hirmu ei suudetud enam foigutada, olgugi et
uus walitsus kõikjugu häid lubadusi andis, seisukorda
parandada. Polnud enam mõeldagi, et 7. nowembril
tehtud otsust saaks täide saata ja allesolemaid aktsiaid
wälja anda. Neid ei tahtnud keegi wõtta, pakuti weel
seni ei tagasi. Seda oli seltsi juhatus — jällegi
täitsa põhjuskirja wastaliselt — ka sündida lasknud,
oli 30 aktsiat nende omanikkudelt täie hinna eest seltsi
tagasi ostnud, kus neid selle järgi „seltsi warandu-
sena“ kirjas hoiti. (Ka müümata jäänud 1000 aktsiat
seisid ikka 2000 rubla wäärtuses kirjas.) Aktsiate tagasi-
ostmisega wõidi ju kõige paremine rahutute nurisejate
liikmete suud sulguda ja neid seltsist eemale saata. 53
aktsiat oli laenu wastu seltsile pandiks pandud. Nüüd
aga ei wõidud enam tagasiostmist mõelda, niisama wähe
osakasude ehk intresside maksmist. Sa see tõi seltsi liik-
metele väga kibedat pettasaamise-tunnet. Raskelt maksis
end nüüd see kergemeelne „kümnekordse kasu“ töötus
kätte, mis seltsi asutamisel lendu oli lastud. Seltsi koos-
olekutel ei olnud nüüd enam isamaa tulust ja rahwa-
kaju püüdmisest juttu, waid sellest, et kõrgete protsen-
tide saamise lootused tühja on läinud. Kõik harutusel

selfi sihtidest ja ülesannetest olid paljudele „tühi puru“; nad ei tahtnud muust kuuldagi, kui pärisid aga oma raha eest saadavaid „sintsiid“ (protsentisid) kätte. Suurem kurtmine ja liikmete tormilise oleku põhjus oli ikka see, et „kus mu sintsid?“ Wäga mitmed sattusid sellega tõeste hädasse, et kõik oma tagawarakopikad „Lindasse“ kinni olid pannud; mõned jälle olid suure kasu igatsuses aktsiaid wõõra raha eest ostnud. Üks wallawanem oli ettevaatamatalt walla raha selleks tarwitanud; ta kaotas hiljem tagasimaksmise wõimetusel oma koha.

Selti tegewuse esimeste aastate koosolekuteft leidub ajalehtedes õige napilt teateid. 1884. a. jaadik tuleb wastupidine nähtus ilmsiks. Koosolekute teated lähewad wäga laialiseks, aga ka segaseks ja kirjuks; need on enamaste igas lehes isemoodi ja suuremalt jaolt ei saa arugi, mis otsused seal tehtud. Selti asjades walitses täieline segadus. Igakordne walitsus oli agar kõiki tehtud wigasid eelkäijate peale lükkama, ise paremine teha lubades; aga seda ei tulnud. Runa ühelt poolt ette heideti, et selfi juhatus kõike omandust, majasid ja laewu wõõriti wiisil liig kõrge hinna eest kirjades peab, et nõnda waranduse wäärtust kunstlikult tõsta, isegi majade ja laewade parandusekulud hinnale juurde arwab, nuriseti teiselt poolt, „selfi lõhkujad“ tahtwat waranduse wäärtust jonni pärast „maha takserida“, et nõnda selfile otja teha. Sest põhjuskirja järele pidi selfs lõpetatama, kui ta waranduseft kaks wiiendikku kadunud on. Et seda seisukorda mitte tekkida lasta, taheti siis waranduse wäärtust ikka weel üle tähendatud määra hoida, niikaua kui see wähegi korda läks.

Rõigist nendest otsata tülidest ja sekeldustest, mis seltsil ta halwenemise-ajajärgul harjunud asjaks olid, täielikumat kujutust anda on raske ja ka väga tüütau. Nimetame aga peajoontes rohkem iseäralikka nähtusi.

5. märtsil 1884 walitud uus juhatus tarwitas õige pea ju täiendust. Rutsuti siis 30. aprilliks jälle uus peakoosolek kokku; see kestis teise hommiku kella poole kuueni. Nüüd waliti direktoriteks Tallinna majaomanik Damm ja mölder Pommer. Nõukogu liikmetest waliti 13 ära; kaks jäid walimata. Pikkade waieluste järele tehti mõned otsused, mis seniselt teelt ümberpööramist näisid tähendawat. „Linda“ peab edaspidi oma peäülesandeks laewanduse wõtma, esiti aga wäiksemaid rannasõidu-laewu nõutama, neid wõimalikult ise oma metšast ehitama. Selleks otstarbeks tuleks maad ja metša osta (nõnda ikka maal äri teha), Tartu maja ja sealne kauplus aga ära müüa, kuna need ainult kahju toowad. Ka Tallinnas tuleb kaubaäri wõimalikult kitsendada. Seltsi endise walitjuse wastu otsustati „ta häbemata asjaajamise pärast“ kohtulikku kaebtust tõsta ja selle asja ajamiseks waliti komisjon.

Suunikuul awaldas seltsi walitjus „Walguses“ pikema kirjutuse, kus ta seltsi halba seisukorda endise juhatusse süüiks tunnistas, kes seltsi waranduse ära pillanud, ise aga otse neidsamu kiidukõnesid oma tegewusest wälja kuulutas kui endine. Seltsi usaldust olemat „tühja loriga“ kõigutatud, ometi olla uus juhatus „tühjast kassast“ 1. juulini üle 40.000 rubla wõlga ära maksnud, ka muidu äriajamist paremale teele juhtinud. Edaspidigi tahtwat ta rutulisi wõlgasid tasuda; pa-

lub aga, et ajutiste wõlatähtede omanikud enda raha mitte tormikalt wälja ei nõuaks, sest see olewat „Lindas“ wiie protsendi all niisama kindel kui kufagil pangas. Wiimaks soowiti, et seltsi sõbrad teda nõuga ja teoga toetaksid.

Dige pea ilmusid aga tundemärgid, et ka uues walitsuses asjad sugugi korras ei olnud. Nõukogu liige Elts tõstis Saksa lehtedes kaebtust, et direktor Schreim Tartu abikaupluse lõpetamist omawolil toimetanud; kui ta selle tegewuse üle walwajaks komisjoni walimist nõudnud, nimetatud seda „täitsa tühjaks pärimiseks“ ja löödud temale wiimaks „rusikaga raskest rinnapihta.“ Ühwardas „kohalises paigas tajumist nõuda.“ (Hiljemgi kaebati, et Tartu abikaupluse lõpetamine kogu ni wõõriti sündinud, nii et mingit aruannet selle kohta saada ei wõinud, kui palju Tartus kaupa müüdüd, palju üle jäänud ja kui palju see kauplus üleüldse kahju toonud.)

Augustikuul awaldas rewisjonikomisjoni liige P. Räbi oma endise sõbramehe Schreimi tegewuse kohta „Cesti Postimehes“ wäga kärelda armustuse, milles ta wiis süüdistuspunkti ette tõi; nendest käis üks Tartu abikaupluse asja kohta eeltähendatud mõttes, teises kaebati, et Schreim walitsuse liikmetele kuupalgaks lubatud sada rubla üksi omale wõtab jne.

Oktoobrikuul awaldati „Walguses“ täieline arwe (nagu öeldi, seltsi protokollide järele) kahju kohta, mis „Linda“ Tartu maja seltsile toonud. Peale kõrge ostuhinna ja kahekordse ümberkirjutamise kulude olewat maja omandamine üle 7000 rbl. puudujääki sünnitanud, nii et see praegu seltsile 65.000 rbl. maksma tuleb. Et

ta aastas ainult umbes 3500 rbl. üüri toob, mõivat maja õigeaks hinnaks 35.000 rbl. arvata, nagu seda ka endine omanik enne „Lindale“ müümist olewat öelnud. Sellega on „Linda“ Tartu maja juures umbes 30.000 rbl. kaotanud. (See kahju kasvas edaspidi ikka veel, sest kuna maja ka kaupluse lõpetamise järele seltsi kätte jäi, seisis maja all kinni olemä kapital ilma tuluta, — saadaw üür läks enamaste maja kuludeks.) Arwati, et selle kahju seltsi endine juhatus ära peab tasuma, kes asju omawoliga ajanud. (Et aga seltsi täiskogu selle „omawoliga“ hiljem leppis, oli ta wastutuse oma peale mõtnud.)

29. oktobriks oli uus peakoosolek kokku kutsutud. Osawõtjaid tuli aga wähe; sellepärast jäeti see 5. novembriks, ja siis peeti ta „otsata käraga“ ära. Tähelepanew on selle kui ka muude koosolekute juures, et ainult wähem osa liikmeid kokku tuli, kes siis terve seltsi nimel otsuse tegid. Roos oli seekord 173 osanikku 85.200 rbl. osakapitaliga. (Mõnelt poolt kahtlustati seltsi walitsust, ta püüdnud meelega koosolekud halwa aja peale seada, et inimesi liialt kokku ei tuleks ja tema sõpruskond nii asja wabamalt saaks ajada.) Roosolekul seisid kaks erakonda wastastikku: üks süüdistas waljuste endist walitsust, kes 70.000 rbl. wäärtuses seltsile kahju teinud, kuna 33.000 rbl. „wiletja kaubaajamise-aja pärast“ kokku on sulanud; teine arwustas ametis olewat walitsust. Mõlemad aga ühinesid mõttes, et seltsil sularaha nõutamiseks waja on veel rahasid rahwa käest „jookswa arwe“ peale laenuks paluda, mille eest „wiis protsenti lubati maksta“. Kas sedawiisi veel raha saadi, selle kohta ei ole mingit teatust. „Walgus“ soovitas

tus olnud 4000 rbl., „Morgenrodenit“ ei nimetatudki. Edaspidi lubati seltsi tegemust ühelt poolt koondada, Tartu maja ja Tallinna aita ära müüa, tarbekorral 10—15 protsenti alt hinna, teiselt poolt jälle laiendada, 1000—3000-rublalise rannalaenu osta või ehitada ja — maad ja metsa osta katsuda, kas Peterburi kubermangust või mujalt. Laevade omandamiseks määrati 5000 rbl., maa ja metsa ostmiseks aga kunj 50.000 rbl. Nõnda ikkagi maa-asjade jaoks kümme korda rohkem kui meretalituseks. Runa nii seltsi tegemust nüüdki maal püüti hoida, arwati aga endise walituse niijamasugust teguviisi suureks süüiks ja „wõeti nõuks nii direktoriumi kui nõukogu tema korratu talituse eest kohtu kätte anda.“ Sieti wõõrastawalt tunduduwad otsused, et neid seltsi liikmeid, kes aktsiad seltsile ära müüinud, sunnitaks neid jälle tagasi ostma ja ka 7 protsenti intresse ligi maksma, ning et „leskedele, kes wallakohtust waesusetunnistuse toowad, iga aktsia peale 25 rubla laenatakse, seitsme protsendiga.“ Ja selle jaoks määrati „kõige rohkem 500 rubla“. Nii wäga kokkuhoidlikud taheti mõnes wäikeses asjas olla.

Rainemate seltsiliikmete poolt hakati aga juba siis arutama, et terve seltsi puhas warandus mitte palju üle 100.000 rubla pole, nii siis aktsiate päris wäärtus paljalt 50 rubla on.

Wastukajaks sellele koosolekule ilmus Tallinna Saksa lehtedes endise direktori Bnströmi pikem seletus, milles ta enda tegemuse eest kostis. Mis ta teinud, süündinud teiste direktorite ja wolikogu nõusolemisel ning peakoosoleku teades. Rohut ta ei kartwat. Nagu pärast kuulda saadi, katsunud küll Schreimi aegne seltsi

walitsus endise walitsuse peale kohtus kaebtuft tõsta, kuid seda ei olemat wastu wõetud, sest et kaebajatel mingit asjalikku tõendust selle kohta ette tuua ei olnud, et seltsi asjades kuritahtliselt on talitatud; seltsi äparduste eest ei wõi aga juhatust wastutusele wõtta. Ikkagi jäi Bysström oma seltsile kautsjoniks antud kahestkümnest aktsiast ilma; neid ei antud hiljemgi temale ega ka ta lastele kätte, kes küll pisarfilmil isa pärandust otsimas käinud. Seegi asi antud kohtusse, kuid jäänud tagajärjeta.) Oma poolt armustas Bysström jälle enda järestulijate tegewust waljult, seletades, et seltsi tegewuse kasu aruandesse kunstlikult on seatud; oleks laewade ja majade kulumise protsendid (umbes 7600 rbl.) maha arwatud, oleks aruanne 3000 rbl. suuruft kahju näidanud. Selle juurde tulewat weel 4000 rbl. armata, mis selts laewade kinnitamise eest oleks pidanud maksma, aga mitte ei maksnud. „Tuleb aga laewadele õnnetus, siis ei tasu seda keegi ja selts kaotab järsku 37.000 rubla, mida meister Schreim küll wististe tasuda ei suuda.“ See „meister“ andis muidugi oma poolt ka Saksa lehtedes kibeda wastuse, uueste Bysströmi pattusid ette luges, jättis aga tema süüdistused wastamata.

Sügisene koosolek oli 21. oktobriks määratud, jäi aga pidamata. Selle kohta kirjutas üks asjaosaline „—nn“ „Tall. Sõbras“ wäga kibedalt. Maalt tulnud rohkeste osalisi kokku, neid lastud aga eeskojas ja õues kaua oodata ja öeldud wiimaks, et täna koosolekut ei saa pidada, sest aktsionärisid olla wähe ilmunud. „—nn“ arwas, et direktor sihilikult koosolekut pidamata tahtnud jätta, sest ta kartnud, „et tema täna oma erakonnaga wõitu ei saaks“. Edasi

kurtis selle kirjatüki kirjutaja: „Et aktšionärid mõnda meest oma waraga mängida lasewad, teeb neid habemega laste näolisteks, kes maja ei oska pidada. See on ka kõigele rahwale alanduseks. Seltši peakoosoleku liikmed peaksid mõtlema, et see asi mitte ainult nende külge ei puutu, waid ikka ka kõige Eesti rahwa külge, sest seda seltši on nüüd iseäranis Eesti seltšiks wälja hüüitud, ja kui see nurja läheb, wõiks Eesti rahwas kaua oodata, enne kui ühe seesuguse seltši põhjuskirjad kõrgemalt poolt jälle kinnitatakse. Sellepärast palutakse teid, armsad Eesti wennad, „Linda“ aktšionärid, seda hoolega tähele panna, mis põhjuskirjas aktšionäride ja nende wõimuse kohta maksab, et nemad seltši tegewuse masinat nõnda wõiwad käima panna, kuida nende kasu pärib. Ruda aga tänini näha ja kuulda, tarwitatakse „Linda“ aktšionäriks erakondade tööriistaks. Sedawiisi on „Linda“ seltšis ise oma waenlane ja hukkaja; sellepärast räägitakse temast igal pool nii halwaste, ja misugused jutud ja laulud saawad wast siis ilmuma, kui „Linda“ wähest sinna läheb, kuhu teda nii mitmed käed upitawad — hingama!... Nagu kuulda, saada juba matusekõnesid ja laulusid walmistatud.“ — Et sarnased kirjad seltšiliikmete kogust ilmsile tulid, näitab, kui segaseks seltši asi juba oli läinud.

4. novembril peeti peakoosolek ära; kuigi nüüd 14 meest wähem oli ilmunud kui 20. okt., loeti koosolek põhjuskirjade järele siiski otsusewõimuliseks. Seltši walitsus katsus jälle seisukorda wõimalikult heaks kujutada, seletades, et senini seltši wõlgadest üle 51.000 rbl. ära on tasutud. Kuid seletamata jäeti, kust see raha oli wõetud, sest „tühjast kassast“ seda ometi wõtta

ei mõidud ja kättejaadud mõlga oli seltsi walitsuse enda teatuse järgi ainult üle 10.000 rubla, kuna üle 30.000 rbl. veel mõlgu öeldi olevat. Seltsi oma mõlad olewat ligi 60.000 rubla. Rudawiisi see aruanne koosolekule ette toodud, ei tea öieti, aga nii „Wirulase“ kui „Walguse“ kirjeldustes kujutati asja nõnda, et selts nüüd „juba kõigist pakitsewatest eramõlgadest prii mõiwat olla ning ainult veel 354 rbl. 12 kop. kreditmõlga maksta jääwat“. Selle ütelse wastu astus „Tallinna Sõber“ käredate wälja, pärides, et „kas on siin rehningi wiga, ridade kaupa trükiwiga wõi — lausa pettus rumalatele filmarohuks?“ Selle peale seletas seltsi walitsus, et tõeste „trükiwea“ läbi paar summat üksteisega ära olewat wahetatud. Selsamal ajal peeti uueste nõu maad ja metsa ostma hakata, seekord Soomemaalt (Wiiburi ligikonnast, 60 wersta lääne poole) Ala-Urbala mõisat, mis 2246 dessatini suur öeldi olewat ja mille metsjades üle miljoni ehitusepalgi seiswat. Selle ettemõtte wastu astus kõige pealt „Tallinna Sõber“ käredate wälja, pilkawalt tähendades, et sarnane tegemus küll mõnelele seltsi tegelastele wõiks meeldida, sest „kus puid raiutakse, lendawad laastud“ ja need kulufid asjatalitajatele hästi ära, aga seltsile ja rahwale ei kõlbawat see äri sugugi. Nähtawaste oli ka mujalpool ettemõtte kohta nurin tõusnud ja seltsi juhatus tõttas seletama, wiimase koosoleku otsuseid ei täidetawat ülepea mitte enne paastu-kuul peetawat järgmist koosolekut, sest hääled ei olla mitte seaduslikus korras antud.

Et kõnesolew koosolek väga ärew ja kärarikas ol-
 nud, näitab selgelt koosoleku juhataja J. Rõrwi „ausõnalik“
 töötus, et ta iialgi enam „Linda“ koosolekule oma jalga

ei tõsta. Väga kurjalt kirjutas selle üle „Tallinna Sõbras“ „—nn“, kes seletas, et „rahwa erakond“ koosolekul „seltsi elu ülespidamise ja au eest mitu tundi mõitles, kui ka paraku jälle asjata. Nagu ette arvatud, oli maalt väga vähe aktionärisid kokku tulnud, mis praeguse walitsuse erakonnale suurt rõõmu mõis teha. Tuba enne peakoosolekut ei olnud „Linda“ seltsi nõukogu oma liikmete ega nende kautsjoni poolest enam täielik; sel koosolekul ütlesid ennast weel mitmed nõukogu liikmed korratu ja erakondliku talituse ja koosoleku juhatuse pärast ametist lahti. Seltsi nõukogu olla igapidi väga puudulik; kõik rahwakonna mehed on wälja astunud, ainult erakondlased on weel ametis ja kaks walitsuse liiget, puuwärmija Petrow ja raudsepp Tulpas, ei ole põhjuskirja järele peakoosoleku poolest ametisse walitud, ametlikult ei tohi nad ennast walitsuse liikmeteks nimetada... Tüdimata kannatuslega kostis rahwakond rahwa werewaewaga korjatud wara eest, aga halastamata mõimusega lükkas praeguse walitsuse erakond kõik kõrwale, nii et kuuljatele Eesti wana sõna meelde tuli: Kel wägi, sel mõimus, kel kukkur, sel kohus. Kõigi pehmete ja karedate sõnade, kõigi rusuwate tunnistuste juures, mida direktor Schreim rohkel mõõdul kuulda sai, oleks arwata mõinud, et tema sellest ametist taganeks, kuida teda paluti ja sundida katsuti, aga tema tunnistas ise, et temal „paks nahk“ olla, ja jäi paigale... Rüll peaksid kõik asjatundjad ja kõik teised, kellel seltsi kosumine ja au armas on, kõik nõud ära katsuma, et selle korratu ja erakondliku talituse wastu kusagilt abi saaks.“

Weel palju raskemaid süüdistusi leidus „—nn“ kir-

jas, mida kõike nimetada ei suuda. Nähtawaste oli ta kirjeldus aga ühekülgne, sest sellesamas lehes ilmus warsti wastus, milles seletati, et otse „—nn“ erakond, „kes ennast ülekohtuga rahwakonnaks nimetab“, koosolekul pahandusi tekitanud, ka wõõraid sisse tahtnud tuua ja seda wiimaks ka teinud. Seltsi juhatusel poolt saadeti „Tallinna Sõbrale“ käre wastus, milles seletati, et niihästi „—nn“ kirjeldused kui ka toimetuse omad „waled on ja waltfiste asja õigest olekust ümber pöördub, nõnda et nad seltsile ja tema tegewusele kahju teewad. Sellepärast palume teid, kui teie midagi teadust seltsi ja tema tegewuse üle soowite, saab teile seltsi walituse poolest igatahes kõigi küsimiste peale lahkestest wastust antud. Upaklikult P. Schreim, P. Tulpas, J. Petrow, G. Rasutin.“

Sellest töotusest haaras tähendatud toimetuse kinni ja nõudis mõnede asjade kohta seltsi talituses kindlat ja asjalikku wastust, nimelt kas peakoosolekud meelega nõnda seatakse, et maarahwas nendest osa ei saa wõtta, kudas Tartu ja Tallinna poekaupade segamisega lugu on, kas nõukogu täieline on ja walituse liikmed õieti walitud, kust aruande imelik „trükiwiga“ summade wahetamises on tulnud, miks seltsi laewad kinnitamata on, mille peal põhjeneb tõendus, et Soomemaa mõisas üle miljoni ehitusepalgi on jne. jne.

Seltsi walitus saatis lehele lühikese ja jaheda wastuse, ta ei wõivat „enne mingi asja üle wastust anda, kuni meil teie kirjasaatja „—nn“ nimi mitte teada ei ole“. Lõikawalt wastas toimetuse: „Olgu siis peale! Meile ei ole neid seletusi waja. „Meie arwasime aga, et „Lin-

da" feltji walitsusele enesele kibedaste tarwis läheks awalise kaebtuse peale awalikult seletust anda".

Nasta lõppes inetute waielustega peadirektor Schreimi ja endise walitsuseliikme M. Saare wahel, milles kumbki wastast tabada püüdes ka endale walusaid löökisid andis. Schreim kirjutab „Wirulases" nr. 47, et „Saar pole ilmaski feltji rewident olnud ega wõi seda oma mõistuse järele iialeski olla". Aga teises kohas ta kirjas seisab, et „kui Tartu kauplus sai kinni pandud, olin mina ühe abidirektoriga Tartus kaupa sisse pakkimas ja üle lugemas ja Saar, kes see aeg ka abidirektor oli, oli Tallinnas minu asemik". Edasi süüdistati Saart, et „ta on see „Linda" lossi ehitaja Tallinnas, mis feltstile 40.000 rbl. maksab, mille ehituse eest Saar üksi 8000 rbl. tööraha sai, ja praegu pärib ta weel nüüdse walitsuse käest peale selle saadud summa 1400 rubla, sellest tähele panemata, et temal feltstile ligi 700 rubla wõlga maksta on".

Saare wastus oli hammustaw. Ta küsis, et kui „losi ehitaja" töö ainult 8000 rubla maksis ja seegi liig oli, mis selles ehituses siis 40.000 rbl. maksis? „Aga kas ei ole P. Schreim sellest lossiist wahest ka üüri ehk muud kasu selle „tühja kassa" täitmiseks saanud, millest ta endise walitsuse kätte usaldatud sissepanekuid wälja maksuma hakkas? Kas pole see raha wahest kõik sellest warandusest wälja kooritud, mis siunatud endine walitsus oli kogunud, kusjuures weel küsitawaks jääb, kas kogutud warandust täie wõi poole hinnaga pillutati ja kas sissepanekute wäljamaksmist just hädaste tarwis läks". Edasi diendas Saar Schreimiga isiklikka arweid, seletades, et „wiletsas elujärjes" olem Schreim tema

kaudu „Linda“ juurest teenistust otsinud, et 1884. a. 4. märtsi koosolekul „Räbi ja Schreimi seltsilased hilisel ajal, kus palju aktsionärisid, nimelt maarahwa keskist, juba öömajale läinud, salamahti linna töömehi koosoleku-saali toimetanud, kes nimesid kirjutades hääli andsid. Sel wiisil kogutud häältepaljuse mõjul juhtus Schreim walitsufeliikmete sekka.“ Lõpuks tuli peatrump: „Et „Linda“ abikauplus Tartus wiletjaste käis, läksid Schreim ja Pommer sinna kaupasid Tallinnasse saatma, mida mina „Linda“ aita iseäralise paiga peale käskisin panna, kus need seisma pidid, et aega oleks neid rewisjonikomisjonist läbi waadata lasta, enne kui need Tallinna poe kaupadega segatud saaksid. Kui mina pärast Schreimi käest aru pärisin, miks tema minu ja Pommeri seadmisi Tartus ei ole tähele pannud, siis andis tema minule 60 rubla ja palus mind mitte kära teha ja kaebtust tõsta, wabandas ennast mitmet wiisi ja töötas kõik wead parandada, et kõik ilma seltsi kahjuta korraldatud saaks. Seda jäin mina uskuma ja ootama... Schreimil oli parajat aega omale erakonda asutada, mille wõimul ta usaldatamad kauplejad „Linda“ Tallinna poest lahti laskis ja Tartust uued asememele pani. Alopea hakkas talitusedirektor nüüd täitsa peremeest mängima“ jne.

Et Saar Schreimi süüdest senini waikinud, temale suupidamise-tasuks pakutud 60 rbl. waguasi wastu wõtnud ja omale pidanud, oli ta muidugi ka ise end selles asjas kaas süüdlaseks teinud, millest ta wõitluseägeduses aga ei hoolinud.

Mujaltpoolt on „Linda“ poekauba Tartust Tallinnasse saatmise kohta weel palju halwemaid kahtlustusi

awaldatud; mitmed kaubakastid olewat selle juures päris kaduma läinud... Ja ka Tallinna poe asjad on mõndapidi udused.

1885. a. lõpul ja 1886. a. algul kirjutati Cesti ja ka Saksa ajalehtedes „Linda“ seltsist õige palju, kuid head kuulmus sellest wähe, seda enam aga paha. Ka „Walgus“ ja „Wirulane“, kes senini seltsi juhatuse eest wõimalikult kosta olid püüdnud, wõtsid nüüd armus-tawa seisukoha. „Walgus“ seletas, et juhtim direktor seltsi asjadega nähtawaste korda ei saa. Seltsis wõitlewat kaks erakonda ülewõimu pärast. Wiimase kahe aasta sees ei olewat „Linda“ midagi teeninud ega ta olukord paranenud. „Linda“ pidawat omale ometi kord täielise asjatundja mehe direktoriks walima. Soomest mõisa ostmise nõu latis leht ära: hind olewat kallis. Ka teised Cesti lehed arwasid sedasama. Aga see ette-wõte oli waheajal iseenesest katki jäänud. Seltsi juha-tus oli mõisat nimelt selle mõttega kauplema hakanud, et seda oma Tartus olewa majaga saaks wahetada. Mõisa omanik Terschowski olnud esiti nõus Tartu maja 60.000 rbl. eest omale wõtma; 25.000 rbl. nõudnud ta puhtas rahas ligi, muu ostuhind (30.000 rbl.) pidi mõisa peale wõlaks jääma. Seltsi komisjon, kes eelmisel sügisel mõisat waatamas käinud, arwanud kaupa kaunis ka-sulikuks, muidugi siis, kui sel wiisil Tartu majast lahti saab. Mõisa maa olnud küll enamaste harimata, metsa all, aga et see otse mere ääres seis, loodeti metsaga head äri teha ja siis maad saja tiinumaa suurustes osades Cesti asunikkudele ära jagada; tiinu hinnaks arwati 30 rubla. Maapind olnud harimiseks kaunis kõlbulik, sest mullamaad olnud rohkeste. Kui aga müüja

Tartus „Linda“ maja vaatamas käis, laidetud seal te-
male selle omandamine ära ja ta astus kaubaft tagaft.

Seltfi juhatus püüdis ikka weel enda vastu tõus-
nud meelepaha waigistada ja oma talitust wabandada;
teatas nimelt ka, et seltfi laewad nüüd hästi teeniwat;
„mõlemad laewad on talwekuu lõpul Inglismaalt wälja
jooksnud ja 28. jaan. Buenos-Ayresse jõudnud.“ Aga
see ei tahtnud enam mõjuda, waid „Wirulase“ 5. numbris
armustas rewisjonikomisjoni liige J. Niphardt seltfi
tegewust kibedalt. Rewiderimisel olewat selginud, et
seltfi warandus praeguse walitsuse ajal mitte kaswanud
pole, waid kahanenud, kuigi aruanne seda warjata püüab.
Nõudis, et ligemal peakoosolekul, mis 11. märtsiks
kokku oli kutsutud, põhjused küsimused haru-
tamisele wõetaks: 1) Kas „Linda“ wõib weel nõnda edaft
elada? 2) Mismoodi tegemus wõiks teda weel pa-
randada? 3) Kust saaks seltfi tegemuse juhatajateks ko-
haseid tublid ja sündsaid mehi?

Nuriseti ka selle üle, et laewad ikka kaugel Lõuna-
Amerikas liiguwad, kus nende tegemuse järele walwata
raske on. Korra endiseid etteheiteid, et seltfi raha
hoonetesse ja kaupadesse kinni pandud ja nõnda kasja
tühi. Ka „Walgus“ hakkas nüüd nõudma, et „Linda“
oma pudukauplusele kord lõpu teeks.

Mõistagi, et niisugusel meeoleul 11. märtsil peetud
koosolek wäga tormine oli. Rewident Niphardt pahan-
das raamatupidamise puuduliku korra üle; aidas olnud
27 puuda süüa wähem kui raamatus seisab. Walitsuse
walmistatud aruanne olla wõõriti; see näitab kasusa-
mißt, õieti on aga seltfi tegemus kahe aasta jooksul üle
36.000 rbl. kahju saanud. Tallinna maja olewat üle

3000 rbl. kulu nõudnud, tulu aga pole olemas. Direktor seletas, halwa seisukorra põhjused olevat puhta raha puudus, halb kaubanduse-aeg ja — seltsi laimused. Aga selts võivat ikka julgeste edasi elada, asi olevat parem kui arvatakse. Pikkade vaateluste lõpuks oli otsus, et aruannet mitte vastu ei või võtta, vaid see tuleb uueste läbi vaadata ja siis ligemale peakoosolekule 17. aprillil ette panna.

Otsustati 1. juuliks poes kauplemist ära lõpetada ja saadava raha eest laenu ja maad osta, „kui kasulikult saab“; laenad tulevad edaspidi kinnitada. Hulk kahtlasi võlgasid, mille kättesaamist enam loota ei ole, otsustati maha kustutada (muude seas Dr. Weske võlga 580 rbl., proua Natalie Johannson-Pärnal umbes nii-sama palju). Vällegi katsuti õige väikeste abinõudega seltsi kasvat kosutada: Direktori palk vähendati 100 rubla pealt 50-neks; kolmele abidirektorile määrati 15 rbl. kuus, raamatupidajale 35 rbl. asemel 20 rbl., poe ja aida jaoks kõik palgad kokku 90 rbl. kuus.

Koosoleku järele seletas direktor Schreim „Rev. Beobachteris“, põhjuskirja paragr. 61. põhjal, see olevat võõriti nõudmine, seltsi laenude ja hoonete pealt wananemisekulu maha arvata, kuni aktfiad täies hinnan ei seisja. Nimetatud paragrahv määras aga selgeste, et wananemisekulu iga aasta tegewuse puhtast tulust maha arvata tuleb. Nähtawalt arwas seletaja, et kui puhtast tulu olemas pole, siis ka midagi maha arvata ei tarwitse.

17. aprilli koosolekul jätkati läbirääkimisi seltsi olukorra kohta suure ägedusega, aga selgemaks ei saadud midagi teha ja mingit uut teed, kudas edaspidi

asja paremine ajada, ei leitud. Ka ajalehete teated sellest koosolekust on üsna segased ja käiwad osalt üks-teise wastu.

Ka nüüd ei saadud aruandega walmis, waid see jäi ikka pooleli. Sest walitsuse ja rewisjonikomisjoni seletused ei sündinud sugugi kokku, sekeldused oliwad otfata. Dige huwitaw nähtus tuli ilmsiks: Rewidendid leidnud aidas 500 puuda rauda rohkem kui raamatud näitafid ja selle ettetoomisel suurstas seltsi walitus, et kudas teda niisugusel korral weel seltsile kahju tegemise pärast wõib kahtlustada. — Wiimaks hakati seltsile uut walitjust walima. Seegi tegemus kujunes wäga kirjuks. Waliti ja astuti tagasi. Schreimi taheti esiti edasi juhtijaks jätta. See nõudis aga 65 rbl. kuus palka; et seda ei lubatud, taganes ta ametist ja asemele waliti J. Flaur. Teisteks uuteks direktoriteks said Roosberg ja Thina, kuna senistest Herms edasi ametisse jäi. Ka senine raamatupidaja tagandati ametist, aga uut asemele walida ei saadud. Palgaks määrati nüüd peadirektorile 45 rbl., abile 15 rbl., muudele 5 rbl. kuus, peale selle „puhtast kasust osa“. Rewidendid, Niphardt, Karell ja Paulberg, pidid aastas 25 rbl. tasu saama. Ka nõukoguse waliti uued liikmed, mitmed nendest aga astufid juba koosolekul tagasi, mõned pärast, ning seda tegi ka uus direktor Flaur, mille järele teistel direktoritel muud nõu üle ei jäänud kui Schreimi jälle ametisse tagasi paluda ning teda järgnewa koosolekuni tallitada lasta, nagu arwab. Sest keegi teine ei tahtnud asja juhiks hakata.

Rewisjonikomisjoni aruande järele oli seltsi seisukord flis umbes järgmine: Põhjuskapital 200.000 rbl.,

mõlauskujad 54.000 rbl., selle vastu warandus 151.000 rbl., nimelt kui laewad ja majad täie hinnaga arwatakse, kuid ka siis oleks ometi kahju 45.224 r. olnud, nõnda aktsia hind kõige paremal korral 78 rbl. 12 kop. Niisugune seisukord pani osalisi mõtlema ja koosolekul päriti mitmelt poolt seltsi tegewuse lõpetamist, sest et paranemist enam loota ei olewat. Kuid juurem osa ei tahtnud sellest weel kuulda.

Nagu walimised näitawad, olid 17. aprillil jälle Bysströmi aegsed direktorid Roosberg ja Thina ametisse saanud, ka nõukogusse tulid uueste mõned endise walitjuse poolehoidjad, mille tagajärjeks oli, et seltsi walitjuses nüüd ka weel ühtlus puudus ja nõnda õõrumsised tekkisid. Sarnasel lool ei wõinud asjasse paranemist tulla. Seltsi rewidentid kaebasid, et neil wõimata olewat seltsi talitusest selgust saada. Kõik arwed, mis nendele ette pandud, olnud wälimiselt küll korras, nii tulukui kulusummade juures tarwilised nimetused ja allkirjad olemas. Rudas aga asi õieti olnud, seda nägema ei ulatanud rewident. (Enne Bysströmi ajal wõlud rewidentidele koguni, nad ärgu toppigu oma nina kõigisese raamatutesse; direktor kiidelnud, et ta rewisjonikomisjonist midagi ei hooli.) Ka poe kaupade ja muu wara ülelugemiseks ja hindamiseks ei wõetud kedagi asjatundjat kaupmeest. Seltsi walitus kutsunud selleks küll korra kroonu kontrollpalatist ühe ametniku, aga mõnede arwamise järele sündinud see filmakirjaks, sest kutsumine olnud niisugune, et seda vastu wõtta ei wõidud. — Seltsi laewade tegewus oli ka õieti udune ja segane. Direktor Schreim sõitnud korra Londonisse, laewadelt raha tooma, wõeldes, et kui ta 6000 rbl.

ei saa, siis Themse jõkke hüppab, tulnud ometi tühjade kätega tagasi, ja siis hakanud Londonist teated tulema, laew seiswat seal seni kinni, kuni ta peal olemä wõlg tasutud; selleks pidi kodunt tuhandeid raha saadetama. Esloni teate järele kõnelema tema poeg, kes korra „Morgenrodenil“ teeninud, wäga imelisi asju: Seal elatud laialt, wiidetud aega tühjaga ja pole küsitud seltsi tuludest midagi. Tagajärjeks oli, et needki paar laewa, mis selts omale saanud, kahjuga töötasid, kuna maapäri muidugi ühtelugu kahju saatis.

Sügisest koosolekut ei usaldanudki seltsi juhatus kokku kutsuda ja aktionäridel ei olnud selle järele nähtawaste ka suuremat soowi; see jäi pidamata. Selle asemel wõeti aga ajakirjanduses seltsi asi jälle harutusele. „Postimees“ nr. 45 kaebas, et „Linda“ käesolema aasta jooksul jällegi üle 10.000 rbl. kahju olemat saanud. Selle nähtuse najal arwas leht, et „Linda“ küll enam edasielutsejat ei saa. Rahetjes wäga, et asi nii kaugele on lastud minna. „Linda“ oma enam kul 300.000 rubla kapitaliga oleks 25 laewa wõinud nõutada ja raha oleks ka weel asjatalituseks jatkunud. Soowitas, et „Linda“ surra lastaks ja ta asemele uus laewameeste-selts asutataks, mis ainult mereasjandusega tegemist teeks, muud asjad aga kõrwale jätaks. Uus selts peaks kohe algusel paarkümmend laewa nõutama, muidugi wähemaid, mille kaotamine õnnetuse korral raske ei oleks. Isegi mõista ei olnud meelesolu uue seltsi rajamise jaoks seekord sugugi omane ja nii ei tulnud sellest ettepanekust midagi. Niisamuti tühiseks jäi aasta warem „Dlewikus“ awaldatud soow, et M. J. Eisen, kes sel ajal ülikoolis õppimise parajaste oli lõpe-

tanud, „Linda“ juhiks asuks ja selleks end eriliselt ette walmistaks. Eifenil polnud selleks vähematki soowi, aga ka seltsis ei leidnud ettepanek mingit wastukaja.

Seekord oli „Linda“ muidune kare armustaja „Tallinna Söber“ see, kes ta halwa seisukorra kohta wabandawaid põhjusi ette tõi. Leht kirjutas 49. numbris: „Meie oleme erapooletute asjatundjatega sagedaste selle asja üle rääkinud ja kuulnud, et „Linda“ talitajad tihti küll wõdriti talitajad, et kuulsad hääle-enamused asju sagedaste weel wiltumaks ajajid; aga siiski ei langeb kõik süü nende peale, waid muist ikka ka meie kahtlase aja peale, mille wastu ka wanad kuulsad ja rikkad seltsid panna ei jõua, weel vähem niisugused katsed.“

Et eelmisel sügisel peakoosolek pidamata jäi, kutsuti see 1887. a. 21. jaanuariks kokku. Tüdinenud aktionärid ilmusid sinna wähesel arwul, ja nii ei saanud koosolekust asja, waid see määrati uueste 4. weebruari peale. Seekordki oli osanikka wähე ilmunud: 102, kokku 46.000 rbl. aktiakapitaliga, ja need pidid siis terve seltsi nimel otsustama. Aga seda teha ei saanudki, sest „Linda“ koosolekute harilik „suur kära“ keelas mingis asjas selgusele jõudmist. Küll katsus juhtim direktor Schreim seltsiliikmete seas olewat ärewust sellega soigutada, et teatas, temal olewat uus seltsile kasulik tööplaan walmistatud, nimelt Tartu maja 42.000 rbl. eest ära müüa, milleks ka ostja juba teada olewat, sellest saadud rahaga uusi laewu osta ja nõnda seltsi tegevust põhjuskirja piiridesse asetada. Aga seda ei kuulatud enam. Sest rewidendid teatasid, nad olewat seltsi seisukorda läbi waadates leidnud, et wiimase aasta

talitus seltsile suurt kahju toonud. Nüüd langes Schreimi peale väga kange arvustuserahe; pahandus tõsis, ühe asjaosalise ütlemise järele, „kõige kangemaks tormiks“, mille vastu ka Schreimi suur wiisadus enam ei suutnud seista. Ta lahkus koosolekult ja saatis hiljem kirjalikult sinna oma ametist ära astumise teate. Küll käidi teda politsei abiga mõnda korda tagasi kutsumas, aga asjata. Schreim ei ilmunud „haiguse pärast“, nagu ta ise seletas. See sündmus oli meeoleolu nii nukraks teinud, et seltsi lõpetamise mõte, millele seni maad ei tahetud anda, nüüd juba poolehoidmist hakkas saama. Esiotsa otsustati seltsi tegewust ajutiselt kuuks ajaks seisma panna, 5. märtsiks aga uut peakoosolekut kokku kutsuda, kes seltsi edasielamise või lõpetamise kohta otsuse teeks. Seniks waliti seltsi asjaajajaks juhiks sepp Peärn Tulpas, aga seltsi korter ja raamatud pandi pitsari alla, kuni need seaduslikult läbi waadatakse.

Kui väga halwaks seltsi seisukorda juba siis peeti, näitab lugu, et ühel tol ajal Tallinnas peetud oksjonil 5 „Linda“ aktsiat 10—13 rubla eest ära müüdi. Jällegi oli „Tallinna Söber“ see, kes hoiatas, et „Linda“ asemikud oma hirmus mitte liiale ei läheks ja aktsiad süllahinnaga ja enneaegu ära ei müüiks, sest nii suur ei või seltsi kahju mitte olla, et aktsiad rohkem wäärt ei oleks kui 10—13 protsenti“. Selle vastu seletas „Wirulane“, et terve seltsi warandus mitte palju üle 20.000 rubla pole, kui kõik wõlad sellest ära on tasutud. Ning sedagi olewat ainult siis loota, kui seltsi omandust õigel wiisil müüa saab; läheb see aga oksjonile, võib wähest weel pool ära kaduda ja osanikud

oma fajarublaliste aktfiate eest ainult 10 rbl. 5 kop. saada. — See seletus walmistas osanikkudele suurt ärewust. Eesti lehtedes ei ilmunud sellest teateid, aga „Rev. Beob.“ kirjutas, et „nagu me ustawalt poolt kuuleme, on seltsi osanikud talumehed selle kindla nõuga linna tulnud, et seltsi juhatajate katusele tungida; koosolekul olid nad aga targu wait, sest seni oli nende julgus otja saanud... Wäga kohkunud olid mõned aktfionärid, kui neile aktfiate eest, millest nad sada rubla selget raha maksnud, saamata jäänud intressidest rääkimata, nüüd ainult mõned rublad pakuti.“

VIII. Ei ela ega sure!

Niisuguses rõhutud ja murtud meeleolus astus seltsi peakoosolek 5. märtsil 1887 kokku. Rõigiti arusaadam, et see „kära poolest kõigist endistest üle käis“ („Wirulane“); ta kestis kella 11-st enne lõunat keskööni. Esimene asi, mis koosolijaid üllatas, oli see, et seltsi walitsus seal täieste puudus; Schreim oli Tallinnast kadunud, muud juhatuseliikmed eemale jäänud, ka uus asjatalitaja Tulpas; ainult rewident Niphardt oli kohal. Koosoleku juhatajaks walitud Jansen seletas, et nüüdne koosolek otsusewõimuline ei ole, sest kokku tulnud oli ainult 167 aktfionäri, 74.600 rubla kapitaliga, ja seda oli wähe. Ometi otsustati asju läbi rääkida ja otsust teha, mis aga ainult siis maksuaks jääwad, kui järgnew koosolek need kinnitab. Harutati eelmise aasta aruannet, mis kahel kujul oli walmistatud. Rewisjonikomisjoni seletuse järele toonud tegewus umbes

35.000 rubla kahju; eestseisuse armude järele oli see palju vähem. Waieldi küllalt selle üle, kas laemade ja majade hinnast wananemise protsentid maha arwata wõi mitte. Mõnelt poolt seisti kõwaste mahaarmamise wastu, — see vähendawat liialt seltsi warandust. Teiselt poolt aga öeldi, et niisugune waranduse hoidmine tühi enesepettus on. Otsustati siis kolme aasta kohta wananemisekulud maha wõtta (laewadel 10, majadel 3 protsenti). Selle järele kujunes seltsi waranduse seis raamatute järgi nõnda, et tal omandust 162.900 rubla wäärtuses on, sellest aga wõlga tasuda 51.519 rubla, nõnda puhas warandus 111.381 rbl. (200.000 rbl. põhjuskapitali kohta); nii oleks aktšia hind 56½ rubla, sellega alla kolme wiiendiku päris hinnast. Niisugusel asjade seisukorral armati wõimataks edasi talitada. Soowitati, et aktsionärid kapitalile ligi maksaksid, et aktsiad vähemalt 60-rublaliseks saaksid. Kuid keegi ei tahtnud kopikatki anda. Siis otsustati 61 häälega 22 wastu selts ära lõpetada. Mõned tegelased tõid küll uue plaani ette: seltsi senisel alusel, aga muudetud kujul edasi elada lasta, vähema arwu jõukamate osalistega. Need tahtsid teiste käest aktsiad ära osta, 20 rubla tükk (mida weel heaks hinnaks peeti, sest seltsi waranduse päriswäärtus olla kõigest 20.100 rbl.); siis oleksid nad oma poolt uut raha ligi maksnud ja seltsi asja edasi ajanud. Aga suurem osa ei tahtnud sellestki nõust teada, waid öelnud pahaselt, et kui ots on, siis olgu; „need 20 rubla ei toida meid ka enam.“

Sakati lõpetamise komisjoni walima, aga paljud ei wõtnud walimist wastu; wiimati waliti Niphardt ja

Eis, kellele 25 rbl. kuus töötasu määrati. Komisjon pidi seltsi omanduse rahaks tegema, aga mitte oksjoni viisil müües, vaid erateel kaubeldes. Lõpuliku otsuse selle kohta pidi aga alles järgneval koosolekul andma, mis 8. aprilliks määrati; sinna tuleks endine direktor Schreim ette tuua, kas mõni kohtumõimul.

Aga see koosolek jäi p i d a m a t a; osalised tuli selleks liig wähe kokku. Terwel järgneval kolmel aastal ei saanud selts üleüldse enam kokku tulla. Seniste sekkumiste juurde tuli nüüd ka seltsi juhatuse täieline lõhe, mis seltsi lõpuni kestis. Tikkusid korrakaheks mõimul mõjule, kes mõlemad ennaast õigeks ja tõsiseks seltsi esitajaks pidasid ja selleks wälja kuulutasid, teist aga seltsi häwitajaks seletasid ja ta kokkukutsutud koosolekud tühjaks tunnistasid. Kumbki otsis omale walitsuse- ja kohtumõimude juurest toetust, mis waheldamisi ka ühele ja teisele osaks sai. Kohe 4. weebruari koosoleku järele tunnistas senine seltsi juhatus selle koosoleku seadusewastaseks ja põhjuskirja wastu käiwaks, nõnda ta otsused tühjaks. Sest seltsi lõpetamise kohta otsustamiseks ei olnud küllalt liikmeid koos; see küsimus ei seisnud ka päewakorral. Sedasama seletas ta ka 5. märtsi koosoleku järele. Schreim sõitles „Wirulases“ waljult selle tegewuse wastu ja awaldas 28. märtsil ka „St. Petersburger Zeitungis“ oma ametipidamise kohta pika seletusekirja, milles ta kiitis, et ta 60.000 rbl. wõlga ära tasunud jne., kuna temal küll ainult 60—70.000 rbl. talitusekapitali käes olnud. Et aga Schreim end kord ametist lahti oli wõtnud, jäi ta seltsi asjast seekord eemale. Kuid teised senised direktorid ei lasknud, wiimase koosoleku otsused tühjaks pidades,

lõpetamiskomisjoni tegewusesse asuda. Küll käinud Niphardt mõnel korral kohtust abi otsimas, aga asjata; seal öeldud, et selts ise oma asju ajagu. Komisjon ei saanud muud teha kui mõis seltsi raamatud pitseri all oma käes hoida. Kõik waraline seltsi omandus: majade ja laewade walitsus, kaup jne., läks aga Tulpase kätte, kes 4. weebruaril küll ainult ajutiseks juhatajaks oli walitud, nüüd aga südilt Schreimi asemele juhtiwaks direktoriks asus ja seltsi tegewuses täiel mõimul walitsema hakkas. Järgnema kolme aasta kestwusel kehanes kõik „Linda“ seltsi elu P. Tulpase isikus; tema oli terve selts: walitsus, nõukogu ja ka rewident, sest kedagi teist nendes ametites sel ajal ei olnud (kuigi Herms ja Roosberg direktori nime kandidid), ka peakoosolekuid mitte. Neid ei kutsunud seltsi „peremees“ enam kokku, ja muidu kokku tulla ei saadud. Sest kui rewisjonikomisjon oma poolt 12. juuniks koosoleku kokku kutjus, tuli kähku „walitjuse“ poolt keeld: selleks ei olemat komisjonil õigust; ühtlasi teatati, et kuna tänamustel koosolekutel üleüldse põhjuskirja wastaselt on talitatud, olemat see asi kohtuwõimu otsustada antud; senikui sealt otsust pole tulnud, ei wõi koosolekuid pidada. (Kuid oodataw otsus jäigi tulemata.)

Lõpetamiskomisjonist ei küsinud Tulpas, ega sellestki, et endised raamatud pitseri all seisid; ta seadis endale uued raamatud, walitjes majadega ja talitas laewadega nagu arwas. Efiti pahandati küll õieti selle üle, aga et Tulpas oma tegewuses kindel oli ja seletas, ta tahtwat seltsi waranduslist jõudu sellega tõsta, et kõik talitusekulud wiimase võimaluseni vähendab, ise laewadega tubliste teenib, lepiti wiimaks asjalooa.

Esimene seltsi „Schisma“ lõppes nii pea ja wagusi. Juunikuul 1888 nõuti küll weel „Virulases“, et „Linda“ walitsus seltsi asjust ometi midagi ajalehtedes teataks, sest see asi olewat nagu kotis ja „Linda“ aktiivate omanikud ei tea midagi, kudas nende wara riismetega lugu on. Selle peale awaldasid rewidendid Rappell, Niphardt ja Treumann sellesamas lehes septembri algul kirja, milles nad „kõiki seltsi osalisi kutsusid seltsi jäitiste üle wiimast otsust tegema“, sest praegu olewat mõned mehed seltsi asjaajamise seadusewastaliselt enese kätte kiskunud, ei lasse rewidentisid enda tegewust järele maadata. Rewidendid katsunud walitsuse juures kaebada, see olnud asjata, ja nii pidawat nemadki oma ameti maha panema. Sellele kutsele ei tulnud aga wastukaja, sest aktionärid olid seniste tülikate ja tuluta koosolekute pidamisega nõnda ära tüütatud, et nendel uute järele kuigi suurt soowi ei olnud, waid wagusi aegade paranemist ootama jäid, mida nüüd jälle uueste suure rõhuga töötati.

Tunnistuseks selle kohta, mis mulje „Linda“ osalised oma koosolekutelt saanud, olgu siin ühe osawõtja kirjeldus, mida G. Esilon, kes ka hiljem ühe aktionäri asemikuna koosolekutel käinud, tabawaks tunnistas: „Koosoleku päewal saab esiteks tühja-tähjadega aega wiidetud, siis alustab direktor koosoleku meelitawa ja waimustawa kõnega, mille kallal tema nädalate kaupa pead murdnud ja osawate mõttemeeste abi tarwitanud. Et walitsuse südamesöber „eesistnikuks“ saab, selle eest on juba hoolt kantud. Siis hakatakse neid päewakorra ja seadluse reeglid, mis seina peal ripuwad, rida-realt ja sõna-sõnalt wiiweldes ja

wenitades harutama ja korrutama. See kõik on aeg-
faste hoolega igast äärest ära arvatud ja läbi räägitud,
et see kõik just nõnda ja mitte teisiti peab peetama.
Maamehed vaatavad selle kui imekometi peale ja an-
namad oma hääled sinnapoole, kus kõige tublimad kõne-
mehed on, kelle kõnedest nemad kõige vähem aru saa-
wad, kes aga kõik talitusedirektori erakondlased ja enne
harjutatud on, kudas rõhudes ja tormates peavad
kõnelema ja waidlema. Maamehed, keda erakondlased
põlgawa sõnaga talumatsideks nimetawad, kes harju-
nud kombe järele kukelaulu ajal üles tõusnud ja keda
arusaamata kõned ära wäsitanud ja tüütanud, ei suuda
niikaua wastu pidada kui kõnemehed, kes end ette
walmistanud, et kõige öö wõiksid walwata ja kõnelda;
nemad lähewad siis enne koosoleku lõpetust öökorte-
ritesse. Sedawiisi saab mõnda otsust tehtud ja maameeste
teadmata protokollid pandud, millest nemad oma otse-
kohesest meelest pihu ega põrmu ei tea. . ."

See on kurwa asjaloo üks külg. Teine külg on
aga see, et seltsi osalised äpardustes suurelt jaolt ise
ka kaasüüdlased olid, kuna nad algusest peale seltsi
juhtide omawolilise tegewusega leppisid ja pärast, kui
asjad wiltu läinud, muud ei mõistnud teha kui pahan-
dada. . .

Weel palju rohkem kui muude „Linda“ tegewuse
ajajärkude kohta, lähewad asjaosaliste arwamised P.
Tulpase ametiaja wilja kohta lahku. Tema sõpruskond
kiidab, et Tulpas kolme aasta jooksul laewadega ligi
40.000 rbl. puhast kasu olla teeninud, millega ta kõik
seltsi erawõlad ära maksnud ja weel üle 10.000 rbl.
suuruse kapitali pankka kogunud. Teised jälle seleta-

wad, et Tulpas koguni seltsi äripatendi-maksjud mõlgu jätnud, mida alles tagajärel pidi tasutama, ja et suur hulk erawõlgasid lõpetamiskomisjoni tasuda oli jäänud.

Kolm aastat elas „Linda“ selts nagu warjuelu; awalikkult ei kuulnud temast enam midagi ja kõik see asi hakkas rahwal nagu meelest ära minema. Selle aja kestwusel ainuke sõnum ajalehtedes, millest teada saadi, et „Linda“ ikka alles olemas on, oli teatus, et 8. nowembril 1889 „Linda“ seltsi aida kuuris tulekahju olnud, mis aga pea ära kustutatud. See wäikese õnnetuse teatus oli halwaks ettekuulutuseks suuremale.

Arwatamaste oleks Tulpase wõimuwalitsus „Linda“ weelgi mõni aeg edasi kestnud, sest sellega oldi ju harjunud, kui sellele iseäralik sündmus pööret poleks toonud. 1890. a. weebruarikuul läks Tulpas Riiga laewa „Morgenrodeni“ asju ajama (seda laewa parandati seekord seal). Ta wõtnud seltsi kassast 700 rubla tarwiliseks maksuks ligi. Riias aga ei tulnud seda raha tarwis, waid ta saanud weel kapten Rosenilt 3000 rbl. laewa teenistuseraha kätte. Siis sõitis ta Tartusse seltsi maja üüriasju õiendama. Tartu raudteejaamas aga leidnud ta — enda ütlemise järele — kõik selle raha oma põuetaskust kadunud olewat. (Tühi rahakott passiga ja muude paberitega leitud hiljem kusagilt maast ja toodud politseisse.) Iseäraliselt tundub aga, et ta seltsist kadumiseft kohe politseis ega ka koju tulles muudele seltsi osalistele ei teatanud, waid terwet lugu esiti saladuses hoidnud. Kui wiimati raha taga pärima hakati, lasknud ta kadunud summa, 3.700 rubla, seltsi raamatusse oma wõlaks kirjutada, seda wähehaawal ära tasuda lubades. Raha kadumise lugu on ta alles pärast mitmel

viisil kõnelnud. Sellega tegi ta muidugi oma seitsukorra õieti halwaks. Sest nüüd hakati kõwaste peale käima, et Tulpas oma tegewusest awalikult aru annaks ja selleks peakoosoleku kokku kutsuks, mis suure wastutõrkumise järele ka sündis. 16. aprillil 1890 astus feltsi peakoosolek enam kui kolme-aastase waheaja järele jälle kokku. (Et feltsi majaruumid wahepeal wälja olid üüritud, peeti nüüd ja edaspidi koosolekuid aidaruumides.) Pikk koosolekute waheae oli aga aktionärid kooskäämisest ära wõõrutanud ja nii ilmus neid ainult wähenene arw, mille tagajärjel koosolek otsufewõimuline ei olnud. Talitaja direktor seletas kohe, et koosolek täna pidamata jääb, kahe nädala pärast aga järgmine kokku kutsutakse, mis igatahes otsufewõimuline on. Siis läks direktor ära ja muist liikmeid ka, muist aga jäid kokku ja nii peeti wähemalt nõukogu koosolek ära. (Nõukogu oli nähtawaste alles Schreimi aegne, sest uut ei olnud pärast seda enam walitud.) Tulpas oli oma tegewuse kohta väga kena aruande lasknud walmistada; see näitas, et feltis 1890. a. jooksul „umbes 10.000 rubla on kosunud“. Muidugi ei olnud feltsi warandusest mananemiseprotsenta maha arwatud. Et aga feltsi raha kadumise asi juba laialt tuttam oli, otsustas nõukogu Tulpase kohtu kätte anda.

30. aprilli koosolek ei toonud mitte kardetud tormi, waid oli haruldasel viisil rahuline. Tulpas polnud koosolekule tulnud; selle awas siis J. Herms kurtes, et talitaja direktor „kaua aega feltsi koosolekuid pidamata jätnud ja neid takistanud; tänane koosolek oleks ka pidamata jäänud, kui mina ja Roosberg kuulutusi poolwägise ajalehtedesse poleks pannud“. Nõukogu otsus,

Tulpase peale kohtus kaebtust tõsta, kinnitati ka seltsi poolt ja ta tunnistati direktoriametist lahti. Uuteks direktoriteks waliti J. Mürkes ja G. Thina (esimene pandi juhtiwaks), J. Herms ja J. Roosberg jäid ametisse edasi. Rewidentideks said M. Paulberg, E. Seiler ja J. H. Wahtrik, ning ka nõukogusse walitti neli uut liiget juurde. Seltsi tegewuse-aruannet harutati laialt, aga et sellel rewidentide allkirjasid ei olnud, ta nõnda alles läbi waatamata oli, ei wõidud seda wastu wõtta.

Tulpas aga tõrkus ka selle koosoleku järele ametit ära andmast; ta käinud weel maikuu esimestel päewadel seltsi kontoris, kust omale maikuu palka ja adwokadiraha jne. üle 120 rbl. wõtnud, ning hoidnud aidawõtmed oma käes. Uus direktor lasknud 4. mail politseiwõimul tema käest seltsi waranduse ära wõtta ja hakkas nüüd asju oma aru järele ajama, ikkagi endistel radadel. Ainult sellewõrra oli muutust, et nüüd jälle peakoosolekuid hakati pidama. Aga wäga raske oli osalifi selleks kokku saada. 23. septembriks kokkukutsutud koosolek ei olnud jällegi otsusewõimuline ja nii määrati selleks järgnew koosolek kahe nädala pärast. See peeti 12. oktoobril „harilisel wiisil“, tähendatakse ajalehetedes pilkawalt, see on, kärakalt. Ta kestis kümme tundi, aga asju ajada ei saadud kuigi palju. Esiti oli palju sekeldusi juhataja walimise ja selle pärast, kas 30. aprilli koosolek seaduslik olnud wõi mitte. Osa koosolijaid (Tulpase sõpruskond) arwas selle tihjaks. Ra juhataja Saul toetas seda mõtet. Et aga enamus teisiti otsustas, läks wastasrind, kelle juhilt hääleõiguskki ära wõeti, koosolekult ära. Seal harutati uueste

pikalt Tulpase pattusid, mis ju kohtu kätte seletada olid antud, mõisteti kümne aktsionäri soovikiri tühjaks; aga seltsi tegemuse-aruanne jäi ka seekord vastu võtmata. „Rõige suuremat kära tegi tuttav J. Ruusmann“, öeldakse ühes „Postimehe“ kirjelduses.

Ujalehtedes kurdeti 1890. a. lõpul: „„Linda“ seltsi asi kipub ikka pudrumaks minema,“ ja sedasama korrali järgneva aasta algul. 1891. a. kevadisel koosolekul, 29. aprillil, millest 89 aktsionäri ligi 50.000 rublalise kapitalisummaga osa võtsid, võeti ka sellekordse direktori tegemus walju armustuse alla. Runa alles Tulpase aegsed aruanded otjustamata seisid, jäeti ka viimase aasta aruanne pika ja kärema waeluse järele ometi vastu võtmata, kuigi rewident Niphardt seda õigemaks tunnistas kui endiseid. Isegi direktor Herms teatas, et aruanne wigane olewat, nii et ta sellele alla ei võimwat kirjutada. Kirjatoimetaja Kruup seletas, tema olewat kui seltsi teenija aruande seltsi walitsuse käsju peale nõnda kirjutanud, nagu ta on; see olewat siju poolest küll õige, aga kombe ja wiisi poolest mitte tema tundmise järele. Mürkesele heideti ette, ta olewat ettemakstud majade-üürid ja laemateenijate palgad aruandesse üles võtmata jätnud; laemateenistus, mis mõne seletuse järele Tulpase ajal suurt tulu toonud, saatnud 1890. a. jooksul otsekohe kahju; ta müüinud jaanuarikuul 1891 omawoliliselt seltsi weel järelolewad kaubad alt hinna ära, ja palju muud weel. Seldi, et Mürkesega tegemuse kaudu seltsile üle 62.000 rubla kahju tulnud. Wäga wihale aetud Mürkes öelnud siis terwele koosolekule: „Sumal andku teile teie rumalust andeks!“ Roosolijatest aga õhkas üks: „Jah, nii

ta on, jooksewad kui lambad wägise . . . ." Hakati walitsust uuendama. Kõige wanem walitsuseliige Roosberg astus ise ametist ära, Herms tagandati sellepärast, et tal seltsiga raha-asjus kohtukäimist on; wiimaks sunniti ka Mürkest ametist lahkuma. Oli asi niikaugel, siis waliti uus walitsus, ja nüüd said direktoriteks: Weinberg, Kruup, Wahlberg ja Roosberg tagasi. (Need walitsid jelsamal õhtul M. Kruupi talitajaks direktoriks.) Ka nõukogusse waliti nüüd kõik uued mehed, mõned aga wastu tahtmist; need astusid pärast tagasi. Niisamuti said rewidendid uued: Ruttopõld, Herms ja Birkenberg. Palgad jäeti endisteks. Endine direktor Schreim oli kirja saatnud, soowiga, et Tartu maja ära müüdaks ja raha eest uus laem ostetaks. Seda asja ei saanud aga harutada, sest kesköö oli käes ja koosolek lõpetati ära. Wastuwõtmata aruannete uuendamine jäeti uue walitsuse hooleks.

Aga see „uus walitsus“ ei saanudki õieti tegewusesse hakata. Sest senine walitsus tõrkus warandust enda käest andmast. Mindi jälle kaebama, kuid kohtus õpetati, et asja otsustamiseks seltsi peakoosolek kokku peab kutsutama. 29. aprilli koosolek tunnistati aga tühjaks, sest et see põhjuskirja järele otsusewõimuline ei olla olnud. Nõnda oli ka seal fündinud walimine tühine. Uus peakoosolek astus J. Mürkele kutsel 6. juunil kokku, aga sinna ilmus ainult 50 osawõtjat, nii et ka see mingit lõpulist otsust ei wõinud teha. Harutati paljalt asja seisukorda ja leiti see lootusetu olewat. Rewident Paulberg pani seltsi waranduse kohta seletuse ette, näidates, kui palju tarwis on wiimasest aruandest summajid maha arvata, et see õige saaks. Selle seletuse

najal tõi Mürkes, kes end nüüd ikka direktoriks arwas, feltsi lõpetamise soovi ette. Sest feltsi warandus olewat enam kui poole wõrra kahanenud. Laewad on otja saamas, aruandes on aga nende hinnale weel parandusekulu juurde lisatud. Seltsil on suured wõlad wäljas, 20.000 rubla ümber, aga nende kättesaamist pole enam lootagi. „Wõlgnikud on waimudeks jäänud; nende nimesidki ei tea..“ Wõimata olewat edaspidi weel kroonule kõrgeid patendimaksusid maksta, kuni selts ise midagi ei teeni, waid ikka kahju saab. Pandi siis koosolekule kaks kirja ette: ühes soowitati feltsi lõpetamist, teises edasitöötamist. Esimesele kirjutasid 28 aktsionäri alla, teisele Herms üksi. (Nähtawaste jäid siis paarkümmend koosolijat otsustamisest eemale.) Lõpetamise soowijad mõtsid nõuks 10. septembriks uut koosolekut kokku kutsuda — lõpetamiskomisjoni walimiseks. Selts näis siis juba furnud olewat.

Aga ei olnud! Sest 29. aprillil walitud walitsus M. Kruupi juhatusel pidas oma õigusest kinni ja awaldas ajalehtedes, et ametist tagandatud Mürkesel feltsis enam mingit tegemist ei olewat, nõnda tal ka õigust ei olnud 6. juuniks feltsi kokku kutsuda, mispärast selle koosoleku otsused täitsa tühised on. Seltsi ei tohi mitte lõpetada, waid ta peab edasi elama, sest et tal ju oma walitsus on. 30. juulil anti wanale walitsusele kümne aktsionäri allkirjaga nõudmine, et ta iseäraliku peakoosoleku kokku kutsuks, kus feltsi edasitöötamise kohta nõu peetaks. J. Mürkese allkirjaga awaldatud kuulutus, kus feltsi lõpetamise asi päewakorral seisab, olewat seadusewastane; „see jääb täitsa pudruks, mida selts milgi wiisil pruukida ei wõi“. Paljastati

Mürkese erakonna erisoovisid: „Nemad tahavad seltsi sellepärast lõpetada, et siis kõik aktsiad, 2000 tükki, mis 100 rubla tükk maksavad, 10 rubla eest tükk ära osta ja selle läbi kõike seltsi varandust, millest praegu puhast raha üle 10.000 rubla pangas seisab ja muu varandus kinnitatud aruande järele veel 125.000 rubl. väärtuses on, 20.000 rubla eest eneste ja oma seltsiliste kätte kiskuda; see on küll üks filmapaistem kasulik tükk. . . Usjatoimetus saab aga õigele põhjale seatud ja läheb kasukandvalt edasi.“

Wahepeal avaldas endine direktor Tulpas seltsi seisukorra terwendamiseks iseäralise ettepaneku. Ta olewat valmis, „kui ka seltsi laevad wanad ja kulunud on, ometi mõlemaid kümneks aastaks rendile võtma, nende eest aastas 5000 rubla renti maksuma; kohustab end ka neid laevu rendi lõpuajaks nõnda korras hoidma, et need esimeses klassis võivad seista.“ Sellele soovile ei tulnud vastukaja; ei võinudki tulla, sest 25. oktoobril mõisteti Tulpas (siis 70-aastane) ringkonna=kohtus seltsi raha raiskamises süüdlaseks, iseäraliste õiguste kaotamisele ja kaheksaks kuuks wangi, ühtlasi seltsile kadunud raha (3700 rubla) tasumisele. Tulpas saadeti kohtust kohe wangi ja sinna ta surigi, wähe enne trahwiaja lõppu (detsembril 1892).

Rui tuimaks seltsi osalised asja kohta juba olid läinud, näitas 10. septembri koosolek, kuhu sellest hoolimata, et seltsi eluküsimus päewakorral seisis, ometi wähe aktisionärisid ilmus, nii et ka see koosolek otsusewõimuline ei saanud olla. Räägiti ometi asja seisukor-
 rast mõnda ja sealjuures läksid mõtted terawalt lahku. Mürkes nõudis täie rõhuga seltsi lõpetamist, sest tal

ei olewat enam niipalju warandust, kui põhjuskiri edasi-
 töötamiseks nõuab. Teiselt poolt soowiti aga täie rõ-
 huga seltsi edasielutsemist, sest selleks olewat temal weel
 küllalt jõudu. Selle woolu eesotsas seisid endised direk-
 torid Schreim ja Tulpas ning raamatupidaja Kruup.
 „Diget otsust ei wõidud koosolekul teha, sest et kõik läbi-
 segamine rääkisid,“ teatab „Postimees“. Otsustamine pidi
 järgnewaks koosolekuks jääma. Aga selle aja äramää-
 ramise juures tuli mõtete lahkumine ja see tekitas
 seniste sekelduste juurde nüüd weel uue ja suure, mis
 seltsile ta lõpuni waewaks oli. Senini oli kogu seltsi
 kestwuse ajal „täiendawaid“ koosolekuid, mis eelmise
 puuduliku koosoleku jatkuks ja nõnda igatahes otjuse-
 wõimulised pidid olema, kaks nädalat pärast esimest
 koosolekut peetud, nagu seda seltsi põhjuskirja para-
 grahw 74. eestikeelse tõlke järele õigeks arwati. Nüüd
 korruga leiti, et see arwamine ekslik olewat, sest wene-
 keelses põhjuskirjas seisib ainult, et puuduliku koosoleku
 järele teine koosolek „kahe nädala jooksul kokku peab
 kutsutama.“ Põhjuskirja 68. paragrahw aga määras,
 et koosolekut alles üks kuu pärast kuulutuse ilmu-
 mist wõib pidada. Selle peale toetades nõudsid nüüd
 Kruup ja teised seltsi edasikestwuse poolehoidjad, et järg-
 new koosolek alles kuu e nädala pärast peetakse. Selle-
 kordne koosoleku juhatus ei pidanud seda mõtet õigeks,
 waid kutsus täiendawa koosoleku harjunud wi-
 sil kahe nädala pärast, 24. septembriks kokku. Teise
 woolu mehed ei leppinud sellega, waid tõstsid raha-
 ministeriumis kaebtust, et seltsi põhjuskirja rikutawat.
 See mõjus; ministeriumist tuli kubermangumalitsusele
 eeskiri, 24. sept. koosolekut mitte lubada. Sellest

saadik jahiti terwelt poolteist aastat koosolekute pidamisega. Rumbki wool pidas oma seisukohta õigeks ja tunnistas koosolekuid, mis teiselt poolt kokku kutsutud, „seadusewastasteks“; kumbki otsis omale ametiwõimudelt toetust, mida waheldamisi ka üks ja teine sai. Mürkes, Niphardt jne. tahtsid „täiendawaid koosolekuid“ ikka kahe nädala pärast pidada ja kaebasid oma poolt wastaste teguwiiši wastu ministeriumisse; üks seltsi tegelane wiis ise kaebekirja selleaegse rahaministri Witte kätte ja käis hiljem mitu korda järele kuulamas. Aga selgitaw otsus jäi ometi tulemata, kuni selts ise ära kustus.

Oli juba terve „Linda“ tegewuse-aeg rahutu ja täis sekeldusi olnud, siis oli seda ta wiimane eluaasta, 1892, weel kõige rohkem. Enam kui kunagi enne ilmus nüüd ka ajalehtedes waidluskirju, kus üks erakond teise kohta kibedaid armustusi ja hukkamõistmisi awaldas, mida teine niisama wastas. 22. jaanuariks oli selts jälle kokku kutsutud, kuid kohe selle algusel tekkis kibe waidlus selle kohta, kas ta otsusewõimuline on wõi mitte (selleks nõudis põhjuskiri kolmandiku põhjuskapitali — 66.700 rubla wäärtes — aktsionäride koosolemist). Roos oli aga 111 aktsionäri, 48.500 rubla kapitaliga; see arm ei ulatanud sel puhul, kui koosolekut „esimeseks“ taheti arwata, nagu kuulutuses seis; Schreim ja ta seltsimehed aga ütlesid, see olewat 1891. aasta 10. septembril pidamata jäänud koosoleku järg ning nõnda igatahes otsusewõimuline. Schreim toetas end ministeriumi eeskirja peale, millega 24. sept. koosolek ära keelati; ihtlasi olewat nõutud, et 22. oktobriks uus koosolek

kokku kutsutaks, mida Mürkes ei olla teinud. Rohaline ametivõim andis aga Mürkesele õiguse, et see „esimene“ koosolek olewat ja nii osavõtjate wäheste arwu pärast järgnew otsustaw koosolek kahe nädala pärast tuleb pidada. Taheti ometi eelmiste aastate aruandeid läbirääkimisele wõtta. Aga sellegi juures tõusis tüli; ei teatud, kas seda 1890. wõi 1891. a. aruandega teha. „Aremusehoos wälkusid rusikad, mõnda meest katsutud aidaruumist wälja wisata ja wiimaks sai protokollikirjutaja ja „Postimehe“ sõnumesaatja weel üle teiste peade põgenema. Warsti peale seda lõpetatud koosolek,“ ioeme „Postimehe“ koosoleku-kirjeldusest.

Schreimi seltskond tõttas uueste ministeriumist abi otsima ja sealt keelati 5. weebruariks kokkukutsutud täiendam koosolek kui seadusewastane ära. See wõis alles nõutud kuuenädalalise tähtaja järele — 13. märtsil kokku tulla. Aga nüüd oli jälle niisamasugune lugu käes, kui 22. jaanuaril. Ei teatud, kas ta „esimene“ wõi „täiendam“ on. Mürkes (kes end ikka weel direktoriks arwas) pidas seda „esimeseks“ ja et selle jaoks koosolekul osavõtjaid küllalt ei olnud, seletas ta, et uus „täiendam koosolek“ kahe nädala pärast kokku kutsutakse. Seekord kõneldi ometi seltsi seisukorra üle palju ja arwamine pääsis mõjule, et seltsi waja on lõpetada. „Riiust ei olnud seegi kord puudust,“ seisab teatus „Postimehes“.

Eigemad koosolekut, 27. märtsil 1892, loeti „Linda“ saatuse kohta otsuseandjaks, kuigi seekord ainult 74 aktšionäri 28.900-rublalise aktšiatewäärtusega kokku oli tulnud, nii fiis hoopis wähem kui endistel koosolekutel. Ometi armati koosolek seaduslikeks (muidugi

feltsi lõpetamise soovijate seisukohast, sest teise poolu mehed seifid kõwaste selle vastu). Ühedad kooskäimised olid osawõtjad üsna ära tüütanud. (Kumbki eel tähendatud mõttemool süüdistas teist, et see oma ekfistiliste koosoleku=kutsetega just wäikest osawõtjate=armu kätte püüab, suuremat osa liikmeid eemale tahab hoida.) Nähtawaste olid osawõtjad nüüd ka tülitfufest wäfnud, sest see koosolek oli kõigiti asjalik ja rahulik. „Oleks mõni endine koosolek nii ühemeelne olnud, feltfil ei oleks weel mitte surmalaul fuus,“ öeldi kurtes. Nüüd tehti kõik otsufed enamaste ühel häälel, koosolek lõppes ka aegfaste: kell kümme õhtul. 13. märtsil peetud koosoleku protokollu järele wõeti kõik asjad järjestikku ette, kinnitati, muudeti ja jäeti mõnda kõrwale, nagu asi nõudis. Rauafe arupidamise järele wõeti 1891. a. aruanne wiimaks vastu ja kinnitati ära. Sellega ühtlasi oli ka feltsi waranduse wananemise protfentide mahaarwamine vastu wõetud, mille mõjul feltsi kapital wäga suurelt wähenes ja aktfiate hind alanes. Nõnda oli feltfile nagu iseenefest surmaotsufus antud ja Mürkefe ettepanek, feltsi lõpetada, ta waranduse müümiseks komisjoni walida, arwati üleüldiselt õigeks. Kohe waliti ka lõpetamiskomisjon ära. Sellesfe said G. Weinberg, P. Treumann ja G. Niphardt, asemikkudeks M. Paulberg ja J. Pühmann. Walimine fündis pea ühel häälel. Komisjoni=liikmete palgaküsimus fünntas weel rohket läbirääkimist; wiimaks määrati palgaks 75 rbl. kuus kõigile kokku. M. Paulberg soovitas küll teistfugust tasumaksju: Komisjoniliikmed saagu müüdnud waranduse pealt määratud protfendid; siis oleks neil rohkem huwi wa-

randuse hinna kohta ja nad tõttaksid ka oma tööga. Seda ei pandud tähele ja pärastise komisjoni juures nähti, et ta tegemus wäga pikale wenis.

Komisjoni tööplaani kohta ei antud iseäralisi määrusi, lootes, et töö ise kõige paremine õpetab, mida teha tuleb. Esimeseks ülesandeks anti aga feltsi waranduse ja raamatute wastuwõtmine senise walitsuse käest, mis ka 30. märtsil sündis.

Uga arwamine, et nüüd ometi „Linda laew sadamasse on jõudnud“, nagu küll õeldi, oli ekslik. Ehti Eesti wisadusega katsus „Linda“ weelgi hinge sees hoida. 29. aprillil 1891 walitud „õige ja seaduslik walitsus“, nagu ta end nimetas, luges feltsi lõpetamise otsuse tühjaks ning saatis selle kohta rahaministeriumisse kaebtuse, ikka tuttawa põhjendusega, et 13. märtsil koosoleku järgmine täiendam koosolek mitte 27. märtsil ei oleks tohtinud olla, waid alles kuue nädala pärast. Ta sai õiguse; 23. aprillil anti ministeriumist eeskiri, uut koosolekut 19. juuniks kokku kutsuda, mis seaduslik oleks ja 13. märtsi päewakorra järel ära peetaks. Kuulutuse all seisis „Linda feltsi ülekatsekomisjon“. Enne koosolekut awaldasid A. Saul ja M. Kruup ajalehtedes pika kirja wastuwoolu meeste süüdistuseks, kes „endiste seaduste wastu tegemuste pärast juba kriminaalkohtu kätte on antud“. Teiste poolt tuli kohe käre wastulöök, kus nende tegusid witsutati.

19. juunil oli osawõtjateks küll rohkem aktiwnärisid kui 27. märtsil, nimelt 126, ja nende kapitalisumma 48.700 rubla; seaduslik arw ($\frac{1}{3}$) puudus ometi. Et endised otsused tühjaks tunnistatud, wõeti

1890. ja 1891. a. aruanded uueste ette, kuid mõlemad lükati kõlbmatatena tagasi. Niisama tuli uueste feltsi lõpetamise küsimus otsustamisele. Ja nüüd leidis Schreimi ja Kruupi mõte, „feltsi tema õigesse roopasse tagasi viia, seaduslikku korda sisse seada“, enam vastukaja kui 27. märtsil. Lõpetamise poolt olid nüüd 38 meest, 190 aktiaga 19.000 rbl. väärtuses, feltsi edasikestmise poolt aga 62 meest 216 aktiaga 21.600 rbl. väärtuses. Nii oli viimastel väike enamus ja feltis pidi edasi töötama jääma. Warmalt waliti feltstile ka uus walitsus ära: Herms, Kruup, Petrow ja Leopas. Aga hulk ojawõtjaid (Mürkes, Paulberg, Jansen jne.) waidlesid waljult uue walitsuse walimise wastu, mis sugugi päewakorral ei ole seisnud. Et rahuline asjaajamine wõimata oli, lõpetas juhataja Bühmann koosoleku, mille järele muißt koosolijaid lahkus; teised aga pidasid Hermsi juhatusel koosolekut edasi ning walisid ka uued wolikogu-liikmed ja rewidendid ära. „Direktoritele määrati kokku 50 rbl. kuus palka ja korter feltsi aida peal. Selle sees on ka kirjutaja palk. Teiste ametnikkude palgad jäid endised. Herms lõpetab koosoleku kell 10,“ kirjeldas „Postimees“ asja käiku.

See „Linda hauast ülestõusmine“, nagu siis mõned kiitsid, oli aga petlik; feltis ei saanud enam hinge sisse. Muißt feltsi osalisi arwasid 19. juuni koosoleku tegemise seadusewastaseks ja pidasid 27. märtsi otsusest kinni. Seda tegi ka walitud lõpetamiskomisjon; ta ei andnud feltsi warandust ja tegewust mitte enam uue walitsuse kätte, kui see seda 20. juunil nõudma tuli, waid kaebas oma poolt walitsusewõimudele. Sealt õpetati, kaewatagu kohtusse. Seda tehti ka, kuid kohtu-

lik harutamine nõudis aega. Oktobri algul kuulutas lõpetamiskomisjon ajalehtedes, et „seltsi tegemus lähed seni wana wiisi edasi, kui juuremad segadused lõpetatud on; siis wähest saab selts ajalehtede läbi kokku kutsutud“. Komisjon juhtis nüüd oma poolt seltsi asjatalitust, seadis laewadele uued kaptenid jne.

Kuna kohtus „Linda“ asja harutati, waieldi ajalehtedes kurjalt ja kibedalt edasi. Päriti järele, mis asjamees see „lõpetamiskomisjon“ on, sest „Linda“ olewat ometi 19. juunil walitud täielik walitsus, kelle käes tegemus peab olema. See walitsus hoiatas ajalehtedes seltsi rahasid muudele maksmast. Oma poolt teatas jälle lõpetamiskomisjon kõigile, kelle raha asjus „Lindaga“ tegemist on, „et nad nende omawoliliste inimeste kätte, kes end „Linda“ walitsuse esimeesteks nimetawad, mingisugust maksu ei maksaks“. Ja siis tuli „Linda seltsi walitsuseliikme“ M. Kruupi seletus, et kuna see niinimetatud komisjon „seadusewastalift wõimu pruugib, tuleb tema selle seaduse üleastumise ja omawoli pruukimise pärast kriminalkohtu karistuse alla, sest see asi läheb kõwaste kohtu alla.“

Weel märtsikuul 1893 sõitles „seltsi walitsus“ süldilt lõpetamiskomisjoni tegemuse wastu, lubas „Linda“ tegemust oma kätte wõtta ja põhjuskirja järele asju ajama hakata. Aga see „walitsus“ seisis ainult paberil; ta ei pääsenud seltsi asjaajamise ega ta waranduse ligi. Nagu seltsi raamatud näitawad, on juhatuse palka märtsikuuni 1892 direktorile J. Mürke-sele makstud, termelt — 30 rubla kuu; sellest saadik hakkas palka lõpetamiskomisjon saama, esimene aasta 75, edaspidi 60 rubla kuus.

Nende waielustega tehti kõigile asjaosalistele senine seisukord wäljakannatamataks; tunti ära, et „parem ots hirmuga, kui hirm otsata“. Igatseti kord lõpule saada, olgu kudas tahes.

IX. Ots.

Rünnekuultse sekelduse järele saadi wiimaks niikaugele, et 5. aprillil 1893 weel kord peakoosolek kokku kutsuti — lõpetamiskomisjoni tegewusel, sest 19. juuni walitsus seisis selle wastu, milles ta end rahaministeriumi otsuse peale ütles toetawat. Ja see koosolek jäi nüüd wiimaseks: ta andis feltstile lõpulikult surmaotsuse, olgu küll, et nüüdki nii tähtsa küsimuse otsustamiseks põhjuskirjas määratud arwu liikmeid, kolme weerandit aktsiaomanikkudest koos ei olnud. Aga armati wõimataks, et neid teinekordki rohkem tuleb, ja taheti ometi kord asjas selgusele saada; sellepärast loeti koosolek otsusewõimuliseks. Pa-handust ja tüli oli nüüdki weel küllalt. Raks woolu seisid waljult üksteise wastu: üks nõudis kindlalt feltsi lõppu, et ometi midagi weel feltsi warandusest päästa wõiks, teine soowis edasielutsemist. Selle poolehoidjate arv wähenes aga läbirääkimiste mõjul ühtelugu. Sest aru-
anne, mis rewisjonikomisjon nüüd ette pani, oli põrutaw: 1. jaan. 1893 oli talitusekahju raamatute järele 91.432 rbl. juuruseks tõusnud, wananemiseprot-
sendid maha arwamata. Seltsi edasikestmusel oleks tingimata juurdemaksu waja tulnud, aga see oli iga-
ühele wäga wastumeelt. Otsustamisel anti siis lõpeta-

mise poolt 61, vastu ainult 8 häält. (Hääletamisel arwati üks hääl viie aktšia kohta; 15 aktšia omanikul oli kaks häält, rohkem hääli ühele ei lubatud, ka wõltusehääli wõis ainult kaks olla.) Nüüd paindus ka wastuwool järele ja nende mees Herms laskis end lõpetamiskomisjoni walida. Runa aasta eest ametisse seatud lõpetamiskomisjoni walimine tühjaks oli tunnistatud, waliti see nüüd uueste, aga endised mehed: Niphardt, Treumann, Paulberg ja Pühmann; asemikkudeks waliti weel wiis; nendest astus hiljemine Weinberg surnud Niphardti asemele. Nüüd määrati komisjoniliikmetele palgaks 15 rbl. kuus. Komisjonile anti täis woli talitada, nagu seda kõige paremaks arwas: Seltsi warandust ära müüa, wõlgasid kätte pärida, siis raha wälja jagada, niipalju kui kellegi aktšia peale tuleb. (Selleski asjas ilmus mõnede „Linda“ meeste lapsik mõte: öeldi, et kõik saadaw raha aktšionäridele peaks saama, muud nõudjad jäetagu ilma.)

Iseäralik nähtus on, et otse seltsamal ajal, kui Tallinnas seltsile ametlikult ots tehti, ta teine laew „Aleksander“ kaugel Põhja meres Norra rannal Hammerfesti ligidal hukka oli läinud. See oli küll juba kümme päewa warem sündinud (26. märtsil), aga 5. aprilli koosolekul ei teatud sellest looft weel mitte. Kõige esimene lõpetamiskomisjoni talitus oli nüüd laewa kaotust kirja panna ja koju jõudnud laewameestele weel nende saamata jäänud palk wälja maksta; seda olnud ligi tuhat rubla. See pidi sündima, sest meestel olid Wene konsuliameti tunnistused ligi, mille järele laew „Aleksander“ merel oli lõhke-

nud ja põhja wajunud; mehed saanud endid waewaga paadis maale päästa. Konsulile tuli temal olnud kuulude tasuks (laewameeste ärasaatmiseks jne.) 441 rbl. maksta — laewa wäärtus (seekord raamatute järgi 3280 rbl.) jäi täitsa feltsi kahjuks, sest laew oli kin- nitamata.

Sellest ajast saadik kaob ajalehtedest „Linda“ ole- misest teadete toomine; ainult mõni lühike tähendus leidub wahel weel. Nii ei ole sellest lõpetamiseloost kuigi palju teada. Asjaosalised, kellelt järele päritud, ütle- wad sündmused ununenud olewat; mis nendest ometi jutustatakse, läheb paljudes asjades suureste lahku. Nõnda wõime ainult peajooni nimetada. Lõpetamise- komisjon katsus esiti majasid ja laewa otsekohefelt oma käest müüa ja see läks tal osalt korda: Tallinna maja müüdi 1904. a. M. Kirsi puule 16.556 rbl. eest, Tartu maja eest saadi 36.190 rbl.; nii müüdi mõle- mad küll palju alt oma hinna, aga ometi wõrdlemisi hoopis wähema kaotusega kui see laewa ja kuulsa ai- daga sündis. Neid ei saadud muidu müüa, kui pandi oksjonile, mida 6. ja 7. septembril 1893 peeti. Seal müü- di laew „Morgenroden“ Läti „Austra“ feltfile 6.605 rbl. eest, millest aga weel jada rubla trahwiks tuli maksta, sest et laew wõõra (Esloni) nimel oli seisnud. Aidal aga ei olnudki tahtjaid; komisjon jättis ta esiti weel oma kätte, lootes, et seda wahest kudagi otse- kohe müüa saab. Aga see ei läinud korda ja 1895. aastal pidi ait uueste oksjonile minema, kus siis J. Rõrw ta 8.750 rubla eest ära ostis; nii maksti sel- lest hoonest, mis 41.000 rubla wäärtuses kirjast set- sis, ainult wiitendik nimehinnaft. Runa nõnda wa-

randus odawalt ära läks (majade eest saadud rahast pibid weel suurend hüpotegiwõlad tasutama: Tartus 24.000, Tallinnas 6000 rubla; puhast raha saadi nii esimesest kõigest 12.190, teisest 10.556 rubla), pidi teiselt poolt ka lootus tühja minema, seltsi wõlgasid, mida üle 21.000 rubla kirjas seisis, kätte saada. Raugelt suuremalt osalt wõlglastelt ei olewat midagi wõtta olnud, nad olid maksu- wõimetud. Suurematest kaduma jäänud summadest olgu nimetatud: Kadunud Tulpaselt tasuraha 3700 rubla, kapten Teerelt 3000 rbl.; „Estonia“ seltsi wõlgnewast üürist, 1900 rublast, saadi suure waewaga 200 rbl. kätte. Komisjoni pikaline tegewus nõudis ikka edasi oma kulu (palga maksmine on 1. juulini 1898 kestnud; selle järgi talitati tasuta), ja nõnda jäi aktsionäridele jagataw kapital õige wähe- seks. 1894. aasta lõpul hakati seda wälja maksuma, iga aktfia kohta 18 rubla; hiljem, kui ka ait ära müüdi, saadi selle hinnast weel igale aktfiale neli rubla ligi; nõnda maksti saajast rublast nimehinnast 22 rbl. tagasi, mis waewalt kõige selle ajawiite ja kulu ära tasus, mis aktsionäridel koosolekutel käimisega jne. oli olnud. Rahasid maksti esiti „Linda“ aidas wälja, kus komisjonil asjaajamiseks oma tuba oli. Hiljem, kui ait ära oli müüdnud, maksti neid Paulbergi ja wiimaks Treumanni juures. Maksmine kestis mitu aastat, sest mitmed aktsionärid ei tulnud enne otsima, olgugi et ajalehtedes wiimaseks nõudmiseks tähtaeg mää- rati; ometi antud ka pärast tulijatele weel rahad kätte. Tasutud olewat komisjoniliikmete seletamise järele peale kahe-kolme kõik aktfiad; sest kellel aktfia ise kaduma läinud,

saanud selle hinna wallawalitsuse tunnistuste najal kätte. Seltst wõla nõudjad, „ajutiste kwiitungite“ omanikud, jne. saanud muidugi enda raha terwelt tagasi, ühes wiie protsendi intressiga. Kapitali jaotamisel oli määratud, et kui väljamaksmise lõpul midagi üle jääb, see siis Tallinna Eesti Põllumeestefeltsile saab, kuid üle ei olemat midagi jäänud. Dige halb lugu on, et lõpetamisetalituse juures ka feltsti protokollid kaotsti on jäänud; kuhu, ei teata. Neid ei saa ajaloo kirjutamisel tarwitada.

Radunud on suuremalt jaolt ka feltsti äriraamatud — alles on ainult wäyhene osa, lõpetamise- (likwidatsiooni-) komisjoni tegewuse ajast aga kõik. Nende järgi on asjaajamine korralkult sündinud; waranduse müümist talitatud asjaosaliste seletuse järgi mitmekesi, Tartu maja müümisel olnud kaheksa meest tegewad. — Aktstiad wõdetud nende väljamaksmisel omanikkudelt sellepärast ära, et keegi nendega wahest weel mõnda pettust ei hakkaks tegema, nagu mõne muu otjasaanud pangaäri (Tallinna Raubapanga) aktstatega sündinud.

Runa „Linda“ feltsti kurb matusetegewus kestis, litkus ta waim alles rahutult ilmas ümber; ikka weel mõeldi feltsti uue elustamise peale. Mitmed tegelased: M. Kruup, P. Schreim, H. Saul, M. Brandt ja P. Metsaar andnud märtsil 1894 kohtusse uueste kaebtuse, nõudmisega, et „omawoliktsed feltsti häwitajad wastutusele wõetaks ja nad feltstile tehtud kahju tasuma mõistetaks“. Kaebtused ulatanud ringkonnakohtust walitsewa senatini, jäänud aga tähele panemata; niisamuti mitmed rahaministeriumisse antud sellesamasihilised palwekirjad. Ra ministerium oli „Linda“ asjast tüdinunud. Hiljem

korratud kirjasaatmist, aga ilma tagajärgedeta. Ometi kostis veel 1901. a. ajalehes „Uus Aeg“ nagu hääl hauast M. Kruupi kutse „Linda“ aktšionäridele: Nad katjugu seltsi veel uueste elustada, sest „weel ei ole põhjuskiri kustunud ja weel mõiksid kapitalimehed selle põhjuskirjaga edasi töötada. Aga see peaks enne 5. aprilli 1903 sündima, sest seltsi tegemuse täiest lõpetamisest kümne aasta täisfaamilisel kustub kõik õigus täieste ja peale selle ei ole enam midagi teha; ka pärimised komisjoni käest kustuvad ära.“ Kapitali pidawat aga komisjoni käes weel küll olema, nimelt seltsi kuld=auraha, kaks wõidulaenupaberit ja suurend summad wõlanõudmisi. (Nagu kuulda, olewat tõeste kuld=auraha ühe komisjoniliikme käes weel seismas.)

Urusaadam on, et M. Kruup seltsi kadumisest tšääraniis suurt kahju tundis; tema oli ainuke seltsi tegelane, kes terwel seltsi elu=ajal, algusest lõpuni, selle talituses mitmes ametis kaastegew oli. Aga ka see ta wiimane hüüe kajas tuulde. Ei ilmunud enam kedagi ta seltsiks lõpetamiskomisjoni wastu wõitlema; ta ükfi ei saanud midagi ette wõtta.

Selle järgi kustub iga märk „Linda“ olemisest. Wiimased aktšiad maksti 14. märtsil 1905 wälja, nii alles 12 aastat pärast seltsi lõpetamist. Wiimane lõpu=punkt „Linda“ tegemusele jäi aga panemata: lõpetamiskomisjoni aruande awaldamine ta töö kohta ja peakoosoleku pidamine selle aruande wastuwõtmiseks, nagu see põhjuskirja 82. ja 83. paragrahwi järgi oleks pidanud sündima. Terwel „Linda“ eluajal oli ta asja=ajamine puudulik, nii ka surma korral. Lõpetamiskomisjoni arwates olnud täitja wõimata weel pea=

koosolekut kokku saada, sest et aeg nii pikale läinud ja aktsionärid oma saadava raha järele tulemisekski wisad olid; ta walmistas siis ise lõpuprotokoll, eelnimetatud määrusega ülejääwa raha kohta, ja laskis seda kõigil aktsionäridel raha wastu wõttes alla kirjutada. Walitjusekohtadele aruandmist, mida põhjus-kiri ka ette kirjutab, ei ole temalt nõutud (seal oli „Linda“ asi nähtawaste ununenud) ja ta ise ei hakanud seda enam tegema.

X. Lõpusõna. Kes süüdi?

Terwe „Linda“ käekäik tuletab ligidalt Hamleti lugu meelde: Tegelasel on ülesanne täita, mis üle ta jõu käib, ja sellest figib kurbloolus. Eesti laewameeste-selts „Linda“ oli asutatud „koormate ja reisijate wendamiseks Balti merel ja temasse woolawatel jõgedel, niisamuti ka koormate ja reisijate ülewedamiseks wäljamaale ja tagasi“ (põhjuskirja paragr. 1). Raugelt suurem osa seltsiosalisi ei teadnud aga mereasjandusest vähematki; sellepärast asuti maal tegewusele, kus end enam kodus tunti olemat; aga selleski kobati käsikaudu ümber. „Linda“ oli oma suure ülesande täitmiseks jõuetu ja oskamata. See puudus oli temal „nii peas kui liikmetes“. Asjatundmata inimeste kogu ei suutnud ega osanud suurewiisilist seltsi tegewust tarwiliselt tõsiselt pidada; pealegi oli seltsi waimustusehooline alguse-aeg, nagu kuulsime, niisugust laadi, et „Linda“ mõneks laulu-wõi lõbuseltiks hakati pidama, ja sellest mõttewiisist ei raatsitud pärast ki lahkuda, kui

temale päris-tööaeg tuli. Peakoosolekuid peetud esiti, kui kõik asi ilus armati olemat, „lõbusa talupoja“ moeliselt. Korra tehtud ringmängu ja lauldud ühele direktorile ülistuselaulu: „Sarow on üks aus mees, Sarow on üks ilus mees!“ Kui aga asjad juba wiltu wajušid, tuli lõbustuse asemele alatine tülitšus ja käratšewine, „nii et wahel oma häält ei kuulnud“. Muist koosolijaid ilmunud juba wiinastanud olekus ja koosoleku kestmušel wõeti einelaualt weel julgust ligi. See tegi asja-ajamiše sedita halvemaks.

Niišugusest tasapinnast tõusnud seltsi walitsus: direktorid ja nõukogu (põhjuskirjas seisab „nõukond“) oli siis ka tema wääriline. Seltsi asju juhtima pandi inimesed, kes mõnel muul kohal oma ašet hästigi täitšid, äriseltsis aga šugugi oma kohal ei olnud: käšitöölised, mõišakirjutaja (Sarow), kokk (Thina, õieti Tina) jne.

Oma jagu aitas langemišeks kaasa halb laewanduse äriaeg, mille mõjul ka Läti „Auštra“ wiimaks hingusele läks, olgugi et selle ošanikud hoopis teiššugused olid kui „Lindal“ (kaptenid ja muidu jõukad mehed).

Need on äparduse üleüldised põhjušed. Erilisi šfiklikka põhjuši oli muidugi weel terve kogu; nende õige kaalumine ja hindamine on aga wäga raske. Seltsi asjaajamiše-kord kujunes aegsaste niišuguseks, et see kõrwalekaldumiseks ukšed ja aknad awas. Talitati wäga kodušet ja perekondlišet. Üks direktor öelnud lausa: „Aušatele meestele pole kautšjoni tarwis!“ Ja nõnda seišis „aušatele Eesti meestele“ „Linda“ laegas tarwitamišeks awaralt lahti (Dr. Weske, diakon Wölder jne.; Weskele pakutud otše poolkaudu raha),

muidugi laenamiseks, aga see laen jäi igaveseks. Nõnda viisi antud summad on teada. Aga need on küll ainult tühi täpe teiste summade vastu, mis teadmata teele on weerenud, wälimiselt küll kõigiti korralikul kujul — seltsi kuludena jne. Neid ei saa sugugi tarwiliselt mõõta ega hinnata. Raamatute järele on suured summad reisideks kulutatud; üks Schreimi reis (kuhu, pole öeldud) maksis 162 rbl. Laewade parandamiseks tarwitati tuhanded; kui pärast laewameestelt küsitud, mis sel ajal laewa juures tehtud, ei olemat nad sellest teadnud. Igatahes olid seltsilt kõige suuremad matiwõtjad kaptenid; nendel oli ju talituseks täiesti „oma tuba ja luba“ käes, sest järelewalwamine puudus üsna. Kapten Resberg päris weel lõpetamiseks komisjonilt üle 1500 rubla wälja. Kui suure saagi mõned muud tegelased seltsilt saanud, selle kohta on küll õige palju arwamisi olemas, aga midagi kindlalt tõendada ei saa. Wäga suurt rikkust küll kellelegile sealt ei tulnud, sest kaugelt suurem osa seltsi wara läks lohakuses ja asjatundmatuses kaduma. Terve seltsi tegemise ajal on mõjul olemad tegelased wastastikku üksteist waljuste seltsile kahju tegemises süüdistanud ja teewad seda tänini. Mida kõike teistest arwata wõidi, sellest mõned näitused. On mõeldud, et Tulpaselt raha rööwimine otse ta wastaste tellitud tegu oli; et laew Aleksander otse meelega hukkamiseks Jäämerele saadeti; koguni seda, et laew üldse hukka pole läinud, waid ümber-ristitult weel praegu merel sõidab jne.; et ministeriumi nimel tulnud seltsi peakoosolekute keelud wõltsitud olemat; et „Morgenrodeni“ müümisel asjatalitajad meelega laewa

wiletasse olekusse seadnud lootes siis oksjonil seda odawalt omale osta, jne. Byströmi kohta sepijete pilkesõna, et ta rootslasena „Siguna ärawõitmist eestlastele kätte maksta tahtnud“ ja elleks „Linda“ wara hoonetesse „kinni naelutanud“. Seda „naelutamise“-juttu olla Byström ise korra rääkinud; selleks antud temale kufagilt nõu. Mõistetaw on, et pahas meeles ka Saksa ärimehi „Lindale“ haura kaubamises jüüdistati: nad saanud oma käsilised seltsi, ellele hukatust hääletama. Eslon armab seda põhjust jutuks, sest kuni selts heal järjel oli, ei lastud sinu saksu ligi, kui see aga ju langema hakkas, polnud sestel mingit põhjust tema kukutamiseks waewa näha. Ei teinud „Linda“ oma laewandusega siinsetele Saksaäridele mingit mõistlust, sest nendel ei olnud omal laewu; hoopis selle wastu ähwardas otse seltsi kaubaärjastele mõistlust tuua.

Mõimalik, et aeg weel madagi asja harutab, mis praegu udune on...

Sieti imelikult tunnub see, seltsi äriaramatutes tilukefed mõnekoopikalised kuludimepidi on ules kirjutatud, mitmesaja rublaliste kude juures aga üleüldiselt öeldud, et need „reisikulaks“ läinud; kuhu, ja mis jaoks, jääb teadmataks.

Halwaste oma ülesannet „Eti“ asjus täitnud on Eesti ajakirjandus (peale mõjuta Tallinna Sõbra“), kes ta tegewust aina ülistas, kuni murjas oli.

Olgu selle kirjelduse lõpuks Postimehe“ haurakõne „Linda“ lõpetamise puhul, et nii käib: „Ta oli tõsine walulaps, see 13-aastane „Linda“, kes 5. aprillil 1893 kiristu pandi. Mida sunnima rõõmuga ta sündimist terwitati, kui väga lootusrikkalt ja õnne-

tundes ta hälli juures seisiti, seda mõrudama meelega ja piinlikuma tundega matame teda nüüd. „Lindal“ oli ainult lühike lootusekewade, õitse-aega ei tulnudki. Ta oli põdur laps, nii ihu kui hinge poolest... Pead kumardades fosistame: Singa rahus!”

Seltsi asutaja Esloni eluloole (lhk. 138) olgu täenduseks juurde lisatud, et ta „Lindaft“ lahkumise järel neli aastat Tallinn linnawolinik oli, 1886. a. jaadik Balti raudtee teenistuses seisiti; 25-aastase ametitegewuse austmiseks annetati seal temale „keisri kabinetist“ aurha ja 35 rubla autasu, tööseltfilistelt hõbe-uur. Et Eslon „Linda“ looft puhalt wälja tulnud, mit saagisaajate seas ei olnud, näitab ta pärastine elürg selgelt.

Küll on ka Esloniseltfile kahjutegemises kahtlustatud, ja ta kelmusest kõnelnud. See arwamine on küll sellest tõusnud, et ui Eslon direktori ametist lahkus, laewa „Morgenröni“ teenistuserahad esiti weel tema kätte saadeti, kua tema laewa nimeline omanik oli. Neid rahasid seltswalitsusele ära andes, arwas ta oma seni saamata riud palga ja muud oma kulud maha, nagu eespoosteatud. See pahandas paljusid, et aga seltsiwalitsus Eslonist lahti saada tahtis, lepiti tema teguwüisiga, iksti ka ta aktia hind wälja nim wiimaks andnud rektor Sarow temale weel 40 rbl., öeldes, et, „nüüd me tasa!”

A

3870

31652^oi

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01272586 9